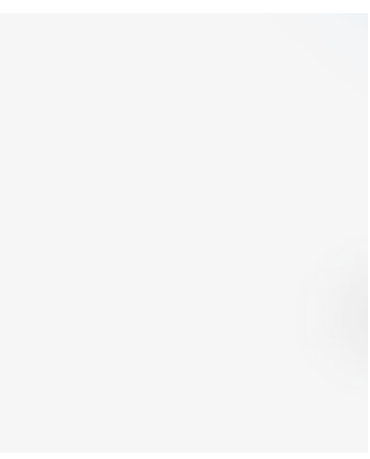

**KA
OS
GL**
escinsellerin kurtulusu
heteroseksuelleri de
ozgurlestirecektir

Almanak 21

LGBTI+ KÜLTÜR / YAŞAM DERGİSİ - Özel Sayı

editörden

2021 yılı tüm zor zamanlarına karşın geride kaldı.

İktidarın nefret söylemleri, yalnızlaştırma politikaları ve pandeminin yaşamlarımızdaki etkileri gölgesinde verilen hak ve yaşam mücadelemizi sesimizi daha çok çıkartarak onurlandırıyoruz. Birlikte zor zamanları nasıl aştığımızı ve tüm zorluklara rağmen dayanışmanın getirdiği umuda odaklanmak istiyoruz.

“Almanak 21” sayısı ile, geçtiğimiz yıl boyunca Kaos GL Dergisi’nin gündemlerini yeniden hatırlıyor; yürüttüğümüz tartışmaları ve dosya konularını tekrar tartışmak üzere bir araya getiriyoruz.

Diyalog, Beden, Toplumsal Cinsiyet, Zor Zamanlar, Eşit Haklar ve Eşitlik İçin Sosyal Hizmet dosyaların keşimsel ve bütünleşmeci bir perspektifle okumak üzere Almanak 21 Özel Sayısı’nı sizlerle paylaşıyoruz.

Tüm yıl boyunca çalışmalarımıza katkı sunan yüzlerce isme teşekkürler,
Keyifli okumalar,

Umut Güven

Kaos GL Derneği Adına Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Tarık Yıldız

Dergi Editörü

Umut Güven

Yayın Kurulu

Aylime Aslı Demir

Umut Güner

Umut Güven

Redaksiyon

Ali Erol

Hukuk Danışmanları

Av. Elif Ceylan Özsoy, Av. Oya Aydın, Av. Yasemin Öz,

Av. Hayriye Kara, Av. Kerem Dikmen

Grafik Tasarım

Birol Koyuncu / Getu Creative

Abone Sorumlusu

Semih Varol

semih@kaosgl.org

Katkıda Bulunanlar:

Ateş Alpar, Bahar Özden, Belgin Günay, Dethpraxis, Doğukan Çiğdem, Doğukan Karahan, Evren Savcı, Ezgi Epifani, Furkan Öztekin, Hans Knutagard, Hilal Demir, Meltem Şahin, Rıza Yılmaz, Sema Semih, Uğur Altun, Umut, Yıldız Tar

Yönetim yeri

Kaos GLRemzi Oğuz Arık Mah., Tunus Caddesi 93/8

Kavaklıdere - Ankara

Faks: +90(312) 230 6277 E-posta: editor@kaosgl.org

URL: <http://www.kaosgl.org>

İsveç
Sverige

Kaos GL Dergisi, Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği'nin süreli yayınıdır. Dergide yer alan yazılı ve görsel çalışmalardan, yazarları ve sanatçıları sorumlu olup; bu çalışmalar, Kaos GL Dergisi ve Kaos GL Derneği'nin görüşlerini yansıtmaz. Kaos GL Dergisi, Gökkuşáğı Projesi kapsamında, İsveç Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Kurumu SIDA tarafından desteklenmektedir.

içindekiler

5

2021'de Kaos GL Dergisi

7

Kaos GL'den Yayınlar

10

2021'e Kısa Bir Bakış

13

Evren Savcı
Bir "Silah" Olarak Gökkuşuğu

8

Sema Semih
Toplumsal Cinsiyet Krizi ve Cinsiyet Kimliği Mücadelesi

21

Bahar Özden
İnsan Hakları Kentleri Yaklaşımı ve Yerelde LGBTİ+ Hakları

26

Doğukan Karahan
Pandemi Etkisinde Kapsayıcı Sosyal Hizmet

32

Rıza Yılmaz
Yaşlı LGBTİ+'lar ve Sosyal Hizmet

37

Sosyal Hizmetler ve İnterseks

41

Hans Knutagård
İnsan Hakları Perspektifinden Erkeklerin Cinsel Şiddete
Maruz Kalması ve Sosyal Hizmetler

45

Umut
Bir Diyalog İhtiyacı Üzerine Tartışmalar

49

Hilal Demir
Bir Şiddetsizin İletişimle Sınırı

52

Dethpraxis
Alloseksüel Toplumda Aseksüel Rıza

55

Ezgi Epifani
Bedenlerin ve Hikayelerin Biricliği:
Beden Olumlama Hareketi Üzerine Yeniden Düşünmek

2021 YILINDA KAOS GL DERGİSİ'NİN TÜM SAYILARINDA TOPLAM 80 YAZI YAYINLANDI.

DİYALOG

Ocak-Şubat 2021 tarihli 176. Sayı Diyalog dosya konusuyla yayınlandı.

Bu sayıyla birlikte aktivizmin içindeki kültürlerarası iletişimi, sosyal politikaların iyileştirilmesi ve kurumlar arası iş birliklerinin geliştirilmesi noktasında inşa edilen sosyal diyalog zemininde LGBTİ+'ların konumlarını, sanat aracılığıyla kurulan diyalogları, günden güne değişen diyalog kurma araç ve yöntemlerimizi, şiddetsiz iletişim teorisi ile aktivizme etkilerini ve queer ilişkilerdeki değişen güç dengeleriyle beraber yeni diyalog zeminlerine olan ihtiyacımızı Kaos GL Dergisi Diyalog dosyası ile birlikte tartışmaya açtık.

176

BEDEN

Mart-Nisan 2021 tarihli 177. Sayı Beden dosya konusuyla yayınlandı.

Kaos GL Dergisi'nde Beden dosya konusuyla cinsiyetlendirilen bedenleri ve politik arka planlarını; toplumsal normların ve dayatılan ideallerin sonucunda yaşamlarımıza sirayet eden beden utandırmanın etkilerini; trans ve interseks çocukların bedenlerine olan müdahalelere karşı mücadele araçlarımızı; pandemiyle beraber seks işçilerinin karşılaştığı ayrımcılıkları; her geçen gün dijitalleşen bedenlerimize dair sorgulamaları; sanat ile beden ilişkisini ve çok daha fazlasını tartışmaya açtık.

177

TOPLUMSAL CİNSİYET

Mayıs-Haziran 2021 tarihli 178. Sayı Toplumsal Cinsiyet dosya konusuyla yayınlandı.

Kaos GL'nin 178. sayısında "Toplumsal Cinsiyet" dosya konusuyla; toplumsal cinsiyet kavramına dair dünden bugüne taşınan tartışmaları, kavramın kültürle olan ilişkisini, yerel yönetimlerin hizmetlerinde toplumsal cinsiyetin yerini, feminist dış politikaları, trans dışlayıcı görüşlerin tarihsel arka planını, yaşamın her alanına olumsuz etkileriyle sirayet eden toplumsal cinsiyet karşıtı hareketleri ve tasarım sektöründe toplumsal cinsiyetin etkilerini ele aldık.

178

ZOR ZAMANLAR

Temmuz-Ağustos 2021 tarihli 179. Sayı Zor Zamanlar dosya konusuyla yayınlandı.

Bu sayıda iktidarın nefret söylemlerini, yalınlaştırma politikaları ve pandeminin yaşamlarımızdaki etkileri gölgesinde verilen hak ve yaşam mücadelesini; hem bireyler düzeyinde hem dernekler özelinde içinden geçtiğimiz dönemdeki zorluklar ve belirsizliklerle başa çıkma araçlarımızı; umudun bugün ve yarınlarımıza olan etkilerini; ruhsal ve fiziksel olarak dayanıklılık kazanma pratiklerimizi ve dayanışmayı birçok aktivist ve yazarın katkısıyla tartışmaya açtık.

179

103 farklı
aktivist,
akademisyen,
sanatçı, yazar veya
organizasyon
yazılar için katkı
sundu.

EŞİT HAKLAR

Eylül-Ekim 2021 tarihli 180. Sayı Eşit Haklar dosya konusuyla yayınlandı.

Kaos GL Dergisi'nin 180. Sayısı'nda Eşit Haklar dosya konusuyla birlikte, İstanbul Sözleşmesi'ni, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'nin Türkiye'deki LGBTİ+'lara dönük ayrımcılık nedeniyle yapılan başvurularda verdiği kabul edilmezlik kararlarını, HIV'le yaşayan LGBTİ+'lar ve çalışma hayatındaki mahremiyet hakkını, Türkiye'deki seks işçiliği mevzuatını ve LGBTİ+'ların kent hakkını tartışmaya açtık.

180

EŞİTLİK İÇİN SOSYAL HİZMET

Kasım-Aralık 2021 tarihli 181. Sayı Eşitlik İçin Sosyal Hizmet dosya konusuyla yayınlandı.

Bu sayıda, "Belirli etik değerler çerçevesinde kişilerin iyilik hallerinin artırılmasını hedefleyen ve sosyal değişim ile sosyal adaleti sağlamaya yönelik sürdürülebilir bir düzeni amaçlayan sosyal hizmet uygulamaları yeterince kapsayıcı mı? Herkes için cis-heteronormatif olmayan bir sosyal hizmet uygulamasını nasıl mümkün kılarız? Eşitlik için düşlediğimiz mücadele araçlarında sosyal hizmetin yeri ve önemi nedir?" gibi sorulara ve çok daha fazlasına yanıtlar aradık.

181

18 farklı
sanatçının imzasını taşıyan
43 farklı çalışma
kapakta, umumda ve
yazı görsellerinde yer aldı.

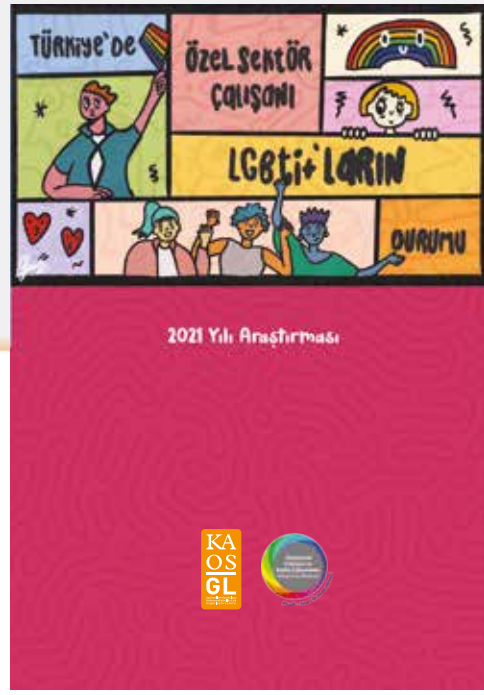

NON-BINARY BROŞÜRÜ: CİNSİYET, İKİDEN ÇOKTUR!

Kaos GL Derneği, "Cinsiyet, İkiden Çoktur! İkiliğin Dışında ve Ötesinde: Non-Binary" broşürünü yayınladı.

Yıldız Tar'ın hazırladığı broşürde non-binary'nin ne demek olduğu anlatılıyor, sıkça sorulan sorular yanıtlanıyor. Şiddet ve ayrımcılığın boyutlarının Türkiye ve dünyadan raporlardan verilerle ortaya koyulduğu broşürde ayrıca non-binary'lerin haklarını savunmak için bazı öneriler de yer alıyor.

Broşürün kapak çizimi Bartu Akyürek'e ait. Broşürün içerisinde yazılara Semih Özkarakaş, Melis Yılmaz ve Bartu Akyürek'in KaosGL.org'ta yayınlanan eserleri eşlik ediyor. Broşürde Türkiye ve dünyadan non-binary aktivist ve sanatçılardan alıntılar da yer alıyor.

TÜRKİYE'DE ÖZEL SEKTÖR ÇALIŞANI LGBTİ+'LARIN DURUMU 2021 YILI ARAŞTIRMASI

633 kişinin katıldığı özel sektör araştırma sonuçlarına göre LGBTİ+ çalışanların sadece yüzde 17'si işyerinde açık olabiliyor. LGBTİ+'lar neredeyse her sektörde çalışırken, bu toplumsal gerçeklik görünür olamıyor. İşyerinde açık olamamak sadece işe alım süreci veya çalışma hayatının ilk dönemlerine özgü de değil. İşyerlerinin çoğunda ayrımcılığa yol açan kural ve uygulamalar yer alıyor. LGBTİ+ çalışanlar ayrımcılık karşısında işlerini kaybetme korkusu, daha ağır bedeller ödeme olasılığı, cinsel kimliklerinin kendi kontrolleri dışında açığa çıkmasından çekinme, iş dışındaki hayatlarında karşılaşılabilecekleri zorluklar ve benzeri nedenlerle haklarını arayamıyor. LGBTİ+ çalışanların sadece yüzde 10'u işe alım sürecinde açık davranabiliyor. Ayrımcılığa uğrama ve başvurunun kabul edilmemesi korkusu; cinsiyet kimliği, cinsel yönelim ve cinsiyet özelliğini saklamaya zorluyor.

Türkiye’de Kamu Çalışanı Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans, İnterseks ve Artıların Durumu

2021 Yılı Araştırması

KA
OS
GL

TÜRKİYE’DE KAMU ÇALIŞANI LGBTİ+’LARIN DURUMU 2021 YILI ARAŞTIRMASI

221 kişinin katıldığı kamu araştırması sonuçları ise işyerinde gizlenmek zorunda kalmanın kamuda daha ağır sonuçlara yol açtığını gösteriyor. Kamu çalışanı LGBTİ+’ların sadece yüzde 6’sı işyerinde açık davranabilirken; raporda işyerinde açık olamamanın kendisinin de bir ayrımcılık olduğu vurgulanıyor. Rapora göre kamu çalışanı LGBTİ+’ların yüzde 82’si ya doğrudan ayrımcılıkla karşılaşiyor ya da kimliğini gizlemek zorunda kalarak ayrımcılığa maruz bırakılıyor.

HER ŞEYE RAĞMEN! LGBTİ+’LARIN İNSAN HAKLARI 2021 YILI RAPORU

Kaos GL’nin medya izleme faaliyeti sırasında objektifine giren haberlerin veya haber ajansından takip edilen günlük bültenlerin içerisinde yer alan haberlerin sırf raporlama için oluşturulmuş veritabanına aktarılması yoluyla elde edilen verilerden oluşan rapor, Türkiye’de LGBTİ+’ların insan hakları alanındaki en kapsamlı rapor olma özelliği taşıyor.

2007 yılından beri LGBTİ+’ların insan haklarını izleyen ve raporlayan Kaos GL, medyaya yansıyan verilerin yanı sıra kurumsal olarak verdiği danışmanlıklar veya sivil toplum ilişkileri, kişisel ilişkiler ve mesleki ilişkilerle elde ettiği bilgilerle de raporu zenginleştiriyor.

Rapora göre, devletin bütün kişi ve kurumlarıyla LGBTİ+’ları hedef tahtasına oturtarak herhangi bir hak başlığında LGBTİ+’lara erişim olanağı sağlamaması; var olan olanakları ortadan kaldırmaya çabalaması ve bundan ayrı olarak doğrudan LGBTİ+ varoluşunu hedefleyen eylem ve söylemler, bahsedilen büyük gerilemenin en önemli işaretlerinden olmuştur. Bu topyekün saldırıya rağmen LGBTİ+’ların insan hakları alanında en dinamik kesimi oluşturduğu, toplumsal muhalefetin hak alanından doğru unsuru olarak bütün baskılara rağmen özellikle ifade özgürlüğünü kullanma konusunda ısrarcı olduğu da görülmektedir.

LGBTİ+ TEMEL KAVRAMLAR: ATÖLYE KOLAYLAŞTIRICI KILAVUZU

Kaos GL, farkındalık çalışmalarında, kavram atölyelerinde ve insan hakları eğitimlerinde yararlanılmak üzere “LGBTİ+ Temel Kavramlar: Atölye Kolaylaştırıcı Kılavuzu”nu yayımladı. Umut Güven tarafından hazırlanan kılavuz, LGBTİ+ haklarına ve kavramlarına bir giriş yapmak isteyen herkes için bir başucu kaynağı olmaya aday.

Cis-heteronormatif sistemi dönüştürmek için attığımız ilk adımlardan biri olan LGBTİ+ Temel Kavramlar Atölyelerini nasıl daha verimli hale getirebiliriz kaygısıyla hazırlanan bu kılavuzda, “Katılımcı yöntemlerle LGBTİ+ Temel Kavramlar Atölyesi nasıl düzenleriz? Hangi gruplarla hangi egzersizleri yapabiliriz? Grup içindeki krizlerle baş ederken nelere dikkat etmeliyiz?” gibi birçok soruya yanıtlar aranıyor. Bir giriş niteliğinde olan ve dört bölümden oluşan bu kılavuz, birçok kaynaktan derlenen bilgiler uyarlanarak hazırlandı.

2021 MEDYA İZLEME RAPORU

Kaos GL'nin 2021 Medya İzleme Raporu'na göre LGBTİ+'lar medyada hayatları, iradeleri ve hakları olan özneler olarak temsil edilmek yerine; üzerine konuşulan bir “sorun” olarak yer alıyor.

Yazılı basında yayınlanan 4011 metnin incelediği araştırma sonuçlarına göre; LGBTİ+'ları konu edinen metinlerin yüzde 43'ü (1707) hak haberciliği kapsamında değerlendirilebilir. Bütün metinlerin yarısından fazlasını (yüzde 57) oluşturan 2273 metinde ise LGBTİ+'ların temel hakları ihlal edildi, nefret söylemi ve/veya ayrımcı dil kullanıldı ya da metinler LGBTİ+'lara ilişkin önyargıları besledi.

Yerel medyada en çok haberin çıktığı şehir olan İstanbul'daki haberlerin dağılımı incelendiğinde şehirde 2021'de yayınlanan konusu LGBTİ+'lar olan haberlerin çok büyük bir çoğunluğunun ya LGBTİ+'lara yönelik hak ihlali içerdiği ya da önyargıyı yaygınlaştırdığı açığa çıkıyor. Şehirde yayınlanan haber, köşe yazısı ya da söyleşilerin yalnızca yüzde 36'sı (52) hak temelli haber örneği olarak değerlendirildi.

Hak temelli haberlerin tüm haberlere oranı Bursa'da yüzde 37, Trabzon'da yüzde 12, İzmir'de yüzde 83, Konya'da yüzde 4 oldu.

BOĞAZIÇI'NDE ONUR YÜRÜYÜŞÜ: KAYYUMA NAKKA!

Kayyum rektöre karşı nöbet kapsamında bugün Boğaziçili LGBTİ+'ların Sibel Can'ın Padişah şarkısından uyarladığı Kayyumşah şarkısı hep beraber kaydedildi. Ardından Boğaziçili LGBTİ+'ların çağrısıyla Onur Yürüyüşü yapıldı.

Boğaziçili öğrencilerin yürüyüşü "Kayyumluk" olarak adını değiştirdikleri Rektörlük binasından başlayan yürüyüşte "Kayyuma Nakka" ve "Li Her Derê Qeyûman Re Na" yazılı pankartlar taşındı.

Öğrenciler, üniversitenin Güney Kampüs girişine kadar gökkuşağı, trans, non binary, aseksüel, biseksüel ve interseks bayraklarıyla yürüdü. Yürüyüş boyunca sık sık "Homofobik, bifobik, transfobik Rektör istemiyoruz", "Dünya yerinden oynar, translar özgür olsa", "Susma haykır translar vardır", "Susma haykır interseks vardır", "Melih kaç kaç kaç, ibneler geliyor", "Travestiyiz, buradayız alışın alışın gitmiyoruz" sloganları atıldı.

Rektörlük binası önünde ve ardından Güney Kapı'da okunan basın açıklamasında, "Susmuyoruz, vazgeçmiyoruz, burdayız, kabul ediyoruz" denildi.

328 STÖ LGBTİ+'lara nefret söylemi ve polis şiddetine karşı #beraberiz dedi

#beraberiz diyerek öğrencilerin demokratik üniversite talepleri ve LGBTİ+'ların hakları için bir araya gelen 328 sivil toplum örgütü, yetkilileri LGBTİ+'lara nefret söyleminden vazgeçmeye, LGBTİ+ Çalışmaları Kulübü'nün kapatılması kararından geri dönmeye, polis şiddeti ve gözaltıları sonlandırmaya ve tutuklanan öğrencileri serbest bırakmaya çağırırdı.

#beraberiz ekibi kampanyayı sonlandırırken, "Metni imzaya açtığımız günden bugüne LGBTİ+'lara nefret söylemi devam etti. Boğaziçi Üniversitesi LGBTİ+ Çalışmaları Kulübü hâlâ resmen kapatılmış durumda. Anayasal haklarını kullanan 9 öğrenci hâlâ tutuklu. Bu sebeple talebimizi yineliyoruz: Yetkilileri LGBTİ+'lara nefret söyleminden vazgeçmeye, LGBTİ+ Çalışmaları Kulübü'nün kapatılması kararından geri dönmeye, polis şiddeti ve gözaltıları sonlandırmaya ve tutuklanan öğrencileri serbest bırakmaya çağırıyoruz. Bu kampanyaya imza atan ya da atmayan bütün sivil toplum örgütlerini haklarımız için bundan sonra da ses çıkarmaya davet ediyoruz" dedi.

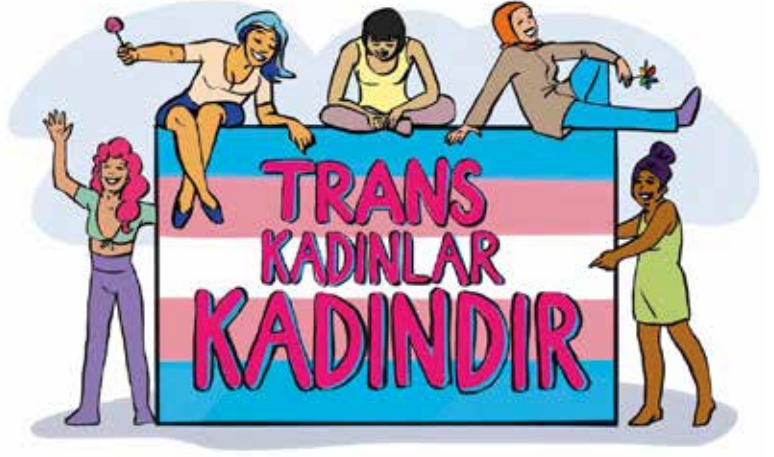
#beraberiz

Vardık, Varız, Var Olacağız!

AYM'den isim değişikliği reddedilen trans kadının başvurusunda karar: Özel hayata saygı ihlal edildi

Anayasa Mahkemesi (AYM), isim değişikliği talebi ilk derece mahkemeleri tarafından reddedilen trans kadın başvurusu D'nin başvurusunda karar verdi. AYM, Ankara 12. Asliye Hukuk Mahkemesi'nin D'nin isim değişikliği davasını, "cinsiyet değişikliği ameliyatı olmadığı, kadın ismi alırsa toplumda yanlış algılar oluşabileceği" gerekçesiyle reddetmesinin özel hayata saygı hakkını ihlal ettiğine hükmetti.

Polisleri aş da gel kurbanın olam: Onur Yürüyüşü her yerdeydi!

Adalar Emniyeti'nin Onur Haftası pikniğine tehdidi, Şişli Kaymakamлығы'nın 30 günlük etkinlik yasağı, Maçka'da LGBTİ+'lara piknik yasağı ve polis saldırısı ile başlayan haftanın yürüyüşü de yasaklandı. Beyoğlu Kaymakamlığı, "devletin ilkesi ve bölünmez bütünlüğüne, anayasal düzene, genel sağlığa ve genel ahlaka aykırı olabileceği veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması ve suç işlenmesinin önlenmesi" bahanesiyle Onur Yürüyüşü'nü yasakladı.

LGBTİ+ Onur Yürüyüşü, Beyoğlu Kaymakamлығы'nın yasağını ve polis şiddetini aştı, Beyoğlu sokaklarında "Susmuyoruz, korkmuyoruz, itaat etmiyoruz" sloganları yükseldi. "Transfobik devlet, yıkacağız elbet" sloganlarıyla basın açıklamasını okudu. Ardından yürüyüş yaptı.

Gün boyunca devam eden polis saldırısına civardaki esnaf ve evlerinde oturanlar da tepki gösterdi. Akşam 21.00'de Kazancı Yokuşu'nda tencere tavalı protesto başladı. Onur Yürüyüşü'ne polis şiddetine karşı #Pride2021 etiketi Türkiye TT listesinde uzunca süre 1. sırada yer aldı. Gün boyunca #Pride2021 etiketiyle Türkiye konumundan yüz binden fazla tweet atıldı.

ODTÜ Onur Yürüyüşü'nde beraat kararı!

ODTÜ'den 18 öğrenci ve bir akademisyenin 10 Mayıs 2019'da ODTÜ Onur Yürüyüşü'ne katıldıkları gerekçesiyle yargılandığı davanın yedinci duruşması 8 Ekim tarihinde Ankara 39. Asliye Ceza Mahkemesi'nde görüldü.

Duruşmayı hak örgütlerinden, elçiliklerden ve basından çok sayıda kişi izledi. Kaos GL, 17 Mayıs, SPoD, GALADER, Kırmızı Şemsiye, Boğaziçi LGBTİ+, Eşit Haklar İçin İzleme Derneği, MLSA, Civil Rights Defenders, Hollanda, İsviçre, Norveç, ABD, Fransa, Danimarka, Belçika elçiliklerinden ve AB Türkiye Delegasyonu'ndan temsilciler duruşmadaydı.

Mahkeme, yargılanan herkesin suçun oluşmadığı anlaşıldığından beraatine karar verdi. Bir kişi hakkında hakaretten para cezası verildi. Hükmün açıklanması geriye bırakıldı.

Kanada mahkemesi hükmetti: Yanlış cinsiyet atamak bir insan hakları ihlâlidir

Kanada'da bir mahkemenin hükmüne göre; iş yerinde kasten yanlış cinsiyet atamak bir insan hakları ihlâli. Geçen çarşamba British Columbia İnsan Hakları Mahkemesi; eski işvereni Buono Osteria'ya karşı dava açan restoran çalışanı Jessie Nelson'un lehine hüküm verdi. Na ikili (non-binary) ve akışkan cinsiyetli (genderfluid) olan Nelson; British Columbia İtalyan restoranının kasten yanlış zamirler kullanarak kendisine ayrımcılık uyguladığı iddiasında bulundu. Eski işverenlerinin bilerek ve isteyerek kendisine "tatlım", "canım", "balım" gibi cinsiyetlendirilmiş lakaplarla hitap ettiğini öne sürdü.

Mahkeme; Buono Osteria'ya iş yerinde resmi bir zamir kullanım yönetmeliği tahsis etmesinin yanı sıra tüm yöneticilerin ve çalışanların zorunlu sosyal çeşitlilik ve dahil edilme eğitimi almalarını emretti. CBC'ye göre; restoran ve kabahatli davranıştan sorumlu olan failler Nelson'a 30.000\$ tazminat ödeyecekler.

ABD'DE İNTERSEKSLERİN PASAPORT ZAFERİ

ABD ilk kez resmen cinsiyet bölümünde kadın ya da erkek değil "X" ifadesi yer alan bir pasaport verdi. Devlet yetkilileri pasaportu alan kişinin adını açıklamasa da, interseks aktivisti Dana Zzym'in bu konuda uzun süredir mücadele yürüttüğü tüm interseks hareketi içinde biliniyor.

İnterseks aktivisti Dana Zzym (Zimm diye okunuyor), pasaport ile ilgili haberlerin yayınlanmasından hemen sonra Associated Press ile telefonda görüşerek ilk "X" cinsiyet haneli pasaportu kendisinin aldığını doğruladı. Bu gelişme sadece interseksler için değil, non-binary, trans ve ikili cinsiyet sistemi içinde yer almak istemeyen tüm bireyler için çok önemli bir dönüm noktası.

BİR "SİLAH" OLARAK

Gökkuşağı

Melih Bulu'nun rektör atanması üzerine Boğaziçi'nde başlayan protestolardan kısa bir süre sonra ülkemizde LGBTİ+ "cadı avı" diyebileceğimiz bir süreç başladı. Bu sürecin ilk çıkış noktası protestolar çerçevesinde düzenlenen sergideki bir eser ve bu eserin "İslam dini literatüründe yasak ve haram olarak kabul edilen eşcinsellik ve benzeri cinsel yönelimlere dair imgeler ile İslam'ın tek yaratıcı olan Allah inancı ve tevhit inancına aykırı olan 'Şahmeran' figürünün yine İslam'ın ve Müslümanların yeryüzündeki en kutsal mekân ve yapı kabul ettiği Kabe'nin tasvir edildiği bir resim üzerine yapılandırılması suretiyle oluşturulması" iddiaları oldu. Bu konuda söylenecek çok söz var elbette; sanat ve ifade özgürlüğü konusunda, dinin ve LGBTİ+ varoluşun birbirine tezat oluşturduğu iddiaları hakkında, üniversitelerin özerkliğine dair... Ben de bu kısa yazıda bu eserle ilgili verilen, halkın bir kesimini diğer bir kesimi aleyhine "kin ve düşmanlığa tahrik ettiği" gerekçesi, bunun üzerine Boğaziçi LGBTİ+ kulübünün basılıp gökkuşağı bayraklarının güvenlik güçleri tarafından "ele geçirilmesi" ve Kürdistan Halk Kongresi Demokratik Kuruluş Belgeleeri kitapçığının kulübün terörizmle bağlantısına "delil" olarak toplanması üzerine düşünmek istedim. Boğaziçi LGBTİ+ Kulübü'nün basılıp kapatılmasının ardından gökkuşağı bayrağı taşıyanların görüldüğü yerde polis tarafından saldırıya uğraması ve gözaltına alınması, gökkuşağı imgesinin iktidar tarafından adeta bir silah olarak algılanıyor olmasının sadece kulüp kapatma anıyla sınırlı olmadığına işaret ediyor. Gözaltına alınanlara "LGBTİ+ üyesi misin?" diye sorulması da LG-

BTİ+'nin "gökkuşağı silahları" ele geçirilmiş bir terör örgütü muamelesi gördüğünü...

Cinsellik ve terörizmin nasıl bir araya geldiğini analiz eden Amerika'daki queer düşün ve eleştirinin belki en önemli eserinde Jasbir Puar, homonasyonalizm (homonationalism) diye bir terim ortaya koydu. Homonasyonalist dünya düzeni, ülkeleri ne derece LGBTİ+ dostu olduğu veya olmadığı üzerinden değerlendirip bir çağdaşlık hiyerarşisine oturtuyor. Müslüman çoğunluk ülkeler de Amerika ve Batı Avrupa tarafından adeta tarih dışı bir homofobik özleri varmış gibi görülüyor ve lanse ediliyor. Özellikle Amerika'nın Afganistan ve Irak'ı işgali sırasında bu militarist girişimlerin sanki bu coğrafyalarda yaşayan LGBTİ+'lara bir katkısı olacaktıymışçasına, bu savaşlar güya homofobik devletlere açılmışçasına Amerika ve Batı Avrupa'daki ana akım LGBTİ+ kuruluş ve bireylerin desteğini almasını eleştiriyor. LGBTİ+ haklarının da tıpkı kadın hakları gibi (okuyucular hatırlayacaktır; Amerika, Afganistan işgalini oradaki kadınları özgürleştirdiği iddiasıyla gerçekleştirmişti) emperyalist emellere alet edilmesi hâlâ süregelen ve eleştirilmesi gereken bir durum. Fakat Türkiye'de halihazırda yaşanmakta olanlar da homonasyonalizmin çerçevesini ister istemez yetersiz bırakıyor. Homonasyonalizmin kurguladığı dünyada "terör karşıtı" güvenlik politikaları tarafından güya korunanlar LGBTİ+'lar. Türkiye'deyse LGBTİ+'lar terörist ilan ediliyor, gökkuşağı "silahlarına" el konuluyor, kulüpleri ya da "örgütleri" kapatılıyor.

Çizer: Bartu Akyürek

Ocak ayında yayınlanan kitabımda¹ Amerika'daki queer kuram çalışmalarının cinsellik ve İslam konularına gelince yetersiz kaldığını, çünkü bu literatürün sadece Müslümanların azınlık veya göçmen oldukları bağlamlara odaklandığını söylüyorum. Her ne kadar kitap çalışmam 2008-2016 tarihlerine odaklansa da, o dönemde yaşanan bazı gelişmelerin ve dönüşümlerin bu son yaşananlara da ışık tuttuğunu düşünüyorum. Neoliberal İslam, bir taraftan "yerli ve milli" vurgusu yaparken diğer taraftan da dev bir özelleştirme projesi güdüyor. Arzulanan kentsel dönüşüm politikaları, çevre felaketlerine yol açacak "çılgın" projeler ve bunlarla bağlantılı olarak giderek artan dış borç da fakirleştirilen halkta ister

istememez itiraz ve protestolara yol açıyor. Bu başkaldırı- lar da polis şiddetiyle bastırılıyor. Bu sürdürülebilirliği olmayan ekonomik düzenin mecburen otoriterleşme- ye dönmesi başka ülkelerde de gözlemlenen bir süreç. Türkiye özelinde bu güvenlikleştirme politikaları bir de İslami ahlak politikalarıyla birleştiriliyor; hem kendi refahlarından sorumlu hem de uluslararası kıskançlık sebebi Türk ekonomisini korumakla yükümlü sayılan vatandaşlar da bu görevlerini yerine getirmedikleri zaman hem vatana bağlılıkları hem de ahlaki bütünlükleri sorgulanıyor.

GÜVENLİK DEVLETİ, TERÖR POLİTİKALARI VE GÖKKUŞAĞI

Türkiye AKP yönetimi boyunca genişleyen bir "terörist" kategorisiyle karşılaştı. Boğaziçi protestoları sırasında "terörist misiniz?" baş-

lığıyla sosyal medyada dolaşıma giren ironik test bu duruma gönderme yaparak okuyucularına Türkiye'nin her açıdan öznellik merkezinde bulunmadıkları süreçte otomatik olarak (vatan haini) terörist kategorisine gireceklerini bildiriyor: Müslüman (ki buna Sünni demek daha doğru) değilseniz, Türk değilseniz, Cumhurbaşkanı'nın değişimiyle lezbiyen mezbiyenseniz, kadın haklarını savunuyorsanız ve hatta asgari ücretle dört kişilik bir aileyi geçindiremiyorsanız (ve yer kısıtlı diye test bunu belirtemese de bu geçimsizlik halinden şikâyet ediyorsanız)...

Tabi ki terör ve terörizm başlığı altında güdülen güvenlik devleti (security state) politikalarının AKP öncesi bir geçmişi var. Kitabımda özellikle 1990'larda terör çerçevesinin hem Kürtler, hem Alevi sol mahalleler, hem de "travesti terörü" adı altında trans kadınlara ve özellikle trans seks işçilerine yönelik kullanıldığından bahsediyorum ve bu güvenlikleştirme politikalarının birbirinden ayrı değil bir süreklilik içinde düşünülmesi gerektiğini savunuyorum. 2000'lerdeki güvenlik politikalarıysa artan bir biçimde ahlak politikaları ile el ele gidiyor. Yeterince "yerli ve milli" olmayan ve hükümete biat etmeyenlerin hem ahlaki bütünlüklerinden şüpheleniliyor hem de giderek şişmekte olan terörist kategorisi üzerinden (yerli ve?) milli güvenlik tehlikesi teşkil ettikleri iddia ediliyor. Yani iktidara ters düşenler hem ahlaksız hem terörist kabul ediliyor. Bu enteresan ikili ("ahlaksız terörist"), Cumhurbaşkanı'nın yaklaşık

¹Queer in Translation: Sexual Politics Under Neoliberal Islam, Durham: Duke University Press, 2021 (Queer Tercüme: Neoliberal İslami Düzendeki Cinsel Politikalar).

üç sene kadar önce işaret ettiği diğer bir ikiliye alternatif oluşturuyor. Kendisi 23 Nisan 2018 tarihinde İstanbul'da "Zaman zaman Beyoğlu sokaklarında da arzı endam ettiklerini gördüğümüz bu marjinaler edepleriyle durdukları müdetçe bu ülkenin renklerinden biri olarak kalabilirler. Ama baskıya, kendilerinde olmayanlara tahammülsüzlüğe, saldırıya, şiddete vardırırlarsa hiç kimse kusura bakmasın, kulaklarından tutar ait oldukları yere fırlatırız..." bu yurmuştu. Edepli marjinalere ulusa dahil edilecekleri vaadinde bulunan bu sözler "edepsiz" marjinaleri saldırı, şiddet ve tahammülsüzlükle eşleştirip ahlaki sorgulanabilirliklerini bir güvenlik meselesi olarak da kurguluyordu. Bu söylem Gezi direnişi sırasında protestocuları hem dış mihraklarla iş birliği yapan bölücü teröristler, hem de camiye ayakkabılarıyla girip bira için dinsiz ahlaksızlar olarak konumlandırmakla paralel.

Edepli marjinal olamayanların edepsiz/ahlaksız terörist olduğu bu düzende gökkuşağının bir silah ve LGBT+ 'üyeliğinin' terörist örgüt üyeliği kategorisinde değerlendirilmesi pek de şaşırtıcı değil. Fakat analizi, başka birçok insan ve grup gibi LGBT+'lar da toptan terörist grubuna katıldı deyip bırakmama taraftarıyım, zira hatırlayalım, LGBT+ yasakları ve kapatmaları sadece terörizm yaftasıyla değil, bir de halkın bir kesimini diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa tahrik ettiği iddiasıyla da yapıyor. Wendy Brown Regulating Aversion (Tiksinti/Nefret Yönetmek) isimli kitabında hoşgörünün bir yönetimsellik unsuru olarak öne çıkmasını inceler. Devletin, vatandaşlarını

birbirlerine karşı hoşgörülü olmaya davet etmesinin birkaç söylemsel etkisi vardır. Bunlardan bir tanesi, halkı devlet olmasa birbirine düşmanlık edecek, birbirlerinin farklılıklarını hoşgöremeyecek bir kitle olarak kurmak; birbirleriyle barışçıl bir arada yaşama/varoluş için devletin yönetimine ve müdahalelerine mutlaka ihtiyaç duyduğunu ima etmektir. Brown'un Foucault'nun yönetimsellik tanımına bir eleştiri mahiyetinde de yazılmış kitabın "Bir Yönetimsellik Şekli Olarak Hoşgörü" başlıklı bu bölümü devlet dediğimiz kurumun iktidarın işleyişi için Foucault'nun iddia ettiği kadar önemsiz olmadığını ifade ediyor. Foucault, yönetimsellik diye adlandırdığı düzende, iktidarın bilgi üreten kurumlar ve normlar üzerinden organize olduğunu ve işlediğini iddia eder, devlet ve kapitalizmi iktidarın merkezinden çıkarır. Brown ise buna cevaben devletin en azından iktidarın işleyişini meşrulaştırma rolüyle hâlâ önemli bir pozisyonda olduğunu söyler. Örneğin liberal modern devlet elini kolunu sallaya sallaya şiddet uygulayamadığı için başvurduğu şiddeti ya da verilmeyen hakları, karşılığı verilmeyen emeği, giderek azalan sosyal güvenceleri meşrulaştırmak durumundadır. Foucault'nun sovereignty (hakimiyet) diye adlandırdığı düzende bir kral ya da sultan keyfine göre hareket edebiliyor, fakat modern devlette böyle bir hak teknik olarak yok.

Bu konuda çok önemli feminist ve queer “demokrasi” ve liberalizm eleştirileri var, fakat biz şimdilik oralara girmeden bu meşrulaştırma meselesinden devam edelim.

Okurların bıyık altından güldüğünü tahmin ettiğim şu noktada hemen not düşmek isterim: Foucault'nun iktidarı, biyopolitika ve yönetimsellik üzerinden kuramsallaştırması birçok düşünür tarafından eksik bulundu. Örneğin Agamben “state of exception” kavramıyla modern devletlerin her daim bir “olağanüstü hal” ilan etme yetkisini elinde bulundurduğu, bu durumda da hukukun üstünlüğünün/yasa egemenliğinin geçici de olsa kalmadığının altını çizdi. Bu yetki modern devletlerin bir yapı taşı, yani yasa egemenliğini kaldırabilme hakkı zaten iktidarın işleyişinin tanımsal bir parçası. Bunu Türkiye'nin de 2016 darbe girişiminden sonra yaşadığı ve üç sene süren olağanüstü hal ve bu süreçte imzalanıp kanun statüsüne ulaşan binlerce KHK'dan biliyoruz. Foucault'nun çizdiği çerçeveye diğer önemli bir eleştiriyi de Achille Mbembe nekropolitika (necropolitics) kavramı ile öne sürdü. Mbembe, modern ve ulus aşırı düzende iktidarın sadece nüfusların (biyo-

lojik) hayatlarını sürdürme üzerinden değil ölüm ve ölüme benzer yaşam koşulları dağıtmak üzerinden de işlediğini hatırlatır, bunlara örnek olarak da kolonileri ve Filistin'i verir. Yani günümüzde iktidarın hem ulus-devlet ile sınırlanmadığını hem de (ve belki de tam da bu yüzden) bazı bedenlere yaşam, bazılarına da ölüm dağıtığının altını çizer. Yani aslında biyopolitika ve yönetimsellik bugün “çağdaş” “demokratik” veya liberal olduğunu

iddia eden yönetimlerin

bile iktidar şekillerini tamamen açıklayamıyor. Demokrasi kisvesi altında sultanlık her daim mümkün.

Bütün bu saydıklarımı göz önünde bulundurunca Türkiye'de iktidar enteresan bir “montaj” a tekabül ediyor. Devlet bir taraftan aklına eseni yapabiliyor diğer taraftan da mesela KHK'larla eylemlerine hukuki alt yapı hazırlama ihtiyacı duyuyor. Her ne kadar muğlak ve esnek terimler de kullanılsa, her ne kadar insanlar yıllarca hapiste tam olarak ne ile suçlandıklarını öğrenmek için beklese de devlet yaptıklarına hukuki bir kulp uydurmak zorunda, çünkü yabancı yatırım ile işleyen “üçüncü dünya” ekonomilerinin kılıf olduğu ne kadar belli de olsa eylemlerine bir hukuki kılıf geçirmeye ihtiyaçları var. LGBTİ+'ların hedef gösterilmesinde kullanılan kılıfın “halkın bir kesimini diğer kesimine kin ve düşmanlığa tahrik etmek” olduğuna geri dönelim. Brown'un argümanında devlet, halka karşı hoşgörü söyleminde bulunup onları barışçıl bir biçimde bir arada tutmazsa, kendi farklılıklarını bir zenginlik değil ancak bir düşmanlık sebebi olarak deneyimleyebilmiş gibi bir gerçeklik (algısı) yaratıyor. “Hoşgörünün politik bir amaç olarak kurgulanması, alttan alta politikanın, anlaşmazlıkların üretken bir biçimde ifade edilip tartışılabileceği bir alan olduğunu reddediyor” diyor Brown.

Brown'ın bu argümanı daha klasik liberal devlet söylemi hakkında. Devlet, kendi yapısal şiddetini, ırkçı, cinsiyet ayrımcı, sınıf ayrımcı, heteroseksist ve sömürücü yapısını görünmez kılıp sanki sorunlar halk içindeki bireylerden, bireysel hoşgörüsüzlüklerden kaynaklanıyormuş ve mesele bu “doğal” farklardan oluşan “doğal” tahammülsüzlüklerin idaresindeymiş izlenimi yaratıyor. AKP hükümetinin uyguladığı şiddet ise her ne kadar kulp da takılsa artık yadsınamaz bir barizlikte. Fakat devlet burada ne yapıyor? Gene başımıza

hükümetinin son on senesine özgü bir yanı olduğunu düşünüyorum.

gelmesinden korktuğu şeyin kin, nefret, düşmanlık olduğundan bahsediyor. Peki bunun karşısında bizi hoşgörüyü mi davet ediyor? Hayır. Devlet kendi müdahalesi olmadığı sürece vatandaşlarının geçinemeyeceğinden emin, güya kin ve düşmanlık yaratabilecek her eylemin, her toplantının, her panelin, her yürüyüşün ve gerekirse gökkuşağı bayrağının önünü kesiyor.

Bu noktada özellikle son on senedir aynı devletin kendi söyleminin halkın bir kesimini diğer kesimine karşı kin ve düşmanlığa tahrik ettiğini hatırlamamaya imkân yok. Devletimiz tabi ki kini, nefreti, düşmanlığı bizden öğrenecek değil. Devlet bir taraftan halkın büyük bir kesimini ötekileştiriyor. Görünürde edepsiz marjinaleri, ahlaksız teröristleri, feministleri, LGBTİ+’ları, Kürtleri ve diğer azınlıkları, ama aslında toplamda kendi iktidarına biat etmeyen ve yönetimini eleştiren ve reddedenleri hedef gösteriyor. Böylelikle de birtakım vatandaşları kendi ideolojisiyle hareket etmeye teşvik ediyor.

Devlet ideolojisini benimsemişlerin tarihte “devlet için” kurşun atmaya da teşvik edilmiş olduğu memleketimizde devlet adına şiddet kullanan vatandaşlar tabi ki yeni bir hadise değil.² Fakat bu nefret ve şiddet politikalarının hem toplumun bu kadar büyük bir kesimine bu derece artarak yayılması, hem de bu güdülen politikanın reklamının devletin vatandaşlarını birbirlerinin hiddet ve şiddetinden korumak üzere aldığı “önlemler” olarak yapılmasının nispeten AKP

O halde gökkuşağı tam olarak nasıl bir silah? Karşımızda vatandaşlarını hedef gösteren ve birbirine karşı kıskırtan ama onları aslında birbirlerinden ve hatta kendilerinden korumasına ihtiyaçları olduğuna inandırmak isteyen bir hükümet var. Bunun karşısında gökkuşağı, insanların farklılıklarını³ birbirlerine tehdit olarak değil, tam tersine varoluşlarının biraz tuhaf, belki bazen beklenmedik bir güzelliği; birlikte yaşamının zenginliğine dair bir işaret olarak gördüklerini, görebildiklerini ifade ediyor. Tam da buna işaret ettiği için bir silah gökkuşağı. Birbirimize birer tehdit olarak konumlandırılmaya çalışıldığımız bir düzeni reddettiği için... Kurtuluş yok tek başına ya hep beraber ya hiçbirimiz dediği ve bunu derken de “hep beraber”in farklılıklarını silme ihtiyacı duymak bir yana, bu farklılıklardan güç aldığımızın farkında olduğu ve bunu benimsediği için... Hükümetin “kin ve düşmanlık” politikalarından çok farklı bir bir aradalık tahayyül ettiği için...

²Bu vatandaşlar için kitabımda derin devlet kavramından yola çıkarak “derin vatandaşlar” tabirini kullanıyorum.

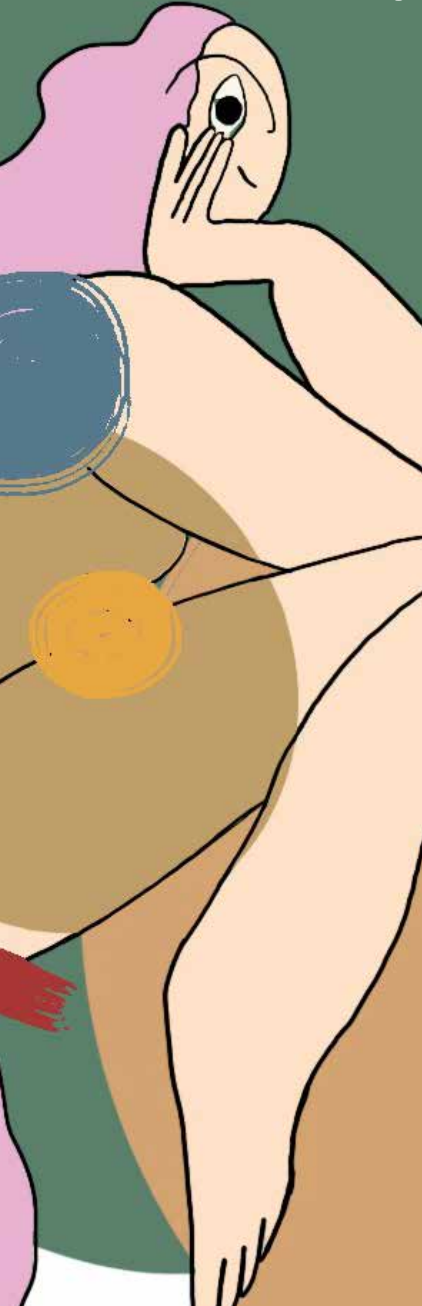
³Burada asla çeşitlilik (diversity) ve neoliberal paketlemeye maruz kalmış bir tüketici segmenti olarak farklılıktan bahsetmiyorum.

TOPLUMSAL CİNSİYET KRİZİ VE CİNSİYET KİMLİĞİ MÜCADELESİ

Feminist hareket ve kuramdaki trans dışlayıcı görüşler, hem siyasi gruplar içerisindeki hem de akademideki tartışmaların bir sonucu olarak, 1970'lerden bugüne uzanan bir tarihsellik içerisinde, felsefi ve ideolojik bir pozisyon oluşturdu. Bu yazıda bu görüşlerin ortaya çıkmasına ve yıllar içinde daha da görünür olmasına zemin hazırlayan kuramsal, siyasi ve tarihsel birtakım dönüşümleri özetlemeye çalışacağım.

Çizer: Hlu An

Trans dışlayıcı “feminist” görüşlerin ortaya çıkışının ardında yatan en önemli etkenlerden biri, toplumsal cinsiyetin [gender] hem feminist siyaset içerisinde hem de psikiyatri, tıp ve hukuk literatüründe geniş bir biçimde yer alan ihtilafli bir kavram olmasıdır. Toplumsal cinsiyet kavramı (ve biyolojik cinsiyet-toplumsal cinsiyet ayrımı) 1960'larda seksologlar ve psikiyatristler tarafından transseksüel kişilerin varsayılan anormalliklerini açıklamak için ortaya atılmıştı. Transseksüelite üzerine araştırmalar yapan psikiyatri profesörü Robert Stoller'a göre toplumsal cinsiyet, bir kişinin sahip olduğu feminen ve maskülen özelliklerin oranına işaret ediyordu. Stoller'ın düşüncesinde doğuştan atanan cinsiyeti erkek olan bir kişi eğer baskın olarak maskülense, bu kişi normaldi. Eğer bu kişi baskın olarak feminese, ya da feminenliğe atfedilen cinsiyet özellikleri taşıyorsa, o zaman bu kişinin cinsiyetinin tıbbi bir müdahale ile normalleştirilmesi gerekmektedir.¹ Dönemin baskın ve basmakalıp toplumsal cinsiyet rollerini yeniden üretseler de Stoller ve bu alanda çalışan Harry Benjamin ve John Money gibi diğer isimlerin transseksüeller hakkında ortaya attığı görüşler cinsiyeti yeniden belirleme ameliyatlarının uygulanmasını mümkün kıldı. Hasta olmayan bedene müdahale etmek istemeyen cerrahların trans geçiş ameliyatlarını gerçekleştirebilmek için bilimsel bir gerekçesi olmalıydı. Psikiyatri alanında trans “vaka”lar üzerine yapılan çalışmalar, geçiş ameliyatlarının tıbbi olarak gerekli görülmesinin meşru zeminini oluşturdu. Transları hasta olarak nitelendiren bu yaklaşımlar aynı zamanda interseks çocukların bedenlerine yapılan- şüphesiz ki hayatlarının ilerleyen dönemlerinde ciddi travmalara yol açan- cerrahi müdahalelerin de maalesef önünü açtı.

Psikiyatri alanındaki bu gelişmelerin de etkisiyle toplumsal cinsiyet kavramı, 2. dalga feminizmin hâkim olduğu 1960'lı yıllarda -Anglo-Sakson bağlamda feminizmin temel tartışmalarından biri haline gelerek- feminist siyasetin öznesi olduğu varsayılan kadın kategorisinin yerini almaya başladı. Feminist kuramdaki bu epistemolojik değişimin kabaca iki temel sebebi vardı. Birincisi, marjinalleştirilen, beyaz olmayan, sömürgeleşmiş, işçi sınıfına mensup ve farklı etnik gruplardan Avrupa'ya göç eden kadınlar, feminist mücadele içinde seslerini yükseltmeye başlamışlardı. Bu durum feminist siyasetin temsil ettiği kadın kategorisinin farklı sosyo-kültürel ve sınıfsal bağlamlarda yaşayan kadın deneyimlerini kapsamadığının anlaşılmasına ve eleştirilmesine vesile oldu. İkinci olarak, postmodern eleştiriyle birlikte tüm evrensel kabuller gibi kadınların özgürleşmesine dair büyük anlatı da sorgulanmaya başlanmıştı.² Joan Scott'un

¹Robert Stoller (2016) “Selection from Biological Substrates of Sexual Behavior” The Transgender Studies Reader (Susan Stryker & Stephen Whittle eds.) Routledge. New York.

1984'te yazdığına göre toplumsal cinsiyet, feministler tarafından (biyolojik) cinsiyetler arasındaki ilişkilerin toplumsal olarak düzenlenmesine atıfta bulunmak amacıyla kullanılmaya başlanmıştı.³ İkinci dalga feministler kadınlığın ve erkekliğin biyolojik cinsiyetin üzerine temellenen toplumsal inşalar olduğunu savunup, kadınlığa atfedilen toplumsal cinsiyet rollerine ve ataerkiye karşı mücadele ettiler. Bunu takiben toplumsal cinsiyet çalışmaları akademide meşru bir çalışma alanı olarak yeşerdi ve yıllar içerisinde kesişimselliğe vurgu yapan feminist yaklaşımlar yaygın bir biçimde kabul görmeye başladı. Ve en nihayetinde 1990'larda queer kuram ve transgender çalışmaları, toplumsal cinsiyet temelli yeni sosyal hareketlerden beslenen ve feminist kurama yeni bir ufuk belirleyerek akademide çığır açan araştırma alanları olarak ortaya çıktı.

Bugünkü tartışmaları da belirleyen bu çok kıymetli gelişmelerin yanında (toplumsal) cinsiyetin felsefi ve siyasal olarak farklı yaklaşımlarla açıklanması, zaman zaman kadınlara atfedilen ataerki cinsiyet rollerinin ya da hatalı genellemelerin yeniden üretilmesine (ya da tekrar vurgulanmasına), ikili cinsiyet sisteminin -belki de arzu edilmeyen bir biçimde- pekiştirilmesine sebep oldu. Özellikle bugün kendilerini toplumsal cinsiyet kavramına eleştirel yaklaşanlar [gender critical] olarak tanımlayan feministler toplumsal cinsiyetin kendisinin, ataerkinin kadınları ezme ya da ikinci sınıf olarak konumlandırma üzere ürettiği, bu nedenle, karşı durulması gereken bir kavram olduğunu ileri sürdüler. Bu yaklaşımlar; trans varoluş ve deneyimlerin feminist kuram ve siyaset içerisinde yok sayılması ya da dışlanmasıyla ilgili fikirleri güçlendirdi.

Toplumsal cinsiyet rollerine eleştirel yaklaşan -trans aktivistler tarafından trans dışlayıcı radikal feminist (TERF) olarak nitelendirilen- feministlere göre, yakın zamanda ortaya çıkmış bir olgu olan transseksüalite ataerki tıbbi söylemin bir sonucudur; toplumsal cinsiyet kimliği olarak tanımlanan şey ataerki bir inşadır ve yok edilmelidir. Onlara göre, translar geleneksel kadınlık ve erkeklik rollerini yeniden üretmek için feminizm ve kadın kimliğinin altını boşaltırlar; trans kadınlar kadınlığı benimseyen biyolojik erkeklerdir. Daha da ileri

giderek, doğuştan atanan cinsiyetleri erkek olduğu için, trans kadınların erkek ayrıcalığına sahip olduklarını, biyolojik cinsiyet değişmediği için onlara kadın statüsünün atfedilemeyeceğini savunurlar. Benzer şekilde, trans erkeklerin ise erkek olmayı tercih ederek toplumda ayrıcalıklı bir konuma geçtiklerini dolayısıyla feminist olamayacaklarını iddia ederler. Kuramsal düzeyde ve siyasi ortamlarda çatışmalara sebep veren bu fikirler, trans hareketin, cinsiyetin yeniden düzenlenmesiyle ilgili yerel ve uluslararası hukuk mekanizmalarının dönüştürülmesi yönündeki talep ve adımlarının önünde büyük bir engel oluşturdu. Toplumsal cinsiyete eleştirel yaklaşan feministlerin nazarında; trans hareketin talebi, kadınların kazanılmış haklarını tehlikeye sokar. Bu talebin -kadın kimliğinin hukuki tanımını muğlaklaştıracağı düşünüldüğü için- kadınlara açık kamusal alan ve hizmetler için bir tehdit oluşturduğu öne sürülür.⁴

Biyolojik özcülükten beslenen, ikili cinsiyet algısına dayanan ve trans öznelliğini yok sayan bu feminist yaklaşımların aksine, bugün insan biyolojisi üzerine yapılan çalışmalar göstermektedir ki, bir kişinin cinsiyetini biyolojik olarak açıklayan pek çok bileşen vardır: kromozomlar, genetik yapı, hormonlar, endokrin sistemi, üreme kapasitesi, üreme organları, cinsel organlar ve tüm bunlarla ilişkili olan diğer iç organlar. Bu unsurlar her bir kişide tutarlı değildir ve değişkenlik göstermektedir.⁵ Bu yaklaşımdan hareketle trans politikaları içerisindeki hâkim anlayış biyolojik olduğu varsayılan cinsiyetin aslında kendisinin toplumsal cinsiyet olduğudur. Dolayısıyla, küresel trans hareketin en temel talebi kişinin toplumsal cinsiyet kimliğinin kültürel ve hukuki olarak tanınması ve bireyin kendisini ait hissettiği ya da ifade ettiği cinsiyet ile toplumdan saygı görmesidir. Toplumsal cinsiyet kimliği bir kişinin toplumsal cinsiyetine dair kendi derin içsel ve bireysel hissidir. Kişinin doğuştan atanan cinsiyetine karşılık gelebilir ya da gelmeyebilir.⁶

²Deniz Kandiyoti (1996) "Introduction" Gendering the Middle East: Emerging Perspectives (Deniz Kandiyoti ed.) ss. 1-28. I.B. Tauris, London.

³Joan W. Scott (1984) "Gender A Useful Category of Historical Analysis" The American Historical Review Vol. 91:5. Oxford Üniversitesi Yayınları. SS. 1053-1075

⁴Bu görüşlere yer verilen bazı kitaplara örnek:

Robin Morgan (1978) Going Too Far: The Personal Chronicle of A Feminist. USA: Vintage Books

Mary Daly (1978) Gyn/ecology: The Metaethics of Radical Feminism. Boston: Beacon Press

Janice Raymond (1979) The Transsexual Empire: The Making of The She-Male New York: Beacon Yayınları.

Sheila Jeffreys (2014) Gender Hurts: A Feminist Analysis of Politics Of Transgenderism Routledge: New York.

⁵Vanessa Baird (2001) The No-Nonsense Guide to Sexual Diversity. Oxford: New Internationalist Yayınları.

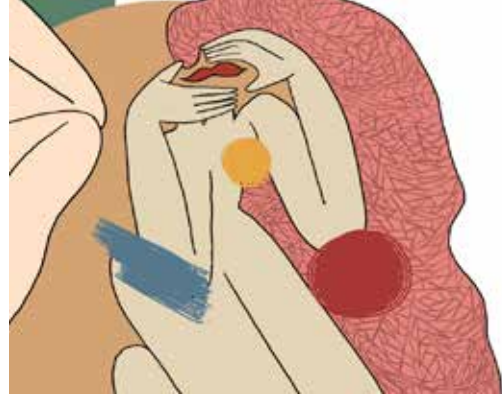
⁶Yogyakarta Principles (2017) The Yogyakarta Principles Plus 10

http://yogyakartaprinciples.org/wp-content/uploads/2017/11/A5_yogyakartaWEB-2.pdf (Erişim tarihi: 23.05.2020)

Toplumsal cinsiyet kavramına eleştirel yaklaşan feministler ulusal ve uluslararası yasalarda kadınların kazanılmış haklarından feragat edileceği endişesiyle, sağ ve muhafazakâr ideolojilerle yanyana durmaktan da kaçınmayarak, toplumsal cinsiyetin tanınmasıyla ilgili yasal düzenlemelere karşı çıkarken; trans siyaseti kesişimsel feminist yaklaşımların da desteğiyle toplumsal cinsiyetin bir kimlik olarak devlet ve toplum nezdinde tanınması için çabaladı. Bu çabaların bir sonucu olarak cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğiyle ilgili insan hakları söylemi 21. yüzyılda hızlı değişimler ve ilerlemeler gösterdi.

2006'da hukuk, akademi, sivil toplum ve insan hakları üzerine çalışan özel bir grup LGBTİ+'ların insan haklarına dair uluslararası standartları belirlemek üzere Yogyakarta İlkeleri'ni hazırladılar. Hukuki bağlayıcılığı olmasa da bu metin ulusal ve uluslararası pek çok mahkemede cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özellikleriyle ilgili uluslararası insan hakları hukukunun uygulanması için atıfta bulunulan temel bir kaynak oldu. 2010'a geldiğimizde Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu üye hükümetlerle cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğe dayalı ayrımcılıkla mücadele konusunda bir anlaşma imzaladı. 47 üye ülke tarafından imzalanan bu anlaşma LGBTİ+ haklarıyla ilgili ilk (ve şimdiye kadar tek) uluslararası anlaşma oldu.

LGBTİ+ hareketinin uluslararası hukuku dönüştüren bu kazanımlarına paralel olarak ulusal hukuk mekanizmalarında (toplumsal) cinsiyetin tanınmasıyla ilgili kanunlarda yeni düzenlemeler yapılmaya başlandı. 2012'de Arjantin'de cinsiyetin hukuki olarak tanınmasıyla ilgili altın standartları belirleyen bir kanun yürürlüğe girdi. Bu kanuna göre 18 yaşın üzerindeki herkes cinsiyet kimliğini seçebiliyor, cinsiyetini yeniden belirleyebiliyor; herhangi tıbbi ya da hukuki bir onay olmadan resmi evraklarındaki cinsiyetini yeniden düzenleyebiliyor. Buna ek olarak, çocuklar da hukuki velilerinin rızasıyla bu değişiklikleri yapabiliyorlar. Kapsamı bu kadar geniş tutulmasa da son yıllarda dünyanın pek çok ülkesinde cinsiyetin hukuki olarak tanınmasıyla ilgili kanunlarda transların insan haklarının temin edilmesine yönelik çeşitli düzenlemeler yapıldı. 2007'de Nepal, 2009'da ise Pakistan bireyin kendi hissine dayanan üçüncü bir cinsiyet kategorisi olduğunu kabul ettiler. 2013'te Bangladeş'teki Hijralar Hijra olarak tanıandı. 2014'te Hindistan her bireyin kendi cinsiyetini seçme hakkının olduğunu onaylayan bir kanun kabul etti. 2015'te Malta ve İrlanda; 2016'da Norveç, 2017'de Belçika, 2018'de Portekiz hukuki cinsiyetin kişinin beyana dayalı olarak yeniden düzenlenmesine olanak sağlayan yeni yasal düzenlemeler yürürlüğe sürdüler. Fakat ne yazık ki hâlâ pek çok ülkede transların insan

haklarını ihlal eden zorunlu psikiyatrik tanı, eşinden boşanmış olma, kısırlaştırma, geri dönüşü olmayan cerrahi müdahaleler, rızaya dayalı olmayan hormon terapileri, genital organların ölçülmesi ve kişinin yaşamını beyan ettiği cinsiyette yaşadığına dair kanıtlar istenmesi gibi birçok uygulama mevcut.⁷ Uluslararası yasalardaki dönüşümler trans hareketi için önemli kazanımlar olsa da transların insan haklarının ihlal edilmesinin önüne geçilmesi için atılması gereken daha çok adım var. Makedonya ve Sırbistan'da cinsiyetin hukuki olarak tanınmasıyla ilgili hâlâ herhangi bir yasa ya da idari prosedür bulunmuyor. Nijerya, Malezya ve Kuveyt gibi ülkelerde karşı cinsiyet olarak yaşamak yasak. 1988'de cinsiyeti yeniden belirleme ameliyatlarını yasallaştıran Türkiye, cinsiyet geçişini ya da geçiş süreçlerini düzenleyen uluslararası insan hakları standartlarının epey gerisinde. Türk Medeni Kanunu'nun 40. Maddesi'ne göre bir kişi ancak zorunlu terapi, evli olmamak vb. gibi belirli koşulları sağlarsa hukuki cinsiyetini değiştirebiliyor.

Bu hukuksal gelişmelerle birlikte son 10 yılda Polonya, Macaristan ve Türkiye gibi ülkelerde giderek güç kazanan sağ muhafazakâr toplumsal cinsiyet karşıtı ideolojiler hem kadınların hem de LGBTİ+'ların uzun mücadeleleri sonucu kazandığı haklar karşısında büyük bir tehdit oluşturmaya başladı. Bu durum, pek çok alanda bir karmaşa yaratan toplumsal cinsiyet olgusuna karşı aile ve çocukların korunmasıyla ilgili söylemleri merkezine alan; homofobi ve transfobiyi körükleyen karşı politikalarıyla cinsiyet temelli yeni toplumsal hareketlerin kendi içindeki çatışmaların ve kutuplaşmaların daha da belirginleşmesine, hali-hazırda karmaşık olan kavramsal kabullerin daha da bulanıklaşmasına sebep oldu.

Hal böyleyken; akademiye, tıbbi söylemi, hukuki mekanizmalarını ve feminist siyaseti kuşatan toplumsal cinsiyet krizinden kaçışımız yakın vadede pek mümkün görünmese de çeşitlilikten ve barış içinde bir arada yaşama arzusundan beslenen, ayrıştırıcı değil güçlendirici, baskıcı değil dayanışmacı, normatif değil çoğulcu ve demokratik örgütlenme modellerinin çoğalıyor olması elbette ki çok umut verici.

⁷Neela Ghoshal ve Kyle Knight (2016) "Making Legal Recognition for Transgender People a Global Priority" Human Rights Watch World Report 2016, s. 21-33.

İNSAN HAKLARI KENTLERİ YAKLAŞIMI VE YERELDE LGBTİ+ HAKLARI

Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık, şiddet ve nefret suçlarına maruz kalan lezbiyen, gey, biseksüel, trans, interseks ya da artı kimliklerden kişilerin (LGBTİ+) hakları uluslararası insan hakları korumasına tabi olmakla birlikte, bu temel haklar çok sıklıkla ihlal edilmektedir.

Çizer: Bartu Akyürek

Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı insan hakları ihlalleri, diğer şiddet, nefret ve ayrımcılık biçimleriyle örneğin etnik köken, yaş, din, engellilik veya ekonomik ve sosyal statü temelinde çoklu ayrımcılık ile şiddetlenir. Eşitlik ve ayrımcılık yapmama ilkeleri, uluslararası insan hakları hukukunun temel unsurlarıdır. Bu ilkeler, İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin yanı sıra Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme gibi daha özel Birleşmiş Milletler sözleşmelerinde yer almaktadır.¹ Uluslararası insan hakları hukuku, hiçbir ayırım gözetmeksizin herkes için geçerlidir ve bu 'herkes'in içinde LGBTİ+'lar da vardır. Kısacası, LGBTİ+'lar güvenlik, barınma, sosyal güvenlik, mahremiyet, sağlık hizmetleri, eğitim, ulaşım hakları dahil olmak üzere eşit hak ve özgürlüklere sahiptir. Bu hakların güvence altına alınması, korunması, geliştirilmesi, ayrımcılıkla mücadele edilmesi ve eşitlik ilkesinin hayata geçirilmesinde yerel yönetimlerin halka en yakın yönetim birimleri olarak önemli ve özgün bir rolü vardır. Ancak bu rolün etkin bir biçimde yerine getirilmesi için yerel yönetimlerin insan haklarının korunmasına ve teşvik edilmesine ilişkin bir bakış açısının olması ve aynı zamanda yerel politika ve hizmetler ile insan hakları arasındaki ilişkinin görünür kılınıp desteklenmesi gerekir.

Bu çerçevede insan hakları kentleri yaklaşımı LGBTİ+'lar ve kentteki tüm kırılğan gruplar için kapsayıcı ve eşitlikçi bir yerel yönetim anlayışının geliştirilmesinde, insan hakları temelli yaklaşımın yerel karar alma süreçlerine ve hizmetlere yansıtılmasında, sivil toplum ve yerel yönetimler arasında işbirliği geliştirilmesinde araçlar ve imkânlar sunan bir bakış açısı sağlamaktadır.

¹Avrupa Konseyi (2019), İnsan Hakları El Kitabı, Vol.1, s.

İnsan Hakları Kenti Nedir?

İnsan hakları ile yerel yönetimleri buluşturan insan hakları kenti yaklaşımı, en genel tanımıyla evrensel insan hakları norm ve standartlarının yerel düzeyde uygulanması ve belediyeler tarafından temel referans alınması olarak tanımlanabilir. İnsan hakları kentlerinin dünyanın farklı coğrafyalarında son yirmi yılda yükselişinin nedenleri arasında, artan ve karmaşıklaşan kentsel sorunlar ve derinleşen eşitsizlikler karşısında yerelde çözüm üretme çabası ve pandemi sürecinde de deneyimlediğimiz gibi yerel yönetimlerin en yaşamsal hizmetleri sağlamadaki kritik rolünün yer aldığını söylemek mümkündür. Kentlerde eşitlik ve sosyal adaleti güçlendirme potansiyeline sahip olmasıyla öne çıkan bu yaklaşım bir yandan da çoğu zaman soyut ve teorik idealler gibi algılanan uluslararası insan haklarının gerçekleştirilmesi ve somutlaştırılması için önemli bir vaatte bulunmaktadır.²

Halka en yakın ve gelişmiş idari birim olan belediyeler, merkezi yönetime nazaran, halkın gündelik hayatını doğrudan etkileyen kararlar alır ve hizmetler üretir. Dolayısıyla, insan haklarının teşviki ve korunmasında birincil sorumluluk merkezi yönetimlerde olmasına rağmen; belediyeler, uluslararası ve ulusal insan hakları stratejilerini ve politikalarını gündelik hayatta uygulayarak tamamlayıcı bir rol oynar.

Sürdürülebilir kentler, sosyal kentler, sağlıklı kentler, enerji kentleri, kültürlerarası kentler, yaş dostu kentler, kadın dostu kentler, çocuk dostu kentler, LGBTİ+ eşitliği için gökkuşağı kentleri ve daha birçok benzeri kentsel ağın hedefinde yerel yönetimler yer alırken, amaçları genel olarak kentsel yaşam kalitesinin ve çevrenin iyileştirilmesidir. Bu hedefin temelinde ise sağlık hakkı, çevre hakkı, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar vb. olmak üzere özünde insan haklarının, yerel yönetim politikaları ve uygulamaları aracılığıyla hayata geçirilmesini sağlamak yer almaktadır.

Bu noktadan hareketle, insan hakları kentleri yaklaşımını bir şemsiye kavram olarak da ele almak mümkündür. Yukarıda ifade edilen ağlarla ortaklaştığı kent sakinlerinin yaşam kalitesini iyileştirme hedefi çerçevesinde; insan hakları kentleri, yerel yönetimlerin, belediyelerin insan hakları temelli bir yaklaşım

benimsemesini gerekli kılar. İnsan hakları temelli yaklaşım, kent sakinlerini hak sahipleri ve belediyeyi görev/yükümlülük sahibi olarak tanımlar; bir kişiyi, mağdur veya yardıma muhtaç olarak gören hayır yaklaşımından veya ihtiyaç sahibi olarak gören ihtiyaç temelli yaklaşımdan ayrılarak hak sahibi bireyler olarak değerlendirir. Bu bağlamda insan hakları kentleri yaklaşımı da, yerel yönetim hizmetlerini, insan hakları ile ilişkilendirerek, belediyelerin yasal yetkileri dahilinde yükümlülüklerini yerine getirmek üzere katılımçılık, eşitlik, ayırım gözetmeme, kapsayıcılık ve hesap verilebilirlik ilkeleri doğrultusunda yöntemler sunarak kapasitelerinin geliştirilmesini ve kent yaşamının LG-BTİ+'lar ve tüm kırılgan gruplar için iyileştirilmesini destekler.

Küresel düzeyde tek bir tanımı, ortak bir siyasi taahhüt çerçevesi veya standart bir yöntem önerisi olmamakla birlikte, son dönemde "insan hakları kentleri" ve uygulamaları daha sık gündeme gelmektedir. Özellikle yerel yönetimler ile ulusal/bölgesel ve küresel yerel yönetim birliklerinin artan bir oranda bu yaklaşımı sahiplenmesi sonucunda dünyanın farklı coğrafyalarında farklı yaklaşımlara dayanan ve kentlerin kendi yerel koşullarına özgü uygulamalar ve örnekler ortaya çıkmıştır.

İnsan Hakları Kentlerinin Tarihsel Gelişimi

İnsan hakları kenti görece yeni bir yaklaşım olarak karışımıza çıksa da, uluslararası insan hakları çerçevesinin çizildiği ilk dönemlerde, İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi'nin öncülerinden biri olan Eleanor Roosevelt tarafından insan haklarının yerelle olan ilişkisi en somut biçimde ortaya konmuştur. 1958 yılında yaptığı bir konuşmasında Roosevelt, evrensel insan haklarının başladığı yeri eve yakın yerler olarak tarif etmiş, insan haklarını bireylerin yaşadığı mahalle, gittiği okul, çalıştığı işyeri ile ilişkilendirerek bu hakların oralarda anlamı olmadığı takdirde, hiçbir yerde anlamı olmayacağını belirtmiştir.

Bundan yaklaşık bir 10 yıl sonra 1968 yılında, Fransız sosyolog ve filozof Henri Lefebvre, kentsel eşitsizlikler karşısında anti-kapitalist bir manifesto niteliğinde "kent hakkı" ifadesini ilk kez kullanarak kavramsallaştırmıştır. Kent hakkı, insan haklarının yerelde hayata geçirilmesinin ötesinde kentsel mekânın sosyal ve ekonomik ilişkilerinin, politik süreçlerinin radikal bir biçimde dönüşümünü öngörür. Kent hakkı, dili ve genel yaklaşımı daha az radikal hale getirilerek 2005 yılında hazırlanan UNESCO ve Birleşmiş Milletler HA-

²Oomen, B."The Promise and Challenge of Human Rights City" (2016) in Global Urban Justice: The Rise of Human Rights Cities edited by B. Oomen, M.F Davis, M. Grigolo, 1-22, Cambridge University Press

BITAT gibi kurumların da katkı verdikleri Dünya Kent Hakkı Şartı³ içinde özel olarak tanımlanmıştır.

Ancak, anti-kapitalist bir dönüşümü öngören kent hakkı kavramından farklı olarak uluslararası insan haklarının yerelde uygulanmasına odaklanan “insan hakları kentleri” ifadesi ilk kez 1997 yılında, merkezi Birleşik Devletler’de bulunan İnsan Hakları Eğitimi İçin Halk Hareketi (People’s Movement for Human Rights Education) adlı uluslararası sivil toplum örgütü tarafından kullanılmıştır. Söz konusu uluslararası kuruluş tarafından geliştirilen insan hakları kenti programı kapsamında, aynı yıl Arjantin’de Rosario Kenti, aldığı meclis kararıyla İnsan Hakları Evrensel Beyanamesini Belediye için kılavuz niteliğinde temel ilkeler olarak kabul etmiştir. Böylelikle bugün özellikle LG-BTİ+ hakları konusunda öncü ve örnek uygulamalara sahip Rosario 1997 yılında ilk insan hakları kenti olarak adını duyurmuştur. Takip eden dönemde bu örnekten de ilham alan Graz (2001), Montreal (2006), Mexico City (2010), Barselona (2010), Gwangju (2011), Utrecht (2011), Viyana (2014), York City (2017), Lund (2018) gibi bazı kentler kendisini insan hakları kenti ilan etmiştir. Gwangju kenti, 2011 yılında yayımladığı Gwangju İnsan Hakları Kentleri Deklarasyonu ile insan hakları kentini, “yerel bağlamda insan haklarının temel değerler ve kılavuz ilkeler olarak anahtar rol oynadığı bir yerel toplum ve sosyo-politik süreç” olarak tanımlamaktadır.

Öte yandan insan hakları kentleri 2000’li yıllardan itibaren, bölgesel ve küresel düzeyde de teşvik edilmiştir. Dünyadaki yerel yönetimleri çatısı altında toplayan en geniş katılımlı küresel yerel yönetim birliği olan Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Teşkilatı ve bünyesinde yer alan Sosyal İçerme, Katılımcı Demokrasi ve İnsan Hakları Komitesi; Kentte İnsan Haklarının Korunması Avrupa Şartı (2001) ile Kentte İnsan Hakları Küresel Şartı’nın (2011) yerel yönetimler tarafından imzalanmasını ve uygulamaya koyulmasını teşvik etmekte ve yerel yönetimlere bu alanda destekler sunmaktadır.

Ayrıca, 2011 yılından beri her yıl Güney Kore’nin Gwangju şehrinde düzenlenmekte olan Dünya İnsan Hakları Kentleri Forumu (World Human Rights Cities Forum), insan hakları kentleri yaklaşımına ve uygula-

malarına destek veren, bu alanda çalışan yerel, bölgesel ve küresel aktörleri bir araya getiren bir buluşma noktası olmuştur.

Yerel Yönetim ve sivil toplum kuruluşları tarafından sahiplenilen ve geliştirilen insan hakları kentleri yaklaşımı, merkezi yönetimleri muhatap alan bölgesel ve küresel uluslararası kuruluşlar nezdinde de karşılık bulmuş ve desteklenmiştir. Bu çerçevede, özellikle Avrupa Konseyi ve bünyesinde yer alan Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi tarafından geliştirilen; yerel demokrasi, özerklik ve yerindenlik ilkelerinin temel niteliklerini ortaya koyan Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı (1985) ile Avrupa Kentsel Şartı I (1992) ve yeni bir kentlilik için manifesto olarak geliştirilen Avrupa Kentsel Şartı II (2008), yerel yönetimler için kentli haklarına ilişkin rehber niteliğindeki en önemli politika belgeleri arasında yer almıştır. Birleşmiş Milletler’in, 2015 tarihli “İnsan Haklarının Desteklenmesi ve Korunmasında Yerel Yönetimlerin Rolü Hakkındaki Araştırma Temelli Rapor”unda⁴, yerel yönetimlerin insan hakları alanındaki haklara saygı gösterme, hakları koruma ve hakların kullanılmasını sağlama görevleri belediye hizmetleri ile ilişkilendirmiştir.

Neticesinde hem Birleşmiş Milletler hem de Avrupa Konseyi’nin benimsediği temel yaklaşıma göre, yerel yönetimler yurttaşların gündelik ihtiyaçlarına çok daha yakın olmalarından dolayı her gün insan hakları meseleleri ile ilgilenmek durumundadır. Hizmetlerini yürütürken, yerel yönetimler eğitim, sağlık, çevre gibi doğrudan insan haklarıyla ilişkili olan ve sınırları içinde yaşayanların insan haklarından yararlanma imkânlarını güçlendiren veya zayıflatan konularda kararlar alır ve hizmetler üretirler. Bu nedenle insan hakları ve yerel yönetimler arasında açık ve güçlü bir bağ vardır.

İnsan Hakları Kentleri Mümkün!

Yerel yönetimler engelli kişiler, cinsiyet ayrımcılığına maruz bırakılanlar, LGBTİ+’lar, çocuklar, yaşlılar ve göçmenler, mülteciler gibi kırılgan durumdaki grupların haklarının korunması ve desteklenmesine özel bir önem göstermelidir.

Kentte İnsan Haklarının Korunması Avrupa Şartı⁵ kenti, kendi siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel ve ekolojik gelişiminin koşullarını sağlayan kent sakinlerine ait ve aynı zamanda onlara dayanışma sorumluluğu yükleyen kolektif bir alan olarak tanımlar. Yerelde insan hakları ve gerçek anlamda eşitlik, ayrımcılığı önleyerek ve kentin yönetimini, kurumlarını ve hizmetlerini,

³UN, (2005), World Charter for the Right to the City

⁴ Human Rights Council, (2015) Role of Local Government in the Promotion and Protection of Human Rights – Final Report of the Human Rights Council Advisory Committee, UN Doc. A/HRC/30/49, 2015, para. 21-26.

⁵UCLG, (2012) European Charter of Safeguarding Human Rights in the City

kent sakinlerinin farklılaşan ve çeşitlenen ihtiyaçlarına göre uyarlayarak sağlanabilir. Yerelin çeşitliliği zengin bir kaynaktır ve tüm farklılıkları görerek, bilerek, dahil ederek ortak ve kapsayıcı bir insan hakları kenti yaratmak mümkündür. Kentte farklı kırılğan grupların yerel hizmetlere eşit erişimi ve kamusal alanda güvenliği ancak katılımı mümkün kılan kamu politikalarıyla gerçekleşebilir. Kapsayıcı ve erişilebilir hizmet sunumunun en temel adımı, yerel hizmetlerin ve kamusal mekânların planlama ve tasarım süreçlerine o hizmetleri ve o mekânları kullanan ya da ayrımcılık, dışlanma veya farklı nedenlerle kullanamayanların doğrudan dahil edilmesidir.

Örneğin bir mahallede mevcut yeşil alanların, parkların planlanması ve tasarımı ancak orada yaşayan ve o parkı kullanan farklı grupların ihtiyaçlarını anlayarak ve dikkate alarak kapsayıcı hale gelebilir. Hangi grupların parkı ne şekilde, ne sıklıkta kullandığının, günün farklı saatlerinde erişilebilirlik ve güvenlik açısından, örneğin LGBTİ+'ların ve kadınların görünmeyen, bilinmeyen ve planlamada dikkate alınmayan gündelik deneyimlerinin ve ihtiyaçlarının o gruplar ile birlikte tespit edilmesi, görünür kılınması ve tasarıma dahil edilmesi gerekir. Bu kapsayıcı süreçler yerel yönetimlerin de işlerini kolaylaştırarak hak temelli hizmet tasarımı ve hizmetlerin daha etkin hale gelmesini sağlayacaktır. Ancak bu şekilde yerel hizmetler ve kamusal mekânlar herkes için daha erişilebilir ve daha güvenli hale getirilebilir. LGBTİ+'ların ve diğer kırılğan grupların yerelde insan haklarının korunması ve desteklenmesi, yerel yönetimler tarafından toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı, farklılıkları gören, dikkate alan ve katılımcı bir planlama ve herkes için erişilebilir yerel hizmetler geliştirerek mümkün olabilir.

LGBTİ+'ların maruz kaldığı ayrımcılık- sosyal dışlanma- şiddet /homofobi ve / veya transfobi ve nefret suçlarına karşı yerel yönetimlerin ayrımcılıkla mücadele, eşitlik, kentsel hizmetlere erişilebilirlik, katılım ve kamusal alanlarda güvenlik başlıklarında yapması gerekenlerin uzun ve kapsamlı bir listesi mevcuttur. Karar alma süreçlerine katılımdan kapsayıcı hizmetlere, toplumsal farkındalık yaratılmasından LGBTİ+ görünürlüğüne sağlanmasına, işbirliklerinden güçlendirme programlarına kadar cinsel yönelim ve cinsi-

yet kimliği eşitliğinde yerel yönetimler hatırı sayılır bir potansiyele sahiptir. Belediyeler ulaşımdan sosyal yardımlara, park bahçelerden sağlığa, kültürden eğitime kadar geniş yetki alanları ve kaynakları ile LGBTİ+'ların kenti eşit kullanmalarına yönelik politika ve hizmet geliştirme noktasında önemli bir role sahiptir.⁶

Örneğin, Hollanda'da Nijmegen Belediye Meclisi, bakım evlerini ve yaşlı bakım hizmetlerini LGBTİ+'lar için daha erişilebilir hale getirmeyi amaçlayan, bakım kurumlarının cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği bakımından kapsayıcılığını gösteren "Pembe Geçiş Anahtarı"⁷ uygulamasını başlatmıştır. Belediye tarafından LGBTİ+'lar ve aileleri için kapsayıcılığı kontrol etmek üzere düzenli denetimler yapılmaktadır. Başlatıldığı 2008 yılından bu yana, bu uygulamanın kapsamı yıllar içinde yaşlı bakımından LGBTİ+ kronik hastalıklar ve ruh sağlığı sorunları için bakım tesislerine ve benzeri diğer hizmetlere yaygınlaştırılmıştır.

LGBTİ+'ların maruz kaldığı homofobi ve transfobinin bir ifadesi olarak tekrar eden nefret suçlarına yönelik yerel yönetimler düzeyindeki bir çözüm özel olarak eğitim almış yerel yönetim çalışanları (psikologlar, zabıta vb.) ve yerel LGBTİ+ grupları ile ortaklaşa yürütülen programlardır. Bu programlara bir örnek Madrid Belediyesi tarafından "Homofobi ve Transfobiye SON"⁸ adıyla yürütülmektedir. Program, LGBTİ+'ların katılımı ile nefret suçları ve ayrımcılıkla mücadele konusunda uzmanlaşmış bir ekip oluşturmuştur. "SOS Homofobi" yardım hattı, cinsel yönelimleri ve cinsiyet kimlikleri nedeniyle taciz, takip, fiziksel ve sözlü şiddet veya her türlü ayrımcılığa maruz kalan LGBTİ+'lara yönelik destek ve yönlendirme yapmaktadır.

İnsan hakları kentleri yaklaşımı yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri için bir insan hakları ve eşitlik mücadelesi olan LGBTİ+ haklarının kentlerde hayata geçirilmesinde önemli bir ortak zemin ve dil oluşturarak belediyeler için insan hakları temelli yaklaşım çerçevesinde bir dizi somut dayanak, yapı, araç ve gösterge⁹ tanımlar.

DAYANAKLAR:

- Ulusal ve bölgesel insan hakları sözleşmeleri
- Tüm haklar
- Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
- Uluslararası insan hakları izleme mekanizmaları

⁶ Avcı, E., Kır, H., (2020), LGBTİ+ Hak Savunucuları ve Sivil Toplum Örgütleri İçin Yerel Yönetimlerle Çalışma Rehberi, SPOD Yayını

⁷ Council of Europe (2019), Human Rights Handbook for Local Authorities and Regions, Vol. 1. p.132

⁸ Council of Europe (2019), Human Rights Handbook for Local Authorities and Regions, Vol. 1. p.148 <https://rm.coe.int/human-rights-handbook-for-local-and-regional-authorities-vol1/168093aaf2>

⁹ RWI, 2021, İnsan Hakları Kentleri Göstergeleri, [http://rwistanbul.org/files/iHK_Gostergeler_\(1\).pdf](http://rwistanbul.org/files/iHK_Gostergeler_(1).pdf)

YAPILAR

- Deklarasyon/ Taahhüt
- Seçilmiş temsilciler
- İnsan Hakları Ofisi
- Danışma konseyi
- Ortaklıklar
- Yerel izleme ve değerlendirme
- Yıllık raporlama

ARAÇLAR

- İnsan hakları temelli yaklaşım
- Anaakımlaştırma
- Kapasite geliştirme-eğitimler
- Bütçeleme
- Eylem Planları
- Göstergeler
- Ayrıştırılmış veri
- Etki değerlendirme
- İletişim& farkındalık

Buna iyi bir örnek kendini İnsan Hakları Kenti olarak tanımlayan Barselona Belediyesinin 1990'lı yıllardan bugüne geçirdiği dönüşümün kendisidir. Siyasal dayanak olarak 1990'lı yıllardan beri sivil toplum örgütleri ile işbirliğinde insan haklarına ve kent hakkına odaklanan Barselona Belediyesi, hakları gözeten ve katılımcı süreçleri destekleyen kurumsal yapılar oluşturmuştur:

- 1995 yılında seçilmiş Belediye temsilcilerden oluşturulan Sivil Haklar Meclis Komisyonu,
- 1998 yılında kurulan Ayrımcılıkla Mücadele Birimi,
- 2004 yılında kurulan LGBTİ+ Meclisi,
- 2017 yılında kurulan Barselona Ayrımcılık Gözlemevi vb.

Barselona bu sayede kentte insan haklarının korunmasına ve desteklenmesine odaklanan politikaları ve uygulamaları adım adım hayata geçirme imkânı bulmuştur. Belediyenin tüm kurumsal yapısını ve hizmetlerini kapsayan ve anaakımlaştırma aracı olan LGBTİ+ Eylem Planının ilkini 2010-2015 döneminde ikincisini de 2016-2021 döneminde uygulamıştır. Bugün kent hakkı, insan hakları temelli yaklaşım, kültürlerarası ve feminist perspektifi temel alan kavramlar üzerine kurulu Haklar Kenti Barselona Programı¹⁰, herkesin kent tarafından tanınan ve garanti edilen tüm insan haklarına eşit erişimini hedeflemiştir. Belediye ve sivil toplum örgütlerinin işbirliğiyle geliştirilen bu ortak yapılardan en sonuncusu 2017 yılında oluşturulan Barselona Ayrımcılık Gözlemevidir.¹¹ Ayrımcılığa maruz bırakılan LGBTİ+ ve tüm kırılgan gruplara mümkün olan en iyi desteği sunmak amacıyla yerelde deneyim ve bilgilerin paylaşıldığı ve işbirliğinin güçlendirildiği bir çalışma alanı niteliğindedir. Her yıl düzenli izleme ve raporlama yaparak, kentte meydana gelen ayrımcılık türleri hakkında farkındalık yaratmayı ve sorunun kökenine inen stratejiler tasarlayabilmek için veri toplamının geliştirilmesini hedeflemiştir.

Sonuç olarak insan hakları kentleri yaklaşımı, LGBTİ+'ların haklarının güvence altına alınması, yerel yönetimlerin eşitlikçi kentsel politika ve hizmetler sağlaması için alabilecekleri sorumlulukları tanımlayarak kapsayıcı toplumların geliştirilmesinde bütüncül bir bakış açısı sağlar. Bu açıdan, yerel politikaların doğrudan insan hakları çerçevesini göz önüne alarak geliştirilmesi ve insan hakları kentlerinin yerelde örneklerinin çoğalması için üçlü sacayağını oluşturan dayanakların, yapıların ve araçların hayata geçirilmesi için destekleyici bir çerçeve oluşturur.

¹⁰ Barcelona City of Rights Programme

¹¹ Barcelona City Council, 2020, Barcelona Discrimination Observatory 2020 Report, p.6

PANDEMİ ETKİSİNDE KAPSAYICI SOSYAL HİZMET

Pandemi ile birlikte dünyaca, pandemi dönemi öncesine kıyasla daha fazla sağlık konuştuğumuz şu son yıllarda; sosyal hizmetin ne kadar da henüz değeri anlaşılmamış ama bir o kadar da elzem bir mesleki disiplin olduğunu tekrar birlikte görme fırsatını yakaladık. Bunun neden bir fırsat olduğuna, küresel çaptaki bir salgının sosyal hizmetle nasıl bir bağlantıya sahip olduğuna ve bu durumun dezavantajlı bir grup olan transları nasıl etkilediğine umuyorum ki yazının devamında yeterince değinmiş olacağım.

Sosyal hizmete Kısa Bir Bakış

En basit haliyle sosyal hizmet, toplum içerisinde dezavantajlı olarak bulunan birey ve/veya grupların kamu kaynağı destekli uygulamalarla birlikte toplum içinde avantajlı konumda bulunan birey ve/veya gruplarla eşitlenmesi için sistemsel bir çalışma bütünü ortaya koyan mesleki bir disiplin, bilimsel bir alandır. Sosyal Hizmetin tarihsel serüvenine baktığımızda insanların sahip olduğu inanç ve değerler üzerinden gelişen bir yardımlaşma kültürünün yıllar içinde şekil değiştirip bilimsel bir alan, mesleki bir disiplin olarak karşımıza çıktığını görürüz. Dünyanın her coğrafyası ve kültürü için sosyal hizmetin başlangıcı olarak sayılabilecek uygulamalar ve bunların tarihleri, benzerlikler gösterdiği kadar farklılıklara da sahiptir. Bunun yanında sosyal hizmetin bireyin ve grupların çevresiyle olan ilişkisi üzerine koyduğu sistemsel çalışma içerisinde bir eşitleme ve eşitlenme pratiğinin olduğunu göz ardı etmemek gerekir. Sosyal hizmet kendisini bir disiplin olarak ortaya koyduğu zamandan itibaren günümüze gelen sosyal hizmet uygulamalarının temelini oluşturan bir diğer şey ise sürdürülebilirlik ve insan hayatına bir bütün olarak bakması olmuştur. Bu durum dezavantajlı ortaya çıkaran durum veya durumların iyileştirilmesi hedefinde ilerleyen koruyucu ve önleyici tedbirlerle birlikte sosyal politikalara dönüşmüştür. Bu durum, sosyal hizmeti günümüzdeki ve geçmişteki manevi yardım, destek ve hayırsızlıktan ayıran en önemli durumlardan birisidir.

Her toplumda dezavantajlı olarak tanımlanan gruplar birbirinden farklılıklar gösterebilir ve bu, o topluluğun kendi dinamikleri ve bu kimseleri tanımlama şekilleri ile ilgili olabilir.

Bu yazı için bir tanımlama yapacak olursak eğer dezavantajlı gruplar; kamusal kaynakları kullanma ve toplumsal hayata katılım şansı diğer insanlara göre kısıtlı olan veya hiç olmayan kimseler olarak tanımlanabilir. Günümüzde içinde yaşadığımız coğrafyada bu grupları; kadınlar, çocuklar, yaşlılar, sakatlar, mülteciler, göçmenler, LGBTI+'lar şeklinde saymak mümkün olsa da yaşanan sosyal sorunların gölgesinde kişiler; yaşları, cinsel yönelimleri ve cinsiyet kimlikleri gibi değişkenlerin yanında dini inançları, etnik kimlikleri, benimstedikleri kültürel değerler, sosyal statüler ve daha birçok değişken nedeniyle dezavantajlı hale gelebilir. Bu nedenle dezavantajlı gruplar kavramı, var olan iktidar sahiplerinin kurduğu hegemonyanın dışında kalan ve kurulan bu hegemonik sistemden zarar gören herkes, olarak da tanımlanabilir.

Buradan doğru, içinde yaşadığımız coğrafyanın değişkenleri göz önüne alındığında Kürtler ve Aleviler de dezavantajlı gruplar içinde yerlerini hızlıca alabilir.

Sosyal Hizmet disiplininin dezavantajlı gruplarla çalışma şekli insana ve hayatına bir bütün olarak yaklaşması nedeniyle çok çeşitlidir. Sağlık hizmetlerine erişim, barınma, istihdam, eğitime katılım, adalet

erişim, sosyal hayata katılım gibi temel konu başlıkları çalışma alanlarının başlıcalarını oluşturur. Özellikle Tıbbi ve Psikiyatrik Sosyal Hizmet'in çalışma alanına girdiği düşünülen sağlık ve sağlıklı olma hali, Dünya Sağlık Örgütü tarafından, "yalnızca hastalığın olmaması durumu olarak değil, fiziksel, ruhsal ve toplumsal olarak tam bir iyilik hali." şeklinde tanımlanmıştır. Bu da bireyi çevresiyle birlikte ele alırken yapılacak olan mikro, mezzo ve makro çalışmaların temelini nereden doğru alacağımızla ilgili bize ışık tutabilir. Bu nedenle yukarıda saydığım çalışma alanlarındaki yüksek yararın sağlanması ve iyilik halinin korunabilir bir hale getirilmesi, sağlıklı insanın ortaya çıkmasında büyük rol oynayacaktır. Bu nedenle sağlık, bütün çalışma şekillerinin ve alanlarının bileşenidir.

Sağlıklı olma hali ile iyilik halinin birbiri içine geçmiş iki kavram olarak karşımıza çıktığı bu tanımda iyilik halini etkileyebilecek çok fazla değişkenin olması, tanım üzerinde şekillenen eleştirel düşünceler için alan açıyor olsa da iyilik halini etkileyebilecek bireysel bazda çok değişkenin olması bunu sağlıklı olma halini etkileyen bir değişken olmaktan çıkarmaz (Lotfi, 2019).

Sosyal hizmet, bu dezavantajlı olma hallerinin ve iyilik halini etkileyen değişkenlerin kesişimsel noktalarıyla çalışmak zorundadır. Bir insanın tek başına bir dezavantajlı gruba dahil olması bir başkasının da böyle olacağı anlamına gelmez. Kişi, pek tabii hem kadın hem mülteci hem de sakat olabilir, bu durumda iyilik halinin sağlanması ancak birden fazla alanda aynı anda çalışmayla gerçekleştirilebilir. Bu kesişimsellikler her kişiyle biricikleşir. Ne de olsa kişisel olan politiktir ve sosyal hizmet herkes için vardır.

Seçilmiş Grup

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olma çalışmalarına hız verdiği 2000'li yılların başında, uyum süreci kapsamında yapılan çalışmalarla önemli bir kavram haline gelen "dezavantajlı gruplar" için çeşitli kanun, yönetmelik, tüzük ve genelge çalışmaları yapılmış, bakanlıklar düzeyinde ve daire başkanlıkları ve onlara bağlı alt birimlerde bu gruplara yönelik birimler açılmıştır (Elmas, 2018).

Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği tabanlı yaşanan ayrımcılıklar ve bu nedenle bozulan iyilik hali nedeniyle toplumumuzda dezavantajlı konumda bulunan gruplardan bir tanesi de LGBTİ+'lardır. Bu birimlerin işlevlik kazandığı dönemde ve şu anda her ne kadar toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda çalışması ve gruplar arasında yıllar içinde oluşmuş dezavantajları ve bu dezavantajların sebeplerini kapsayıcı bir şekilde ortadan kaldırması öngörülmüş olsa da LGBTİ+'ların kamunun yarattığı bu kaynaklardan yararlanamadığını yine yıllar içinde görmek mümkün olacaktır. Toplumsal cinsiyet eşitliğini sadece kadın erkek eşitliği okuması olarak gören bazı kimselerin yine aynı okumalarla ortaya koyduğu politikalar ve uygulamalar gruplar içinde var olan uçurumu daha artırmıştır.

Her dezavantajlı grup kendi içinde değişen ve çeşitlenen ihtiyaçları ile öne çıkar. İhtiyaçlar her ne kadar çeşitlense ve ortaya çıkan dezavantajı ortadan kaldırmak için her ne kadar farklı politikalar izlenmesi

gerekse de dezavantajlı grupların yaşadığı ayrımcılık, damgalanma, sosyal izolasyon, istihdam, barınma vb. sorunlarla çeşitlenen her türlü şiddetin altında yatan benzer kültürel ve ahlaki kodları görmek mümkün olacaktır. İçinde yaşadığımız yılda bir kişinin yaşamını devam ettirebilmesi için sahip olması gereken temel ihtiyaçların bile birer tartışma konusu haline geldiği bugünlerde, insanın karnını doyurabilmesi, barınabilmesi ve bunlar için sistemin şart düştüğü gerekli parayı kazanabilmesi için bir işe ihtiyacının olduğu bir gerçektir. LGBTİ+'lar için küçük yaşlarda başlayabilen bu zorunlu ihtiyaçları karşılama mücadelesi yıllar içinde görünürlük kazanan ve aktivizmi yürütülen bir alan olması nedeniyle de sosyal hizmete dair bir çalışma alanıdır.

Ülkemizde toplumsal bilinçaltı ve bellekle birlikte yıllardan yıllara aktarılan ahlak, gelenek, namus, kültür gibi kodların yürütülen politikalarla desteklenmesi sonucunda LGBTİ+'ları toplum içinde sürekli olarak dışlanan, ayrımcılığa uğrayan ve hakları gasp edilen bir grup olarak görüyoruz. Cinsiyet ifadeleri

nedeniyle küçük yaşta akran zorbalığı ve aile şiddeti ile başlayabilen hayatta kalma mücadeleleri, kişiler hayatlarına tek başına devam edebilme şansını yakaladığı andan itibaren temel ihtiyaçları karşılama telaşı ile başlayıp hayal ettikleri hayata sahip olmak için verdikleri bir ölüm kalım savaşına dönüşebiliyor. Hayatlarına tek başına devam etme şansını yakalayabilen ile anlatmak istediğim ise herkesin bu kadar şanslı olamaması, çünkü aslında LGBTİ+'lar ve özellikle de translar bu ülkede hâlâ en temel hak olan yaşama hakları için mücadele veriyorlar. Evet hâlâ öldürüyorlar, öldürülüyorlar.

Artık Herkes Trv

Yazının bundan sonraki kısmına, Türkiye'nin ilk ve tek trans öz örgütü olan Pembe Hayat LGBTİ+ Dayanışma Derneği'nin alevi, kürt ve trans sosyal hizmet uzmanı olarak devam edeceğim.

Travesti, tro, trans, dönme, orospu, ahaksız, sapkın, günahkâr ve daha sayılamayacak birçok isimle çağrıldı translar. Kimi zaman travesti terörü ile dehşet saçarken gördük onları televizyonlarda kimi zaman bir şarkıcı kimi zamansa gösteri dünyasının bir parçası olarak. Evlerimizde televizyon başında birilerini ve birilerinin başına gelenleri izlerken sorun etmedik ama kendi çevremizden birilerine de konduramadık böyle olmayı. Sanki hep televizyonlarda olurdu böyle şeyler ve sanki hepimiz öyle bir yolu tercih etmeyecek kadar akıllıydık ve normal.

El âlem ne der korkusu ve endişesi yüzünden kaç tane yaşam kendi hayalleri peşinden koşmadan bu dünyadan ayrıldı, sayısını bilmiyoruz. Tek bildiğimiz her gün sayının biraz daha artması. Bütün bunları yaşamamak için sürekli olarak üst akılların bizlere verdiği tavsiye; "normal olmak". Özellikle iş translar olduğunda o da herkes gibi okuluna gitsin, bir iş bulsun çalışsın kim ona karışıyor, evinde istediğini yapsın niteliğindeki orijinal ve daha önce hiç duyulmamış fikirler ışığında size bir transın ortalama yaşam mücadelesine konu olan şeylerden kısaca bahsetmek isterim.

Eğitim almak başlı başına bir sorun. İkili cinsiyet sisteminin hayatın her alanında karşımıza çıkması okulda diğer kadınlar ya da erkekler gibi olmama haliyle başlayıp büyük bir şiddet döngüsü halini alabiliyor. Eğitim hayatı yarıda kalan birçok kişinin, ailede gördükleri baskı ve şiddetle birlikte ya evi terk ettiklerini ya da buna zorlandıklarını görüyoruz, çünkü bir sonraki adım kişinin hayatından olması. Lisans diplomasına ihtiyaç duyacağınız birçok alanda artık çalışamaz hale geliyorsunuz. Hizmet sektöründeki iş arama denemeleriniz, yeterince kadın ya da yeterince erkek olmadığınız ve sapkın olarak nitelendirilen gruba ait bazı ipuçları veriyor olmanız nedeniyle çalışmak için diplomaya ihtiyaç duymadığınız alanlarda bile bir hüsrarla sonuçlanıyor. İş bulabilen küçük bir azınlığa dahil olma şansınızı ise sigortasız ve fazla mesai saatleri ile cezalandırıldığınız ezici bir fırsatın kapısı takip ediyor, uğradığınız taciz ise ses çıkarmamak zorunda olduğunuz

nuz sessiz bir sinemaya dönüşüyor. Hasta olduğunuzda hastaneye gidemiyorsunuz çünkü doktorundan hemşiresine, temizlik görevlisinden güvenliğine, hasta bakıcısından diğer hastalara kadar uzanan geniş bir yelpazede şiddete uğruyorsunuz, bundan sonra hasta olduğunuzda doktora gitmeden evinizde iyileşmeye çalışıyorsunuz, o da bir ev bulabilecek kadar şanslısınız. Ev sahipleri sırf siz trans olduğunuz için dairenin bulunduğu apartmanı, bir aile apartmanı olarak tanımlıyor ve toplumun en küçük yapı taşı olan bireyin oluşturduğu yapma bir kurumun parçası görmediği için sizi, evini vermiyor çünkü siz aileden ne anlarsınız? Bir başkası apartmanda yaşayanları umursamıyor, alacağı paraya bakıyor ve başkasına iki olan kiralık evi size beşe veriyor. Tam ev buldum her şeye rağmen diye sevinirken aradan geçen zamanda binada imza toplanıyor ve evden atılıyorsunuz. Tabii o sırada eve çıkmak için gereken parayı nasıl ve ne şekilde bir araya getirdiğiniz kimsenin umurunda değil, çünkü sen zaten başına gelen her şeyi hak ediyorsun ve hayatta olup olmamanla ilgili kimsenin bir derdi yok. Hayatınızı idame ettirmek ve yaşayabilmek için size toplumun açtığı tek yoldan ilerleyip herkesin lanetlediği ama altın işlemelerle ve tarihsel motiflerle bezenmiş kemerli büyük bir kapıdan geçip seks işçiliği yapmaya başlıyorsunuz. Tebrikler, artık aynı zamanda namussuz ve asla birlikte olunamayacak bir orospusunuz. İnsanlar size her şeyi yapabileceklerini düşünüyor, Neden? Çünkü travestisin. Şiddete uğramayı, gaspa uğramayı, tecavüze uğramayı ve ölmeyi hak ediyorsun. Bunlar başına geldiğinde ve hakkını aramak istediğinde ya da artık sen aramızda yoksan ve senin yerine bacıların olarak hakkını aramak istediğimizde adaletin seni suçlu bulduğunu görüyorsun, görüyoruz. Bütün bunları yaşamamak için toplumun ve devletin senden beklediği şeyse makbul olman. Çok sesini çıkarmayan, verilenle yetinen, norm olarak kabul edilen, ahlak kurallarına uyan, çıkıntılık yapmayan birisi olursan sana daha rahat yaşayabileceğin bir ihtimalin penceresini aralıyorlar ama görüyorsunuz ki bu kısır bir döngü çünkü o biraz önce sözünü ettiğim caftalı kapı nedeniyle çıkan cereyanda kalıp çarpılabilirsiniz. Bunlardan başka örnek yok mu? Tabii ki var ama sonucu değişmiyor. Yakın dönemde bir çoklarımız, kamusal alan haline gelen sosyal medya aracılığı ile Dr. Larin Kayataş'ın hukuksuz bir şekilde genel ahlaka uymayan davranışları nedeniyle nasıl memuriyetten men edilip işine son verildiğine tanık olduk. Bütün zorluklara göğüs geren, toplumun ve devletin ona çizdiği kadere boyun eğmeyip doktor olmuş bir kadını nasıl da düşmanlık ederek hayatın dışına ittiklerini gördük. Normal olmanın sı-

nırlarını başkaları çizince o normalin sınırlarının kimin iki dudağının arasından çıkan yapış yapış kelimelerle değişiklik göstereceğini de elbette bilemiyoruz. Bunların yanında bütün bu kötülükleri yaşamadan hayatına devam etmeyi başarabilen translar yok mu? Elbette var. Denk geldikçe hikayelerini ya birinci ağızdan ya da kulaktan kulağa fısıltı gazetesi ile öğrenebiliyoruz ama neredeler ne yapıyorlar sorularına verebilecek cevaplarımız yok ne yazık ki çünkü elde ettikleri hayatın devamlılığı gizlilikleri ile doğru orantılı bir şekilde ilerliyor. İnsanlar oldukları kişiden utanmaları gerekiyormuş gibi bir hayata mahkûm ediliyorlar. Bizleri bu hayatlara mahkûm edenlerin utanmaları kalmadığı için onlar yerine de biz utanıyoruz.

Yukarda uzundan hallice anlattığım hikâye size şu son dönemde tanıdık geldi mi? Evden çıkamama, evden çıktığında başına bir şey gelebilecek korkusu, uzun süreli evde kalma haliyle ortaya çıkan psikolojik prob-

lemler, işinden olma, iş bulamama, sosyal güvencesiz çalışma şartları, her an ölebilmek korkusu, yüksek ev fiyatları, ev bulamama, sokakta kalıp parklarda uyuma şeklinde uzayıp giden bu listeden herkesin haberi var artık çünkü bu bir süredir çoğunluğun problemi haline geldi. Düşünsenize bir ömür boyunca translara reva gördüğümüz yaşam şeklini bir pandemi döneminde sadece iki yıl yaşayarak isyan eder hale geldiniz. Konfor alanlarınızdan çıkıp ayrıcalıklarınızdan vazgeçmek zorunda bırakıldınız, hayatın bu kısmının ne kadar zor olduğunu ilk elden deneyimleyerek öğrendiniz. Bir transın pratiklerini yaşamamanın kendinizi onun yerine koymakla aynı olmadığını elbette farkındayım. En nihayetinde sokağa çıkma yasakları kalktığında derin bir nefes almak için sokağa özgürce çıktığınızda biz translar bunun için birden fazla kez düşünmeye devam ettik, çünkü bizleri eve kapanmaya zorlayan zihniyet dünyayı saran virüsle aynı ölçüde gücünü yitirmedi. Nedenler başka sonuçlar aynı gibi görünse

Geldik

de bunca yıl birlikte mücadele etmeye çağırdığımız heteropatriyarka ve erkek egemen sistemin varlığının sonuçları size değmeye başladı, çünkü sıra size gelece kadar sustunuz. Gerçi şu anda da bunlar üzerine düşünüp konuştuğunuza olan inancım bütün olayları sosyal hizmet ile bağladığıma olan inancım kadar muğlak.

Hatırlarsanız sağlıklı olmanın bütünsel bir iyilik hali ile nasıl bir bağlantı içinde olduğunu ve iç içe geçtiğinden bahsetmiştim. Sağlıklı olma hali bir bütündür ve birbirinden bağımsız düşünmek yanlış olacaktır. Bütün bunlar ışığında transların hayat içerisinde var olabilmek için verdiği mücadele, ayrıcalıklı olan avantajlı gruptan ne kadar da farklı olduğunu ortaya net bir şekilde koyuyor. Bütün bu şartlar altında bir sosyal hizmet uzmanı olarak bana müracaat eden bir transa hatta bir LGBTİ+'ya kamunun kaynaklarını kullanmadan kesin olarak yardım edebilmemizin yolu henüz açık değil. Öncelikle bu kaynaklardan herkesin eşit şekilde yararlanabilmesinin önünün açılması gerekiyor. Kanunlarla koruma altına alındığına inandığımız haklarımız artık koruma altında değil. Yasaları bağımsız bir şekilde uygulayacak kişiler olmadıktan sonra gasp edilen şey haklarımızla birlikte hayatlarımızdır.

Bir sosyal hizmet uzmanı olarak işimi yaparken birçok problemle karşılaşyorum kamusal kaynakların kullanımını noktasında. Hastanelerdeki cinsiyet uyum süreci prosedürleri, askerlikten muaf olma süreci, devletin sağladığı sosyal yardımlardan faydalanma, sığınma evlerini kullanabilme, eğitime katılma, ev bulma gibi birçok konuda derneğe gelen müracaatlarda çoğu zaman çaresiz kalıyoruz. Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse, kamunun sahip olduğu kadın sığınma evleri ve huzur evlerinin varlığı her zaman translar için büyük bir problem olmuştur. Kişinin kalacak yeri olmadığına ya da şiddet failinden kaçıp sığınacak bir yer aradığında kurumlar kişiyi koruma altına almak yerine kimliğinde yazan cinsiyet hanesine göre muamele yapıyor ve çoğu zaman trans bir kadını kimliğinden trans bir erkeği ise görüntüsünden ötürü kuruma kabul etmiyor. Aynı durumu huzurevlerinde de görmek mümkün. Devlet ve sivil toplum ilişkisindeki iyi modellerin örnek alınabileceği senaryoları tercih etmek yerine bu örgütleri öcüleştiren ve ürettikleri sözleri dikkate almayan akıllar nedeniyle insanlar ihtiyaç duydukları yardımlara ulaşamıyorlar. Halbuki sosyal hizmet uzmanları halkın yaşadığı problemlere ilk ağızdan şahit olan ve bu problemlere en etkili çözümleri üretebilecek paydaşlardan bir tanesidir.

Pandemi nedeniyle ortaya çıkan sosyal ve ekonomik sorunların yarattığı atmosfere eşlik eden sağlık sorunları ile birlikte yaşam pratiklerine göz ucuyla bakma şerefine nail olduğumuz transların, hayatın dışına ne denli itildiğini fark etmemiz ve harekete geçmemiz için gerekli olan farkındalığı ne denli kazanıp kazanmadığımız ve daha birçok şey başka derin tartışmaların konusu. Dünyanın birçok yerinde dezavantajlı gruplar içinde yer alan LGBTİ+'lar pandemi öncesinde olduğu gibi pandemi döneminde de birçok sorunla baş etmek zorunda kaldı. Pandemi öncesinde kaynaklara erişme ve onları kullanma problemi LGBTİ+'lar için pandemi döneminde de artarak devam etti. Düzenli bir geliri olmayan açlık ve yoksulluk sınırı altında yaşam mücadelesi veren birçok insan devletin açıkladığı kaynaklardan yararlanamazken LGBTİ+'lar da cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği tabanlı ayrımcılıklara uğramaya devam ederek yine ve yeniden bu kaynaklara erişemedi. Son yıllarda özel sektör ve sivil toplum örgütleri tarafından sağlanmaya çalışılan sosyal hizmet destek modelleri yaşanan problemlerde bir tampon bölge oluşturup kişilere güvenilir ve doğru bilgiler ışığında danışmanlık verip takip ve yönlendirme yapsa da makro düzeyde devlet paydaşlı geliştirilecek uygulamalar ve kişilerin haklarını koruyan yasalarla bu yasaları uygulayıcı kişilerin yokluğu sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçılarıyla birlikte yürüyecekleri yolun küçük bir kısmını aydınlatacaktır sadece. Bununla birlikte yerel yönetimler bu aydınlatılacak yolun en temel basamaklarından birini oluşturmaktadır. Yerel yönetimlerin kamunun kaynaklarının dağılımındaki eşitliği sağlaması ve buna uygun uygulamalar geliştirmesi her birey için önem teşkil etmektedir. Sosyal hizmet uzmanları tek başlarına kişilerin sorunlarına kesin çözüm bulabilecekleri gibi karşılaştıkları problemin derinliği ve büyüklüğü, kamusal kaynakların kullanımının adil ve eşit bir şekilde kullanılmasına yönelik düzenlenmeler yapılmadığı müddetçe ne yazık ki mümkün olmayacaktır. Hem sosyal hizmet uzmanları hem de devletin kişilere kendi ideolojilerinden bağımsız bir şekilde sunması gereken hizmetlerin önemi pandemi gibi kriz dönemlerinde daha hissedilir bir hale geliyor.

Kendi varlıklarına, olunmaması gereken şey gözüyle baktıkları kişiler üzerinden meşruiyet kazandırma çabası bir an önce bir kenara bırakılmalı ve toplumu oluşturan gruplar arasındaki uçurum daha fazla derinleşmeden toplumsal barış sağlanmalıdır. Birlikte yaşam pratiklerinin yolu hep birlikte aranmalıdır.

Yaşlı LGBTİ+'lar ve Sosyal Hizmet*

Eşitlik ve adalet değerleriyle yola çıkan sosyal hizmet mesleğinin kapsayıcılığı, çeşitlenen kimlikler ışığında sürekli sorgulanmalıdır. Günden güne yaşlanan toplumların içinde kişiler kültür, din, engellilik durumu, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet karakteristikleriyle de yaşlanmaktadır. Bu da sosyal hizmetin yaşlılarla çalışırken kapsayıcılığını artırmak için birçok yol bulması gerektiği anlamına gelmektedir. Çeşitlenen kimlikleriyle yaşlanan kişilerin esenliğini sağlamak ve sağlıklı bir yaşlanma süreci geçirmelerine destek olmak için özellikle ihtiyaç duyabilecekleri noktaları anlamada ve bu noktalar üzerinde olumlu dönüşümlerin sağlanmasında sosyal hizmet uzmanlarına önemli roller düşmektedir.

*Bu yazı 17 Mayıs Derneği tarafından yayımlanan Sosyal Hizmet Uzmanları İçin Yaşlı LGBTİ+'lar Bilgi Notu referans alınarak hazırlanmıştır.

LGBTİ+'ların yaşadıkları ayrımcılık ve damgalanma her geçen gün artmakla beraber, kişilerin açılma ve gizli kalma halleri de içinde buldukları çevrelere göre çeşitlenmektedir. Kendini gerçekleştirme sürecinde, kişilerin sahip oldukları kimlikleri gizleme ihtiyacı hissetmeden ve bu kimliklerini kabul ederek yaşamaları önemli bir adımdır. Aktivizm ve değişen toplumsal yapılarla birlikte LGBTİ+ konusunun görünürlüğü ve açık kimliğiyle yaşayan LGBTİ+'ların sayısı artmaktadır. Bunun sonucunda açık kimliğiyle yaşayan ya da yaşayacak yaşlı LGBTİ+'ların sayısı da her geçen gün artmaktadır.

Yaşlı LGBTİ+ olmak hâlâ sıklıkla görmezden gelinen ve LGBTİ+'ların dahi öngöremediği bir konumdur. Bu sebeplerle yaşlı LGBTİ+'lara yönelik sosyal hizmet faaliyetleri yürütmek, LGBTİ+'ların geleceğine dair karanlık kalmış kısımlara biraz da olsa ışık tutmak açısından büyük öneme sahiptir. Bu sebeple mikro düzeyden makro düzeye yaşlı LGBTİ+'lar için yürütülebilecek sosyal hizmet faaliyetlerinin farkında olmak, çalışılan sosyal hizmet alanı ne olursa olsun, LGBTİ+'ların esenliğini artırmada sosyal hizmet uzmanlarına yardımcı olacaktır.

MİKRO DÜZEYDE YAŞLI LGBTİ+'LARLA SOSYAL HİZMET

yaşayabilirken hem de yaşlı olmaları sebebiyle çeşitli zorluklarla karşılaşabilirler. Bunun yanı sıra yaşlı LGBTİ+ olmak da beraberinde yeni sorun alanları ve zorluklar doğurmaktadır.

Mikro düzeyden bakıldığında kişinin yaşlı LGBTİ+ olması, onu kesişimsel bir konumda çeşitli sorunlarla baş etmek zorunda olduğu bir yere getirebilmektedir. Kişiler hem LGBTİ+ olmaları sebebiyle içinde yaşadıkları toplumda sorunlar

Mikro düzeyde yaşlı LGBTİ+'larla çalışacak bir sosyal hizmet uzmanının, onların yaşadığı sorunların farkında olarak müdahale sürecini buna göre planlaması önem arz eder. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki benzer yaşta LGBTİ+ olmayan kişilere kıyasla yaşlı LGBTİ+'ların çocuk sahibi olma ya da bir partnere sahip olma oranları daha düşüktür. Bunun yanı sıra LGBTİ+'ların yaşam boyu ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kalma oranları LGBTİ+ olmayanlara göre daha yüksektir. Bunların sonucunda ise yaşlı LGBTİ+'ların yalnız yaşama ve sosyal izolasyon oranlarının çok daha fazla olduğu söylenebilmektedir. Bu da göstermektedir ki yaşlı LGBTİ+'larla çalışacak bir sosyal hizmet uzmanının, karşılaşılan bu yalnızlık ve sosyal izolasyonun farkında olarak kişileri bu noktadan güçlendirmesine ihtiyaç vardır.

Yaşlı LGBTİ+'larla çalışırken müracaatçıların hangi sosyal destek mekanizmalarına sahip olduklarının irdelenmesi önemlidir. Bunun farkına varmaları ve bu mekanizmadan destek görmeyen farklı yollarını keşfetmeleri için çalışılmalıdır. Örneğin kişilerin çevrelerindeki LGBTİ+'larla bir araya gelmeleri veya böyle bir çevreleri yoksa bile bu konuda güçlenebilecekleri sosyal destek sistemlerine yönlendirilmeleri, onların yalnız hissetmesinin ve sosyal izolasyonunun önüne geçmeye yardımcı olabilecektir. Bu noktada 17 Mayıs Derneği gibi yaşlı LGBTİ+ alanında çalışmalar yürüten bir dernek ile müracaatçının buluşturulması etkili bir sosyal hizmet müdahalesi olarak sayılabilir. Böylesi akran desteklerinin bulunması, hissedilen yalnızlığı azaltarak psiko-sosyal anlamda önemli olumlu değişimler yaratabilecektir.

Yaşlı LGBTİ+'ların karşılaştıkları bir diğer temel sorun ise LGBTİ+ kimliklerinden dolayı ömür boyu maruz kaldıkları baskı ve ayrımcılığın doğurduğu olumsuz sonuçlardır. Psikofizyolojik boyuttan yaklaşıldığında, kişilerin stres-tepki sistemlerinin tekrarlanan ve kronikleşmiş şekilde uyarılması, vücutlarındaki yıpranma

ve aşınmayı artırmaktadır.¹ Bu da göstermektedir ki hayatlarının birçok noktasında temel insan haklarına erişmekte zorluk yaşayabilen LGBTİ+'lar, yaşlandıklarında da bu zorlukların izlerini taşımaktadırlar. Örneğin temel bir insan hakkı olan sağlık hizmetlerine erişmek, LGBTİ+'lar için zorlu bir süreç olabilmektedir. Yapılan bir araştırma, yaşlı LGBTİ+'ların yargılanma veya düşük hizmet sunumundan korkmaları nedeniyle cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerini paylaşmaktan çekindiklerini göstermektedir.² Bir hizmeti alırken ayrımcılığa uğramış olmak ya da potansiyel bir ayrımcılıktan korkmak, kişileri sağlık hizmetine erişmekten alıkoyabilmektedir. Bu ise yaşlılık süreciyle gelen sağlık sorunlarında artışa sebep olabildiği gibi hizmet almaya dair çekinceler, sağlık durumunu daha kötü hale de getirebilmektedir. Buna yönelik olarak sosyal hizmet uzmanları, kişileri yargılanmadan hizmet alabilecekleri uzmanlara yönlendirerek bağlantı kurucu rolünü yerine getirebilir. Bununla birlikte kişilerin sahip oldukları potansiyel ayrımcılık kaygısını azaltmaya yönelik güçlendirici çalışmalar da yürütülebilir.

Bahsedildiği gibi çeşitlenen kimlikleriyle yaşlılarla farklı çalışmalar yapılabildiği gibi LGBTİ+'ların da çeşitli kimliklere ve ihtiyaçlara sahip olabileceği bilinmelidir. Bu noktada sosyal hizmet uzmanının lezbiyen, gey, biseksüel, trans, interseks ve artı kimliklerin farkında olması ve ayrı ayrı ne tür ihtiyaçlar duyulabileceğini bilmesi önemlidir. Örneğin trans bir müracaatçının yaşadığı yerde ya da kalması gereken bir sosyal hizmet kurumunda ne tür sorunlar yaşayabileceğini öngörerek buna yönelik önlemler alınmalı; bakım ve gelecek planlarının yapılmasında etkin rol alınmalıdır. Kişiler hangi yaşta olurlarsa olsunlar cinsiyet uyum sürecinde olabilirler. Bu süreçte müracaatçıların beklentileri ve ihtiyaçları da bu doğrultuda değişeceği için sunulacak hizmetin şekillenmesinde bu da göz önünde tutulmalıdır. Ayrıca kişiler çeşitli engellilik

halleri ya da HIV ile yaşıyor olabilirler. Buna yönelik de müracaatçıların karşılaşılabilecekleri katmanlı ayrımcılığın farkında olarak hizmet sunulması ve uygun yönlendirmelerin yapılması önemlidir. Sosyal hizmet uzmanı olarak çalışılan alan ne kadar sabit ve tek görür-nürse görünsün, tüm müracaatçıların biricik oldukları ve birçok kimlikleriyle yaşamlarını sürdürdükleri unutulmamalıdır. Bu çeşitlenen kimliklere dair bilgilerin sürekli güncel tutulması ise meslek hayatı boyunca önemli bir yerde durmaktadır. Örneğin Kaos GL Derneği'nin internet sitesinde yer alan E-Kütüphane, LGBTİ+ alanına dair güncel bilgilerin edinilebileceği önemli kaynaklardan biridir.

MEZZO DÜZEYDE YAŞLI LGBTİ+'LARLA SOSYAL HİZMET

Mezzo düzeyde yaşlı LGBTİ+'larla çalışmalar yürütecek bir sosyal hizmet uzmanı, müracaatçının ailesi veya ona bakım veren kişilerle bu süreci yönetebilmeleri için güçlendirme çalışmaları yapabileceği gibi çeşitli grup çalışmaları yoluyla

bu süreçleri yaşlı LGBTİ+'lar için daha iyi hale getirebilir.

Mezzo düzeyde yapılabilecek çalışmaların başında, yaşlı LGBTİ+'lar ve yaşlı olmayan LGBTİ+'ların bir araya getirildiği grup çalışmaları gelmektedir. Böyle etkinliklerle kuşaklar arası dayanışma sağlanabileceği gibi sadece yaşlı LGBTİ+'ların bir araya geldiği grup çalışmaları yoluyla da akran desteğinin aracı olunabilir. Örneğin Montreal ve Toronto'da hizmet sunan bazı bakımevleri, yaşlı LGBTİ+'lar için özel sosyal etkinlikler düzenlemektedir. Bunlar arasında LGBTİ+ temalı film gösterim ve okuma seansları, LGBTİ+ misafirlerin konuk edildiği çay sohbetleri, LGBTİ+ alanına dair konuların tartışıldığı yuvarlak masa toplantıları, bir Drag Queen sunuculuğunda tombala partileri ve kabare şovları, Onur Yürüyüşü için pankartlar hazırlama ve isteyen sakinlerle Onur Yürüyüşüne katılma gibi etkinlikler yer almaktadır.³

¹ Life Course Predictors of Allostatic Load Among LGBTQ Older Adults, Innovation in Aging (Charles Hoy-Ellis, Hyun Kim, Karen Fredriksen Goldsen), 2020

² Açık & Görünür: 45-75 Yaşları Arası Yaşlı Lezbiyen, Gey, Biseksüel ve Transların Deneyim ve Tutumları, SAGE (Harris Poll ve Robert Espinoza; Çeviri: Özge Gökpınar, Kırkıncıdan Sonra Lubunya İnisyatifi), 2014

³ Dünyadan Örnekler: Yaşlı LGBTİ+'leri Kapsayıcı Bir Hizmet Nasıl Olmalı, Kaos GL Dergisi Yaşlılık Sayısı (Damla Umut Uzun), 2018

Yaşlı LGBTİ+'ların yalnızlık ve sosyal izolasyon riski ne kadar sıklıkla vurgulanıyor olsa da her zaman yalnız ve ailesiz olacakları varsayılmamalıdır. LGBTİ+'ların da LGBTİ+ olmayan kişiler gibi aileler kurdukları ve hayatlarını partnerleriyle, çocuklarıyla veya diğer aile üyeleriyle geçirebildikleri unutulmamalıdır. Bu noktada çevresi içinde birey yaklaşımıyla gerektiğinde aile üyeleri ile de çalışılmalıdır. Sorunları detaylı bir şekilde değerlendiren sosyal hizmet uzmanının, bu sorunlar ile müracaatçı ve ailesi arasında ne tür bir ilişki olduğunu kavraması önemlidir. Aileyle çalışma sırasında müracaatçının saygın bir konumda olması sağlanmalı ve kişinin sosyal işlevselliğinin üst düzeyde tutulmasını destekleyecek bir çevrenin oluşturulmasına yönelik çaba gösterilmelidir. Kolaylaştırıcı rolüyle uzman, aile üyeleri arasındaki etkileşimi çoğaltmak ve aile içindeki dengeleri iyileştirmek için çalışmalıdır.⁴

Mezzo düzey için bir diğer önemli konu ise yaşlı LGBTİ+'lara bakım veren kişilerle çalışmadır. Bakım veren kişiler aileden ya da arkadaşlardan birileri olabileceği gibi profesyonel olarak bu hizmeti sunan kişiler de olabilir. Yaşlıların diğer yaş gruplarına kıyasla daha katı ve değiştirilmesi zor davranışları olabilmektedir. Bu ise bakım verenler için yürüttükleri işi çok daha zor bir duruma getirip bıkkınlık ve tükenmişliği tetikleyebilmektedir. Bakım verenlerin iyilik halinin artırılması için çalışacak bir sosyal hizmet uzmanı, onların ihtiyaçlarına yönelik grup çalışmaları organize edebilir. Deneyimlerin, duyguların, sorunların ve benzer konuların paylaşıldığı bu çalışmalar yoluyla bakım verenlerin yalnız olmadıklarını fark etmeleri ve yaşadıkları problemlere farklı çözümler bulabilmeleri sağlanabilir.⁵

MAKRO DÜZEYDE YAŞLI LGBTİ+'LARLA SOSYAL HİZMET

Makro düzeyde yaşlı LGBTİ+'lara yönelik sosyal hizmet çalışmalarının başında, içinde bulunulan kurumların yaşlı LGBTİ+'lar için uygun bir hale getirilmesi gelmektedir. Bu bağlamda ilk olarak kurumların yaşlı LGBTİ+'ları kapsayan;

fiziksel, duygusal ve ruhsal boyutta güvende hissedebilecekleri bir alan sunması için çaba gösterilmeli-

dir. LGBTİ+'ların güvende hissedebilmelerine yönelik gökkuşağı gibi sembollerin yer aldığı görsellerin yanı sıra aynı cinsiyetten çiftlerin bulunduğu resimler kullanılabilir. Yatılı bir kurumda çalışılıyor ise birlikte kalınan kişilere yönelik LGBTİ+ konusuna dair farkındalık artırıcı eğitimler verilebilir ya da ortak alanlara LGBTİ+ konusunda bilgilendirici broşür, dergi ve kitaplar koyulabilir.

Kapsayıcı bir iletişimin kurulması ve müracaatçıların kuruma girdikleri andan itibaren dışlanmış hissetmemeleri için çalışılmalıdır. Bunun için kuruma gelen herkesin heteroseksüel ve natrans olduğu veya interseks olmadığı varsayımından kaçınılmalı ve kişilere beyanda buldukları hitap biçimiyle seslenilmesi konusunda kurum politikalarında gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Sunulacak hizmetin kişilerin LGBTİ+ kimliklerinin farkında ve bu kimliklerinden kaynaklanabilecek deneyimlerine, yaşam şekillerine, beklentilerine ve ihtiyaçlarına duyarlı yürütülmesi gerekmektedir. Kurumda çalışan bütün personelin LGBTİ+'ların bilincinde olması ve uygun dil kullanımına hâkim, gizliliği sağlayabilecek şekilde eğitilmesi de önemlidir. Ayrıca kurumsal politika ve prosedürlerin LGBTİ+ kapsayıcılığının artmasına yönelik ayrımcı olmayan politikaların açıkça belirtilmesi ve bu durumlar için bir şikâyet mekanizmasının kurulması sağlanmalıdır.⁶

Sosyal hizmet uzmanı olarak dijital bilgilendirme yöntemlerinin farkında olmak, ulaşılabilecek toplumsal sistemleri artırabilmek adına önemlidir. Bu bağlamda Youtube üzerinden yaşlı LGBTİ+'larla ilgili bilgilendirici videolar hazırlanabileceği gibi yaşlı LGBTİ+'ları güçlendirici videolar da yaygınlaştırılabilir. Benzer şekilde diğer sosyal medya araçları kullanılarak da bu çalışmalar sürdürülebilir. Örneğin Instagram canlı yayını yoluyla birçok LGBTİ+ kişiye ulaşarak güçlendirici yayınlar yapılabileceği gibi, yaşlı LGBTİ+'larla sosyal hizmete dair podcast yayınları hazırlanabilir. Ayrıca bu alanda farkındalığı artırmak amacıyla görsel içeriklerin hazırlanması sağlanarak bunlar sosyal medya kanallarında paylaşılabilir. Bunun gibi yollarla yüz yüze ulaşmanın mümkün olmadığı kişilere de ulaşarak makro boyutta bir sosyal hizmet gerçekleştirilebilir. Bununla birlikte çalışılmakta olan sosyal hizmet ala-

⁴ Yaşlı Ailesi ile Çalışma, Yaşlılık ve Sosyal Hizmet: Tüm Boyutlarıyla Kapsayıcı Bir Çerçeve kitabı içinde (Gülsüm Çamur Duyan), 2019

⁵ Yaşlıya Bakım Verenlerle Çalışma, Yaşlılık ve Sosyal Hizmet: Tüm Boyutlarıyla Kapsayıcı Bir Çerçeve kitabı içinde (Türken Çağlar), 2019

⁶ Best Practice Guidelines: Accommodating Older Gay, Lesbian, Bisexual, Trans and Intersex (GLBTI) People, GLBTI Retirement Association Incorporated (GRAI), 2015

nının yaşlı LGBTİ+'larla ilişkisine dair hazırlanacak broşür, dergi gibi yayımların yaygınlaştırması da sağlanabilir.

Yeni yasal düzenlemelerin yapılması ve politika yapımcıların etkilenmesi (lobicilik) için çalışmalar yürütmek önemli bir makro sosyal hizmet uygulamasıdır. Bu kapsamda öncelikle yürürlükteki kanunların yaşlı LGBTİ+'ları kapsayıcılığının gözden geçirilmesi ve onlar için daha yaşanabilir bir toplum yaratma yolunda ne tür değişimlere ihtiyaç duyulduğu anlaşılmalıdır. Örneğin LGBTİ+ kişilerden birine uygulanan şiddetin, esasında tüm LGBTİ+'lara yönelik bir tehdit olduğunun farkında olarak çalışmalar yürütülmeli ve böyle nefret suçlarının önüne geçilmesi için gerekli politikaların geliştirilmesine çabalanmalıdır. Bununla birlikte resmi birliktelik, miras, sosyal güvence ve emeklilik politikalarının yaşlı LGBTİ+'lara nasıl etkilerinin olduğu ve ne tür değişimlere ihtiyaç duyulduğu anlaşılmalıdır. Bu noktada bir kamuoyu oluşturulması ve resmî kurumların değişim için teşvik edilmesi önemlidir. Kamuoyu oluştururken toplumun farkındalığının yükseltilmesi için çalışılmalıdır. Örneğin uygulanan şiddetin görünürlüğünün artırılarak nelere sonuç olduğu, benzer şiddetlerin ne yoğunlukta yaşandığı gibi bilgiler raporlanarak kamuoyu ile paylaşılabilir. Bununla birlikte sosyal güvence ve emeklilik şartlarının LGBTİ+'ları hangi noktalarda dışarıda bıraktığı ve geleceklerine nasıl etkileri olduğu konusu da raporlanarak gündemleştirilebilir. Ayrıca resmî kurumların politikalarının LGBTİ+'ları da içerebilmesi için yapılabilecekler konusunda kılavuzlar hazırlanarak o kurumlara ulaştırılması sağlanabilir.

Yürütülecek makro düzeydeki faaliyetlerin önemli bir parçası yerel yönetimlerdir. Toplumsal değişimde rolü olan yerel yönetimlerle kurulacak ortaklık faaliyetleri, yürütülecek çalışmaların daha büyük değişimlere yol açmasında ve süreklilik kazanmasında etkili olacaktır. Yerel seçimler öncesi adaylardan LGBTİ+'ları destekleme ve onları yoksaymamaya yönelik sözler alınabileceği gibi belediyeler tarafından hazırlanacak stratejik planlama süreçlerine yaşlı LGBTİ+ dostu faaliyetlerin eklenmesi için çalışılabilir. Örneğin belediyelerin translar için açacağı bir misafirhane, farklı toplumsal

sistemler tarafından sürekli olarak psikolojik, ekonomik ve fiziksel şiddete maruz bırakılan her yaşta transın acil barınma ihtiyacını karşılayabilecek önemli bir hizmet olacaktır. Belediyelere bağlı yaşlı bakım ve huzurevleri ile yaşlılara hizmet merkezlerinin LGBTİ+ kapsayıcılığının artırılmasına dair çalışmalar yürütülmesi de LGBTİ+'ları güçlendirecek sosyal hizmet adımlarından biridir.

SON SÖZ

Yaşlı LGBTİ+'larla çalışacak bir sosyal hizmet uzmanı, mikrodan makroya tüm müdahale düzeylerinin farkında

olmalı ve yaratacağı değişimin görünenden çok daha büyük olacağını bilmelidir. Dolaylı değişimleri göz önünde tutarak her bir düzey için ayrı bir özen göstermeli, yaşanan sorunların çözümü için bu düzeyleri katman katman anlamalıdır.

Sosyal hizmet uzmanı, kendini her zaman sorgulayıp eksik kaldığı kısımları tamamlayabilmelidir. Örneğin aile tanımını nasıl yaptığını ve kimleri buna dahil ettiğini sorgulamalı ve seçilmiş aileleri de bu tanıma girecek şekilde kendi düşünce yapısını dönüştürmelidir.

Çalışılan alan fark etmeksizin, yaşlı LGBTİ+'lar ile farkında olarak ya da olmayarak temas edilebileceği bilinmelidir. Sosyal hizmet uzmanı kendisini böyle bir temas beklemeden LGBTİ+ ve yaşlılık alanlarında geliştirmelidir. LGBTİ+'ları dışarıda bırakan bir anlayışa sahip olup olmadığı konusunda kendini sorgulamalı ve farkındalığını geliştirmelidir. Fark etmeden uygulayabileceği ayrımcılıkları en aza indirmek için çaba göstermeli ve ihtiyaç duyduğundan nerelerden nasıl destekler alabileceğini bilmelidir.

Eşitlik ve adalet değerlerine sahip hak temelli bir meslek olan sosyal hizmet, yaşlı LGBTİ+'ların haklarını savunarak sürdürülmeli ve LGBTİ+'larla dayanışma içinde olunmalıdır.

SOSYAL HİZMETLER VE İNTERSEKS

Bir sosyal hizmet uzmanı olarak, interseks danışanlara ve ailelerine yardımcı olabilmek için ilk önce interseksin ne olduğunu, intersekslerin ne gibi sorunlarla karşılaştığını, ayrıca ihtiyaç ve beklentilerinin neler olduğunu bilmemiz ve tespit etmemiz gerekiyor.

Bir sosyal hizmet uzmanı olarak, interseks danışanlara ve ailelerine yardımcı olabilmek için ilk önce interseksin ne olduğunu, intersekslerin ne gibi sorunlarla karşılaştığını, ayrıca ihtiyaç ve beklentilerinin neler olduğunu bilmemiz ve tespit etmemiz gerekiyor.

İnterseks; kromozomlar, genital organlar ve/veya hormonal yapı bakımından katı bir şekilde erkek veya kadın cinsiyetlerine uymayan bireyler için kullanılan bir şemsiye terim. Yani interseks ruhsal bir durum değil, bir tercih, yönelim ya da yaşam tarzı da değil, biyolojik bir durum. Dünya nüfusu içinde yaygınlığı tahminlere göre en az %1,9. Otuzdan fazla varyasyon interseks şemsiyesi altında tanımlanıyor ve aslında bunların her biri çok farklı özellikler gösterebiliyor.

İnterseks, bir hastalık, sakatlık ve cinsel gelişim bozukluğu değil. Tıp tarafından yakın zamana kadar kullanılan hermafrodit tanımı da günümüzde interseksleri tanımlamak için doğru bir sözcük değil. Hermafrodit, küçümseyen ya da mitleştiren bir tanım olduğu ve intersekslerin “çift cinsiyetli” olduğu yanlış algısını yarattığı gibi, intersekslerin yaşadıkları toplumsal deneyimleri de kapsamıyor ve interseks spektrumundaki çeşitliliği yansıtmıyor. Aynı zamanda interseks bir üçüncü cinsiyet değil. Çünkü interseks varyasyonlarının farklı özellikleri ve intersekslerin birbirinden çok farklı cinsel kimlikleri, cinsiyet ifadeleri ve cinsel yönelimleri olabiliyor. Cinsiyeti iki, üç ya da dört ile sınırlandırmak da doğadaki çeşitliliği yansıtmaya yeterli değil. Cinsiyetlerimizi ancak kendi beyanlarımız belirler ve cinsiyet tıp tarafından tanımlanamaz.

Yukarıda da değindiğimiz gibi intersekslerin her birinin çeşitli cinsel kimlikleri ve yönelimleri var. Trans, eşcinsel, biseksüel, panseksüel, kadın, erkek ya da non-binary interseksler olabilir. Dolayısıyla “tüm interseksler non-binary'dir” ya da “tüm interseksler biseksüeldir” gibi yargılarda bulunamayız.

EN ÖNEMLİ HAK İHLALİ: RIZA DIŞI TIBBİ MÜDAHALE

Yalnızca Konjenital Adrenal Hiperplazi (KAH) ve kapalı idrar yolu intersekslerde riskin daha yüksek olduğu ve tıbbi müdahale gerektirebilen durumlar. Bunlar dışında

kişinin rızası olmadan yapılan tüm müdahaleler ve bu uygulamalar pek çok ülkede ne yazık ki devam etse de, Birleşmiş Milletler tarafından beden bütünlüğüne saldırı, işkence ve insan hakkı ihlali sayılıyor.

Yapılan cerrahi müdahalelerde en sık gonadal dokunun çıkarılması ve genital ameliyatlar görülüyor. Cerrahi olarak daha kolay olduğu için interseksler genellikle “normalleştirilme” ameliyatlarında kadın atıyor ve östrojen ile projesteron hormonlarına yönlendiriliyor.

Rıza dışı ameliyatların çoğunda kanser riski bahane ediliyor ancak bu konuda yeterince kanıt ve bilimsel çalışma yok. Ayrıca kanser riski olsa bile gizlilik ve utandırma dolu bir tıbbi süreç yaşatmak ve rıza dışı ameliyatlar uygulamak yerine interseks bireye durum ve mevcut riskler açıkça anlatılabilir ve gerekiyorsa kendi isteği ile bilgisi dahilinde tıbbi takip yapılabilir. Çok acil bir tıbbi gereklilik yoksa interseks çocuğun daha bilinçli karar verebileceği yaşa kadar tıbbi müdahalelerin ertelenmesi de mümkün.

Rıza dışı ameliyatların ufak yaşlarda genel anestezi riski, çeşitli komplikasyonlar, cinsel işlev bozukluğu, beden disforisi, olumsuz psikolojik sonuçlar ve olumsuz sosyal sonuçlar gibi pek çok etkisi olabilir.

Bu ameliyatlara gerekçe olarak çocuğun topluma daha iyi uyum sağlaması, kadın ya da erkek olarak yetiştirilmesi, aile kurması gibi beklentiler gösterilebiliyor. Bu noktada, “Bizim bir bireyi toplumsal normlara sığdırma isteğimiz, o bireyin mutluluğu, bedensel bütünlüğü ve temel haklarından daha mı önemli?” diye sormamız gerekiyor. Bireyi bu normlara sığdırmaya çalışmak yerine toplumsal farkındalık yaratmak ve ayrımcılığı sonlandırmaya çalışmak daha doğru.

Uluslararası İnterseks Organizasyonu Avrupa, ilk cerrahi müdahaleden önce kendilerinden veya ailelerinden aydınlatılmış onam alınmayan interseks oranının %62, bu kişiler içinde hormonal veya herhangi bir tıbbi müdahale için aydınlatılmış onam bulunmayan interseks oranının %49 olduğunu belirtiyor. Bu da durumun vahametini ortaya koyan bir veri.

Çoğunluğu utandırma, dışlama, gizlilik ve rıza dışı tıbbi müdahalelere maruz kalan intersekslerin sağlıkları,

eğitim durumları, ekonomik durumları ve psikolojik durumları ile ilgili verilerin de toplumsal ortalamadan daha kötü durumda olması interseksleri toplumsal normlara sığdırmak için yapılan uygulamaların kimseye faydalı olmadığını ortaya koyuyor.

İNTERSEKS DANIŞANLARDA KARŞILAŞILABİLECEK BAŞLICA SORUNLAR

1. Tıbbileştirme ve tıp hizmetlerindeki sorunlar

Konu bir hastalık gibi ele alınıyor, yanlış ya da gereksiz ve rıza dışı tıbbi uygulamalar yapılıyor, ayrıca interseksler ihtiyaç duyduklarında tıp hizmetlerine erişimde sıkıntı yaşıyor.

2. Utanç ve yaftalama

Özellikle interseks çocuklar ve ergenler sürekli kendi bedenlerinden ve kimliklerinden utandırılarak yetiştiriliyor. Çocuk genel anlamda sevgi ve ilgi gördüğü bir ailede yaşasa bile bedeni ve cinsel kimliğiyle ilgili gördüğü muamele ona sevilmediğini ve yanlış olduğunu hissettirebiliyor.

3. Tuvaletler ve diğer cinsiyetlendirilmiş alanlardaki sorunlar

Okul, iş yeri, alışveriş merkezi ve başka kamusal alanlardaki tuvaletler, kuaförler, berberler, hamamlar gibi cinsiyetlendirilmiş alanlar interseksler için birer korku ve endişe kaynağına dönüşebiliyor.

4. Özbenlik sorunları

Toplumsal ve tıbbi müdahaleler kişinin benliğinde yaralar açıyor. Kişinin diğer insanlara karşı duyduğu yeterli ve etkin olma duygusunun zayıflaması, olumsuz bir öz benlik algısına sahip olması yaşamını büyük derecede etkiliyor. Bu kendini temsil ve özgüven sorunları intersekslerin toplum içerisinde pek çok açıdan geride kalmalarına neden olabiliyor.

5. Özel hayat, romantik ve cinsel ilişkiler

İntersekslerin gizlilik içinde yetişmeleri ve toplumdaki görünmezlikleri, ilişkilerindeki en önemli sorunların başında geliyor. İnterseks bireyler, özellikle toplum tarafından heteroseksüel olarak görülebilecek ilişkilere başlarken, olası partnerlerine kimliklerini açıkça söylemekte tereddüt edebiliyor ve bu güvensizlik yeterince derin ilişkiler kurmaları önünde engel yaratabiliyor. Toplumsal yargılar yüzünden, bedensel farklılıklar da ilişkilerde birer endişe veya dışlanma kaynağı olabiliyor.

6. Aile ilişkileri

Özellikle istemediği bir cinsiyete atanmış ve tıbbi müdahalelerle bu cinsiyetin normları içine sığdırılmaya çalışılmış interseks bireylerde ailelerine karşı güven-sizlik ve "ihanete uğramışlık" hissi yoğun olabiliyor. Yapılan rıza dışı tıbbi müdahalelerin boyutu çocuk istismarına kadar varabiliyor ve interseks birey bu duruma izin veren ailesi ile hiçbir zaman 'normal' ilişkiler kuramayabiliyor. Bu da yaşlılıkta yalnız kalma, ekonomik ve başka sıkıntılar yaşadığında güvenecek kimseyi bulamama endişelerine yol açabiliyor.

Sosyal hizmet uzmanlarına, aileleri doğru yönlendirmek ve bilgilendirmek noktasında önemli bir iş düşünüyor. Toplumsal normlar ile çocuğunun gerçekliği arasında sıkışıp kalan şaşkın ve endişeli ailelere bu durumun bir hastalık ya da utanç kaynağı olmadığını anlatmak, pek çok rıza dışı tıbbi müdahaleyi önleyebilir ve pek çok interseks çocuğun ruh sağlığını ve bedensel bütünlüğünü kurtarabilir.

7. Akran – arkadaşlık ilişkileri

Yukarıda bahsi geçen toplumsal nedenlerden, interseksler akran ve arkadaşlık ilişkilerinde de sorunlar yaşıyor. Özellikle interseks ve LGBT görünmezliğinin yoğun olduğu, muhafazakâr ortamlarda yetişen interseksler açılmakta ve derinlikli, anlamlı arkadaşlıklar kurmakta zorlanıyor. Öte yandan, bu görünmezlik ortadan kalktığında arkadaşlıklar ve dayanışma interseksler için hayat kurtarıcı olabiliyor.

8. Eğitim, istihdam, barınma, mali durum

Gizlilik, utanç, dışlanma ve rıza dışı tıbbi müdahaleler ile sakatlanma sonucu eğitimde geri kalabilen interseksler bu nedenle istihdam, barınma ve ekonomik refah anlamında da toplumun geri kalanıyla eşit şartlara sahip olamayabiliyor ve sorunlar yaşıyor.

9. Cinsiyet özellikleri çeşitliliğine sahip kişiler için güvenli alanların azlığı

Yalnızlık ve görünmezlik, genellikle intersekslerin yaşadıkları özgüven sorunlarını aşmalarının önündeki en büyük engel oluyor. Çevresinde, akranları içinde ya da ailede başka intersekslere ya da cinsel çeşitlilik konusunda bilinçli bireylere ulaşamayan interseks çocuk ve ergenler, kimlikleri hakkında yeterince bilgi edinme fırsatından da mahrum kalıyor. Kendini güvende hissetmeyen intersekslerin yaşam kalitesi de düşüyor.

DANIŞANLARA SORULABİLECEK SORULAR

İnterseks danışanların sorunlarını, ihtiyaç ve beklentilerini tespit etmek için, rızaları dahilinde, onları mümkün olduğunca tetiklemeyecek, kişisel

alanlarına saygı gösteren ve doğru üslupta sorulabilecek bazı sorular var. Bunlar kişinin ne gibi noktalarda yardım, destek ya da önerilere ihtiyacı olduğunu saptamakta yol alınmasını sağlayabilir.

Sağlık sistemiyle ilgili deneyimler ve yorumlar

- Sağlık sistemi tarafından nasıl müdahale edildiniz? Bu sistemin belirli yönleri var mı? Bu sizin için işe yaradı mı?

- Sağlık sistemi sizi gizlilik ve utanca sürükledi mi?

- Daha güçlendirici deneyimler sizce nasıl olabilirdi? İnterseksleri ele almak için özel bir sağlık bölümü tasarlayabilseydiniz nasıl olurdu? Ne tür uzmanlar ve profesyoneller olurdu ve orada ne yaparlardı ve bunu nasıl yaparlardı?

Eğitim sistemiyle ilgili deneyimler ve yorumlar

- Eğitim sistemiyle ilgili deneyiminiz nasıldı? Öğretmenler ve rehberlik veren danışmanlar ihtiyaçlarınızı karşılayabildi mi?

- Kendinizi dışlanmış hissettiniz mi ve eğer öyleyse, sizin için işleri iyileştirmek için ne yapılabilirdi?

- Eğitim sisteminin en iyi ve en kötü yönleri nelerdi ve neler hissettiniz? Daha iyi yapılabilir miydi?

Hukuk sistemiyle ilgili deneyimler ve yorumlar

- Doğum belgesi, diploma, pasaport gibi belgelerdeki cinsiyet kategorileri sizin için yeterli mi?

- Resmi bilgilerdeki cinsiyet bilgilerinizi değiştirmek istediğinizde karşınıza nasıl bir süreç çıkıyor ve bu sizin için kolay mı?

- İnterseks durumunuzla ilgili tıbbi kayıtlarınıza ulaşmak istediğinizde bunu yapabiliyor musunuz?

- Yaşadığınız hak ihlalleri ile ilgili ne tür bir hukuki yardım alabileceğinizi, bununla ilgili yasal haklarınızı biliyor musunuz?

Ebeveynler/aile ile ilgili deneyimler ve yorumlar

- Anne babanız/aileniz interseks oluşunuzu nasıl karşıladı? Sizden bir şeyler sakladılar mı? Size söylediklerinde kaç yaşındaydınız ya da kendi başınıza mı öğrendiniz?

- Sizi olduğunuz gibi kabul ettiklerini düşünüyor musunuz?

- İlk doğduğunuz zamana geri dönüp ailenize bir tavsiyede bulunabilseydiniz ne derdiniz?

Sosyal ilişkilerle ilgili deneyimler ve yorumlar

- Toplumun interseksle genel yaklaşımı size nasıl hissettiriyor? Daha iyi olması için ne yapılabilir? Topluluklar intersekslere daha kapsayıcı olmak için ne yapabilir?
- Yaşadığınız topluluklarda size nasıl davranıldı? Topluluğunuz tarafından kabul ediliyor musunuz?
- Ait olduğunuz bir interseks topluluğu olduğunu düşünüyor musunuz?

Romantik/özel ilişkilerle ilgili deneyimler ve yorumlar

- Bugüne kadar yaşadığınız romantik/özel ilişkiler sizin için doyurucu ve yeterli derinlikte oldu mu?
- Birlikte olduğunuz kişiye güveniyor musunuz?
- Romantik/cinsel partner bulmakta zorlandığınızı düşünüyor musunuz?
- Partnerinizin hakkınızda neleri bilmesini istersiniz?

İşyeri ile ilgili deneyimler ve yorumlar

- İş ortamında kendinizi güvende hissediyor musunuz?
- Cinsel kimliğiniz iş yerinde görünür durumda mı?
- Nasıl bir işte ve iş yeri ortamında olmak isterdiniz?
- Yaptığınız iş sizin için ne ifade ediyor?

Cinsel kimlik oluşumuyla ilgili deneyimler ve yorumlar

- Cinsiyetiniz ve cinselliğiniz açısından kendinizi nasıl tanımlarsınız?
- Haklarınızın korunduğunu ve saygı duyulduğunuzu düşünüyor musunuz?
- Dünyanın daha kapsayıcı olması için ne yapılması gerektiğini düşünüyorsunuz?

Cinsiyet özellikleri çeşitliliği olan kişiler ve çıkarları nasıl daha iyi korunabilir?

Sosyal hizmet uzmanları intersekslerin çıkarlarını daha iyi koruyabilmek ve onlara daha iyi yardımcı olabilmek için ilk önce bu bireyleri ve beklentilerini daha iyi tanımakla işe başlayabilir. İntersekslerle ilgili yayınları okumak, Malta Deklarasyonu, Şikago Konsensüsü gibi interseks meseleleriyle ilgili çerçeve çizen belgeleri bilmek ve anlamak, interseks hareketini tanımak bunun için iyi birer kaynak olabilir. OII, ISNA, İnter Dayanışma gibi interseks örgütlerinin faaliyetle-

rini ve yayınlarını takip edebilir, bu örgütlerle iş birliği yapabilirsiniz.

Ayrıca intersekslerin haklarını savunmadan önce, onlara güvenli bir alan yaratmak da çok önemli. Bunu zaten baştan kabul etsek de, bazı küçük ayrıntılar gözümüzden kaçabilir ancak bunlar interseksler için rahatsız edici olabilir. Özellikle cinsel ve cinsiyete dayalı azınlıklarla ilgili olarak daha kapsayıcı bir kelime dağarcığı kullanarak, tüm bireyler için güvenli ve iyileştirici bir ortamı daha iyi sağlayabiliriz. Danışanlara sunulan bilgi formlarındaki cinsiyet kutucukları ya da medeni durumlarıyla ilgili sorular gibi ayrıntılara dikkat edilmeli. Danışana sormadan cinsiyetlendirilmiş hitap biçimleri (hanım, bey gibi) kullanmamak, danışana istediği isim ve unvanla hitap etmek bazen hayati önem taşıyabilir.

Cinsiyet özellikleri çeşitliliği olan kişiler nasıl daha iyi dinlenebilir ve durumları ile ilgili yeterli bilgiye nasıl ulaşılabilir?

Danışanı kendi kültürel, kişisel veya dini tabularınız, tercihleriniz ve konforunuz ön planda olmadan, yargısız biçimde dinlemek önemli. Cinsiyet ve cinsellikle ilgili konular sizin için kişisel anlamda rahatsız edici olsa bile, danışanlarınızın endişelerini ve sorunlarını dile getirmek için kendilerini güvende hissettikleri bir ortam yaratmak sizin profesyonel sorumluluğunuz.

Bu konular sizin için yabancıysa, muhtemelen danışan kitlenizi etkileyebilecek cinsellik konularını tartışmak için pratik yapabileceğiniz güvenilir meslektaşları bulun. Farkında olmanıza ve hazırlıklı olmanıza yardımcı olmak için geniş cinsiyet ve normatif cinsel davranış yelpazesi hakkında araştırma yapın.

Danışan size cevabını bilmediğiniz bir soru sorduğunda bunu bilmediğinizi itiraf etmekten çekinmeyin ve konuyu detaylandırarak ipuçları vermesini isteyin ya da bu da yeterli olmazsa araştırma yapıp cevabı öğrenmek için vakit isteyin.

Kaynaklar:

- <https://oii.europa.org/library-en/infographics/>
- <https://oii.europa.org/library-en/publications/>
- https://www.socialworker.com/feature-articles/practice/10-things-social-workers-need-to-know-about-human-sexuality/?utm_source=pocket_mylist
- EXPLORING INTERSEX WELLNESS: A SOCIAL WORK APPROACH by Mórrígan Wolf
Dalhousie University, December 2013
<https://dalspace.library.dal.ca/bitstream/handle/10222/50627/Wolf-Morrigan-MSW-SLWKDecember2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Sosyal Hizmet Uzmanları İçin İnterseks Rehberi – Yasemin Bahar
<https://interdayanisma.org/2021/07/12/sosyal-hizmet-uzmanlari-icin-interseks-rehberi/>

İnsan Hakları Perspektifinden

Erkeklerin Cinsel Şiddete Maruz Kalması ve Sosyal Hizmetler

*Bu yazıdaki bazı anlatılar ve kavramlar bazı okuyucular için tetikleyici olabilir.

Toplumumuzda erkeklerin farklı şiddet türlerinin mağduru olabildiğini kabul etmeksizin insan haklarını uygulama konusunda çalışmamıza imkân bulunmuyor. Çoğumuz erkeklerin savaş dönemlerinde (Cynoweth 2021), suç eylemleri sırasında ya da namus davası nedeniyle şiddete maruz kaldığının farkındayız. Ancak erkeklerin aile içinde, dini gruplarda ya da toplumun bir üyesi olmanın bir parçası olarak şiddete maruz kaldığı o kadar bilinmiyor. Çoğu zaman, erkekleri başkalarına yöneltilen cinsel şiddetin faili olarak düşünürüz ancak erkeklerin de cinsel şiddetin mağduru olabileceğini aklımıza getirmeyiz. Erkek tecavüzü, tecavüze ilişkin genel kabullerin dışında kalır. İsveç'te 1984 yılına kadar tecavüz, "bir erkeğin bir kadına zorla sahip olması" olarak kabul ediliyordu. Bu nedenle bir erkeğin tecavüze uğraması söz konusu değildi. Birçok ülkede durum hâlâ böyle.

Peki, neden erkeklere karşı uygulanan cinsel şiddeti insan hakları alanındaki çalışmalarımızda kabul etmemiz gerekiyor? Çünkü ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka bir görüş, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum veya diğer unsurlardan herhangi birini haklardan hariç tuttuğumuzda, artık bunlara insan hakları değil, ancak ayrıcalıklı grupların hakları diyebiliriz. Sosyal hizmet uzmanı olarak mesleğimizde, farklı şiddet türlerine maruz kalmış birçok erkekle karşılaşıyoruz. Cinsel şiddete maruz kalmış eşcinsel ve biseksüel erkeklerle yaptığım araştırma ve deneyimlerimden yola çıkarak bazı düşüncelerimi paylaşmak istiyorum, zira bu söyleyeceklerimin bu alandaki iyi uygulamalar için bir temel teşkil edebileceğini düşünüyorum (Knutagård 2015 & 2016).

*Lund Üniversitesi, Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu'nda öğretim görevlisi.

Her şeyden önce erkeklerin yardım istemesine ve adalet arayışına girmesine imkân tanınmalıdır ki; bu karşılıklı bir süreçtir. Erkekler bu sorunlarla yalnız başa çıkmak zorunda olmadıklarını, bu şekilde şiddete maruz kalmanın doğru olmadığını ve yardım alabileceklerini bilmelidirler. Bu süreç aslında iki yönlüdür; öncelikle içeriye dönüktür, sorununuzu kabullenmeniz gerekir, ikincisi ise dışa dönüktür, yardım alabileceğinizi kabullenmeniz gerekir. Loseke (2003)'nin adlandırdığı gibi hak arama süreci yoluyla sorun toplumsal bir sorun haline gelir. Örneğin geçmişte ve bazı kültürlerde fiziksel cezalandırma çocuğu terbiye etmenin bir parçasıydı ancak artık bu kanunlara aykırı. Mesela İsveç'te 1979'dan beri çocukların fiziksel olarak cezalandırılması her şekliyle yasak. Bu işin bir öncesi ve bir sonrası var. Sosyal inşacı bir açıdan baktığımızda dayanın değişmediğini ama toplumun dayağa bakış şeklinin değiştiğini anlıyoruz. Tecavüze uğrayan erkekler haklarını arayabilmelidirler.

Bu olayı anlayabilmemiz için öncelikle sosyalleşme sürecini anlamalıyız. Kökeni Rus psikologlar Vygotsky, Luria ve Leontiev'e dayanan kültürel tarihsel etkinlik teorisinden yola çıkmak istiyorum. Bu psikologlar açısından anahtar kavram, insanların diğer insanlarla ve doğayla tanıştığı eylemdir. Günlük yaşamımız farklı eylemlerle inşa edilmiştir ve her biri, o eyleme katılmak için nasıl davranmamız gerektiğini, o eylemde "hayatta kalmak" için ne tür eylem yetkinliklerine ihtiyaç olduğunu bilmemizi gerektirir. Biz insanlar yeni eylemlerde bulunduğumuzda gelişiriz; okula giderek, bir iş yerinde çalışarak kişisel yetkinliklerimizi elde ederiz. Aynı zamanda toplum içimizdeki yerini alır; sosyalleşiriz. Vygotsky (1978), bir kişinin kültürel gelişiminin önce sosyal düzeyde, sonra da bireysel düzeyde olmak üzere iki şekilde gerçekleştiğini söyler. Bir insanı anlamak için, o kişinin daha önce dâhil olduğu ve katılmış olduğu eylemleri anlamamız gerekir; "insan pratiği,

insan bilişinin temelidir" (Leontiev 1978). Bir kişinin sosyokültürel eylemlerinin gerektirdikleri ve bu gereklilikleri karşılamak için o kişinin kullandığı kapasite ve beceri süreçleri arasındaki etkileşim yoluyla, birey belirli bir şekilde hareket etme ve farklı bağlamların gerekliliklerini karşılama konusunda "kişisel eylem yetkinlikleri" (Nygren 2008) kazanır.

Sosyalleşmemiz içeriden gelmez, öncelikle çevremizdeki insanlarla olan iletişimde ve ilişkilerde meydana gelir. Kişisel gelişim sosyalleşme ile el ele gider ve çoğumuz için uyum içindedir. Örneğin, bir kişi heteroseksüel olmadığını hissettiğinde, genellikle önünde örnek alabileceği çok fazla rol modeli yoktur ve kimliği hakkında bir uyumsuzluk hissedebilir. Üstelik toplumda LGBTQ'ya karşı bir düşmanlık varsa, sosyalleşme süreci, kimliğini güvenli ve olumlu bir şekilde toplumun bir parçası olmak için geliştirmek yerine gizleyen bir eylem yetkinliğine yol açar. Bu, birçok bireyi savunmasız ve zihinsel sağlık sorunları olan bir konuma getirir. Bunun sonucunda nefret suçu, totaliter aile içi şiddet ya da namusa dayalı şiddet ve baskı gibi farklı şiddet içeren saldırılar yaşarlar ve bunların öne çıkanları fiziksel ve cinsel şiddettir.

Erkek tecavüzü, biyolojik, psikolojik, sosyal, ekonomik, politik, kültürel, yasal, tarihi, dini ve manevi faktörlerin etkileşimi nedeniyle bugün hâlâ toplumlarımızda en az bilinen sorunlardan biridir. Yavaş yavaş erkeklerin de tecavüze uğradığı özellikle savaş dönemlerinde, hapisanelerde ve kapalı gruplarda tacizler yaşandığı kabul edilmeye başlanmıştır. Araştırmamda aslında bu durumun daha yaygın olduğunu tespit ettim. Peki, neden bu konuda sessiz kalıyoruz? Bunun temel nedeni, erkeklerin bunu nasıl anlatacaklarını bilememeleri ve çeşitli sosyal faktörler nedeniyle bunun hakkında konuşmasının engellenmesidir.

Bir erkeğe penetre edilemeyeceğine dair toplumda yaygın olarak kabul edilen görüş, tecavüze uğrayan erkeklere genellikle inanılmamasına neden olmakta, tecavüze uğrayanların tecavüzü açıklamasını engellemektedir. Bu görüş, erkeklerin başkalarına penetre edebilen ancak kendilerine penetre edilemeyen ke-sintisiz bir çembere benzetilebileceği geleneksel bir erillik ve heteroseksüellik anlayışına dayanır. Bu nedenle, erkekler yaşadıkları tecavüzü nasıl anlatacaklarını bilemiyorlar ve biz sosyal hizmet uzmanları olarak onlarla birlikte istismarı tanımlamak için uygun kelimeleri bulmalıyız. Bu süreç aynı zamanda toplumun, kültürün veya ailenin LGBTQ'ya ne kadar düşman olduğuna da bağlıdır. Düşmanlık düzeyi yüksekse eş-cinsel erkekler daha fazla şiddete uğramamak için öne çıkmazlar. Aynı şey LGBTQ'ya dâhil olmak istemeyen heteroseksüel erkekler için de geçerlidir. Yalnızca eş-cinsel erkeklerin tecavüze uğramadığını ve araştırmaların gösterdiği gibi failerin çoğunun heteroseksüel olduğunu aklımızda tutmamız gerekir.

Yukarıda, LGBTQ'ların içinde bulunduğu koşullara değindik. Pek çok tecavüz, bu konuda bana bilgi veren birinin dediği gibi dostane davetler olarak başlar: "o zaman gardını indirirsin" ve tecavüzle birlikte güven, gerçek bir güvensizliğe ve geri çekilmeye dönüşür. Başka bir tecavüz mağduru ise bunu "artık babama bile sarılamıyorum, yıllardır babama sarılmadım" demişti. Sosyal hizmet uzmanı bile bu güvensizlikten nasibini alır ve mağdurun güvenini kazanmakta zorlanır. Bu güven eksikliğini bir sarmala benzetebiliriz; güven eksikliği geri çekilmeye yol açar, geri çekilme ise öz yıkıma götürür. Araştırmama katılanlardan biri olan, tecavüzden sonra yeme bozukluğu başlayan, kendine zarar veren davranışlar sergileyen, depresyona giren ve kendine çok zarar veren cinsel ilişkiler yaşamaya başlayan Hampus'u örnek olarak gösterebilirim. Okulundaki rehberle, bir psikologla ve başka sağlık uzmanlarıyla görüşmesine karşın kendisine cinsel şiddete maruz kalıp kalmadığı bir kez bile sorulmamış. Örneğin, İsveç'te bir kız çocuğu, onunla aynı gerekçelerle çocuk ve ergen bakımında yardım talebinde bulunsaydı, bu soru doğal olarak sorulurdu. Sorulacak ilk soru şu olabilir: "Neden buradasın?" Bu şekilde, sosyal hizmet uzmanı, danışanın sorunlarına veya hastalıklarına isim bulmak zorunda olmaz, bunun yerine danışanın bunlara isim bulmasına ve bunları çözebilmesine yardımcı olabilir.

Bir sosyal hizmet uzmanı olarak erkeğe yönelik cinsel şiddet ile karşılaştığımızda iki kavramla, suçluluk ve utançla nasıl başa çıkabileceğimizi de bilmeliyiz. Suçluluk, fail tarafından mağdurun istismarı kabul etmesi veya açığa vurmaması için sıklıkla kullandığı içsel bir duygudur. Utanç ise sosyal bağları korumamızı sağlamak için diğer insanlara karşı hissettiğimiz dışa dönük duygudur. Utanç ya bizi topluma geri çeker ya da uzaklaştırır. Utancımızı kabullenmez ve bu konuda bir şeyler yapmazsak sonucunda iki şey olabilir. Kabul edilmeyen utanç duygusu diğer insanlara karşı saldırgan davranışlar içine girmemize neden olabilir. Çoğu durumda başkalarına karşı yöneltilen şiddet ve nefret utanç-öfke vardır. Öte yandan içselleştirilen utanç kişinin kendisine öfke duymasına ve en kötü senaryoda da intihar etmesine yol açabilir. Erkeklere yönelik cinsel saldırı üzerinde çalışırken, utancın kuşaklar boyunca utanca sebep olduğunu da görüyoruz. Örnek olarak, Alaska'daki iki uzak köyde yaşayan ve ancak Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Katolik rahipler tarafından belgelenen suiistimalleri içeren John Jay raporunun (2004) yayınlanmasından sonra seslerini çıkarabilen erkekleri gösterebiliriz. Anlaşılan o ki, bu iki köydeki erkeklerin neredeyse tamamına orada çalışan bir misyoner tarafından tecavüz edilmiş. Utanç duygusu onları 30 yıldır istismara karşı sessiz kalmaya itmiş (Lobdell 2005). Bu erkekler, otuz yıl sonra yalnız olmadıklarının farkına vardılar ve bu şekilde suçluluk ve utanç duygularıyla başa çıkabildiler. Aynı şeyi başka uzak bölgelerde de bulabiliriz. Bu, sosyal hizmet uzmanı olarak bizlerin bu duygulara hitap etme, yönetilebilir hale gelmeleri için onları kelimelere dönüştürme yeteneğine sahip olmamız gerektiğini gösteriyor.

Suçluluk ve utanç duygusuyla ilişkilendirilen şey ise "donmuş çaresizlik ve boyun eğme" deneyimidir. Bu, Randall Collins'in (2008, s. 83) "ileri panik" dediği şeye maruz kaldığımızda yaşayabileceğimiz bir duygudur. Bu kavram, askerlerin savaş sırasında kaçmasına ve aynı zamanda düşmana doğru koşmasına neden olan panikten yola çıkarak ortaya atılmıştır. Askerler, bir üstünlük atmosferinde meydana gelen şiddetli bir saldırının duygusal tüneline girerler. Asimetrik senkronizasyon olarak bilinen failin ani saldırısı sonucunda, tıpkı araştırmama katılanların belirttiği gibi mağdur felç olur. Collins kavramı tarihten bir örnekle açıklar.

MÖ 334'teki Granicus Savaşı'nda Makedonlar, Perslerin paralı piyadelerini tuzağa düşürür. Paralı piyadeler "bir savaş hilesiyle karşılaşmış olmaktan ziyade beklenmedik bir felaket karşısında oldukları yere çivilenmiş gibi kalmışlardır" ve "savaş alanlarında askerlerin, bir yırtıcının beklenmedik hücumu karşısında donan tavşanlar gibi oldukları yerde donup kaldığından sık sık bahsedilir. Paralı piyadelerin etrafı kısa sürede kuşatılır ve oracıkta öldürülürler." (Collins, 2008, s. 103). Çalışmadaki erkeklerin bu pasifliği, erilliklerinin özümüle çelişir, çünkü bu, erkekleri efemine olarak tanımlanabilecek bir konuma sokar.

Konu kadınlara tecavüz olduğunda, kadınların tecavüze direnememeleri ve pasif kalmaları kadın olmalarına, erkeklerden daha zayıf olmalarına bağlanmıştır, ancak beklenmedik bir saldırının karşısında verilen evrensel bir biyolojik tepki olarak düşünülmemiştir. Görüştüğüm erkeklerin hepsi de bu donmuş çaresizliği yaşamış ve direnemedikleri için kendilerini çok kötü hissetmiş. Yaşadıklarının bir kısmının ereksizlikten çok uzak olduğunu ve tecavüzü kabul ettiklerinin işareti olabileceğini düşünmüşler. Aynı şeyi ejakülasyon için de söyleyebiliriz. Görüştüğüm kişiler arasından Adam şöyle demişti: "Sırf beni boşalttığı için hep büyük bir suçluluk hissediyorum. Biryle seks yapıyorsanız, muhtemelen o kişi de tatmin olur. Tatmin olmanın o eylemi bir nevi doğruladığını biliyoruz. Ancak böyle bir durumda gerçekleştiğinde, bu zalimlik oluyor. Sonuçta bu istediğiniz bir şey değil. Beni boşalmaya zorladığı için acı çektim. Böyle olmaması gerektiğini hissettim." Sosyal hizmet uzmanı olarak bu iki konuyu erilliğin, cinselliğin ve homoseksüelliğin toplumsal kültürüyle ilgili olarak kapsamlı bir şekilde ele almamız çok önemlidir.

Bu nedenle, toplumsal cinsiyet ve güç, sürekli değişen ve hareket halinde olan dinamik bir süreç olan erilliğin toplumsal inşasında ele alınması gereken önemli unsurlardır. Erkek tecavüzünü anlamak için en önemli şeyin, bu erillik algılarının oluşma biçimleri ve erkeklerin kendilerini nasıl algıladıkları olduğunu buldum. Bu algılar, erkek dokunulmazlığını, erkek üstünlüğünü, erkek şiddetini ve saldırgan davranışları ve homofobiyi içerir. İkinci olarak, çoğumuz, cinsel davranışta bulunmayı senaryolar tarafından yönlendirilen bir ritüel gibi adım adım ilerleyen, sarılma, öpme, okşama ile başlayıp, devam eden bir şey olarak düşünürüz. Cinsel senaryolar (Gagnon ve Simon, 2005) konu cinsel pratik olduğunda belli bir şekilde düşünmemizi ve davranmamızı sağlayan içselleştirilmiş sosyal uzlaşmalar olarak tanımlanabilir. Üç iplikli bir kordon gibi iç içe geçen intrapsişik, kişilerarası ve kültürel senaryo-

lardan oluşurlar. Cinsel senaryolar tecavüz ile o kadar güçlü bir şekilde kırılır ki, mağdurların kimliğinin özüne, diğer insanlara karşı duydukları güvene büyük bir darbe vurur. Son olarak, görüştüğüm erkeklerin çoğunun yaşadığı tecavüzün bir sonucu, eşcinselliklerinin ya da daha çok Batı kültürünün eşcinsellik algısının belirginleşmesi, cinsel yönelimin toplum tarafından damgalanma, ayrımcılık, tabu ve utançla doldurulmasıydı.

Yardım aramamanın erkeklerin yaşamları üzerindeki etkisine Timmy'nin deneyimiyle örnek verebiliriz. Timmy tecavüze uğramış, başka erkeklerle para karşılığı seks yapmış, islahevinde yatmış, eşcinsel olduğu için nefret suçlarının hedefi olmuş ve şimdi 27 yaşında HIV pozitif bir genç adam. Bu bir paradoks. Tecavüze uğrayan pek çok kişi para karşılığı seks yapmak gibi kendilerine zarar veren cinsel ilişkiye girmeye başlarken, seks işçileri de genellikle çalışırken tecavüze uğrarlar. Görüşme sırasında Timmy, tüm bu olanlar içinde en kötüsünün ilk kez tecavüze uğradığında yaşamaya başladığı kaygının tedavi edilmeden kalması olduğunu söyledi. Timmy yaşadığı tecavüzün utançıyla ve beraberinde gelen tüm sorularla boğuşuyor. Ben ne yaptım? Benim bir değerim var mı? Cinsel tacize uğradığıma göre yaşamın artık bir anlamı var mı? Sosyal hizmet uzmanı, erkek tecavüzünün travmasını ele alarak, diğer sosyal ve sağlık sorunlarına destek sağlayabilir.

Sosyal hizmet uzmanı olarak ne yapabiliriz? Erkek tecavüzünü görünür kılmaya, ulusal ve uluslararası gündeme taşımaya başlamalıyız. Bu sayede erkekler için söylemi kolaylaştırabilir ve deneyimlerini anlatmalarına yardımcı olabiliriz. Ayrıca tecavüz mağduru erkekler için iyi bir sağlık hizmeti, sosyal içerme ve sosyal adalet sağlamalıyız. Bunu yapmak için erkeklerin tecavüze uğramasıyla ve eşcinsellikle ilişkilendirilen damgalama ve ayrımcılığa meydan okumamız gerekir. Örneğin, Mac an Ghail ve Haywood (2012, s. 581), "eşcinselliğe ilişkin daha geniş kültürel algılara geçişin, erilliğin kapsayıcılığa dayalı olarak yeniden tanımlanmasına yol açtığını" savunur. Bu nedenle, LGBTQ bireyleri de içeren ve baskıcı olmayan sosyal hizmet uygulamaları geliştirmeliyiz. Bunu başarmak için, birçok sosyal hizmet uzmanının tutum geliştirme (örneğin, kişinin kendi cinsel yönelimi üzerinde düşünme), LGBTQ ile ilgili daha fazla bilgi edinme ve örneğin Kaos GL'nin yaptığı gibi LGBTQ dostu bir ortam yaratma gibi gelişmiş beceriler konusunda eğitime ihtiyacı vardır. Uzun vadede, erkekliği yeniden inşa etme çalışmasında yer almalıyız. Bu, insan hakları mücadelesinin bir parçasıdır.

Bir Diyalog İhtiyacı

Üzerine Tartışmalar

GİRİŞ

Yıllar önce bir Amerikan filminde, gözaltına alınan bir kişinin, arabaya bindirilirken kafasını çarpmasını diye

başının üzerine polislin elini koyduğunu ilk gördüğümde inanılmaz etkilenmişim. Öncesinde beyaz perdede ve ekranlarda, göz altına alınan bu kişiler “haklı” bir öfke ve gururla, çoğu zaman da ite kaka bindirilirdi polis arabalarına. Muhtemelen (ABD’de) mevzuatta bir değişiklik oldu, protokole bu hareket eklendi ve bundan sonra tüm diziler ve filmlerde bu “korumacı jest” çok alışıldık bir görüntü oldu. Hatta Türkiye’de çekilen diziler ve filmlerde bile bu görüntü artık oldukça kanıksandı.

Ejderha Dövmeli Kız filminde karakter hapisaneyeye girmişti. Bir sahnede bu karakteri tek kişilik hücresinde/odasında, İskandinav ülkelerine özgü o açık renkli ahşap masalardan birinin üzerindeki dizüstü bilgisayarında çalışırken gördüğümde de baya şaşırmıştım. Neredeyse şefkatli bulmuştum cezasını çeken kişinin bu konfora sahip olmasına izin verilmesini.

The Fall dizisinde, Gillian Anderson’ın canlandırdığı dedektif, Stella “Varlığımın her zerresiyle nefret ediyorum” dediği, öldürmek için kadınları seçen seri katili yakaladığında ona asla kötü muamele etmedi ve edilmesine de izin vermedi. Bu nedenle katile yakınlık duyduğuna dair direkt ve dolaylı eleştiriler aldı. Kılı kımıldamadı. Tek amacı çatlaksız, sapasağlam bir dava oluşturmaktı. Fail, işlediği tüm suçların sorumluluğunu almak ve cezasını çekmek durumunda kalsın istiyordu.

90’lardan bugüne iştahlı bir izleyicisi olduğum sinema ve dizi dünyasında özellikle son 10 yıl içerisinde failleri yargılama işinin mahkemelere bırakıldığını, kolluk kuvveti ve infaz ve koruma memurlarının bu süreçte

gitgide profesyonelleştiğini ve işlerini yargıdaki “cezalandırma” kısmından ayırdıklarını, şüphelilere/hükümlülere olan tutum ve davranışlarını da bu şekilde kurduklarını izlemekteyim.

Çizer: Kunduz

Türkiye’de adi suç işleyen bir kişinin, diyelim küçük bir hırsızlık yapan ya da kavgaya karışan kişi ya da kişilerin, karakolda bir miktar dövülerek evrak işine hiç bulaşmadan, devleti “yormadan” cezalandırılarak (ıslatılarak) “Bir daha yapmayın haa” denerek salıverilmelerinin normal olduğu

zamanlarda büyüdüm. Sanırım artık o kadar değil. Polisin (özellikle hak savunucularını) daha gözaltına alırken suçlarını sabit görerek ve kendisini de cezanın bir parçası atayarak ve hatta işlenen suç ne devlete, ne başkasına, direkt kendisine işlenmişçesine bir tutkulu öfkeyle, hınçla, gayretkeşlikle söverek, hırpalayarak, can yakarak, her anı bir cefa haline getirdiğini izleyerek büyüdüm, yetiştim. Bunca yıl içerisinde çok şey değişti de polisin kendisini halk, savcı, yargıç ve cellat olarak ataması değişmedi.

Değişecek.

BİR GİRİŞ DE BURADAN

Günümüzde hak savunuculuğuna, aktivizme bulaşmışsanız; işe kendinizden başlamanız gerektiğini bilirsiniz. Geçmişte

devrimci diye anılan pek çok kişi, örgüt, dünyayı değiştirme planları kurarken o büyük resimden başlarını kaldırıp kendilerine pek bakamamışlar gibi duruyor bugünden bakınca. “Acaba biz ne kadar ayrımcıyız? Acaba biz hiyerarşiden beslenerek kendi içimizde ezen - ezilen ilişkisi kuruyor muyuz?” gibi sorular sormayı akıl edememişler sanki. Global ve yerel apolitikleşme dönemlerinde hem muktedirlerin insanları apolitikleşmeye zorlaması/teşvik etmesi hem de devrimci örgütlenmelerin toplumdaki eşitsizlikleri yeniden yeniden kendi gruplarında üretmeleri insanları

büyük ölçüde hak savunuculuğu alanından soğutan sebeplerden olmuştur diye düşünürüm.

Bugün bir aktivist, üzerinde çalışmaya başlayacağı ilk alanın, bizzat değiştirebileceği tek öznenin kendisi olduğunu biliyor. İçerisinde bulunduğu grup ve gruplarla, çevresiyle birlikte değişerek güçleneceklerini biliyor. Öyle ya, kendini değiştiremiyorsan dünyayı nasıl değiştirebilirsin? Şiddetsizliğin bilinen isimlerinden Gandhi'nin dediği gibi, "Hayal ettiğin değişimin kendisi ol". Böylece yüzünü hiyerarşinin üst sıralarına çevirerek onun da değişmek zorunda olduğunu ayaklarını sapasağlam yere basarak söyleyebilirsin. Deneyimlediğin değişim seni güçlendirmiştir.

Bizler biliriz ki her davranışımızda, her kararımızda aynı zamanda politik bir pozisyon almaktayız. Bir şey satın alırken, sevgilimizden ayrılırken, öfkeyle kahretmek için sözcükler seçerken, bir yerden bir yere yolculukta, tüketim şekillerimizle, bir post paylaşırken, şunu ya da bunu yemeye karar verirken, geri dönüşüm için bir şeyleri ayırır veya bizimle dertleşen arkadaşımızı dinlerken... Değişeceğini umduğumuz, değiştirmeyi hayal ettiğimiz dünyanın değişmezleşmesine katkı koymayalım; toplumun isyan ettiğimiz kodlarını pekiştirmeyelim isteriz. Bir gün içinde yaşayacağımızı hayal ettiğimiz dünyaya bir nefesçik, bir arpa boyu yaklaşabilecek, yeni ve yenilenebilen kapsayıcı kodlar için bir harf, bir işaret ekleyebilecek tutumlar, davranışlar, söylemleri içselleştirmiş, sindirmiş olarak ortaya koyabilelim isteriz. Değişimin kendisi olmak isteriz. Bunu kişisel gelişimimiz ile birlikte politik bir sorumluluk olarak üzerimize alırız.

ZİHİN AKIŞI

Fail!

Bak orada bir fail var!

Arkadaşın Fail!

Eski sevgilin, geçenki kolin, sergide selamlaştığın, uygulamadan yazıştığın, postunu laykladığın, sarhoşken yürüdüğün, ayıkken yürüdüğün, yürümediğin, hiç tanımadığın da şurda dikilmiş otobüs bekleyen var ya, o bir fail!

İletişimi kes, sırta kadem bas, numarasını engelle, görmezden gel, suratını ekşit, kafanı başka tarafa çevir... Çünkü politik bir figür olarak artık aynı anda hem bir yargıç hem de infaz memuru olman gerektiğini düşünüyorsun.

Bunlar olmadığında fail aklayıcı olabilirsin, mağdur suçlayıcı olabilirsin. Fail olmaktan daha beter. Faille dayanışıyor, onu güçlendiriyor olabilirsin!

SAKİN KAFAYLA

Kadın ve LGBTI+ hareketin her şeye rağmen gün gün güçlendiği zamanlardayız. Artan şiddet ve popülist söylemlere rağmen buradan geriye düşmeyeceğiz.

Razı olmayacağız. Tırnaklarımızla geldik ve ardımız yok. Var değil. Hiç var olmamalıydı. Geriye atacak adımlarımız yok. Orası uçurum. Eşitleneceğiz! Kadın erkek, trans, cis, cinsiyette ikilikçi ve naikilikçi...

Bu noktaya gelene kadar birçok farklı başlık için birçok farklı yöntemle mücadele ettik/ediyoruz. En zoru duyulmaktı. Hâlâ da bitmiş değil. Çünkü mücadele ve kazanımlar, bir üstteki paragrafta her ne kadar şık bir şekilde ardımız uçurum diyerek hizalamış olsam da farklı coğrafyalarda, farklı alanlarda aynı hızda gitmiyor. Bin yıllardır alıştıkları üzere, görmüyor, duymuyorlar. Biz de daha yüksek sesle bağıyoruz. Öfkemizi kuşanıp onun dönüştürücü enerjisiyle çılgık çılgıyız. Kulak arkası edemesinler, duymazdan gelemesinler, sorun yokmuş gibi yapamasınlar, hafife alamasınlar, üstünü örtemesinler, etraftan dolanıp kaçamasınlar diye. Bunun için bağıyoruz onlara: Erkekliğe, Mizojiniye, Fobilere, bunları kuşanana, devlete: "Fail!", "Fail-sin!", "Durdurmuyorsan sen de failsin!", "Duymazdan, görmezden geliyorsan sen de failsin!", "Sorumluluk almıyorsan sen de failsin!", "İdare ediyorsan, öncelemiyorsan, geçiştiriyorsan sen de failsin!", "Üstünü örtüyor, hasıraltı ediyorsan sen de failsin!".

İşte bunu yapıyoruz ve yapmakta haklıyız. Bunun bir sebebi, bir işlevi var. Faili tanıyor, biliyoruz. Erkeklik. Mizojini. Homofobi. Bifobi. Transfobi.

Biz yalnızca failin cezalandırılmasını istemiyoruz. Ayrıcalıklarıyla failliği bir hak gibi kuşanmasını sağlayan, hesap verirliliği olmayan bu sistemi alaşağı etmek istiyoruz.

Bununla birlikte iyileşmek, iyileştirmek istiyoruz. Hayatta kalanla dayanışmak ona destek olmak, bu sürecin iyileşmesini, güçlenmesini önceleyecek şekilde kurulmasını istiyoruz.

İFŞAYA DAİR

Heteronormativiteyle, patriyarkayla, fobilerle mücadele etmek için şiddeti açığa çıkaran, netlikle

ortaya koyan bir araç yarattık. Bu araçla erkekliğin tekerine çomak sokuyoruz. Onun bir şey yokmuşçasına dönüp durmasını sekteye uğratıyoruz. Ona silkelenmesini söylüyoruz: "Kendine gel! Beni dinle! Yaptığına

bir bak! Verdiğin zararı gör! Sorumluluk al! Bir daha asla yapamaz ol! Yapıldığını gördüğünde susamaz ol! Bunca zaman kadınların ve LGBTİ+'ların uykuları kaçıyor, şimdi artık senin uykuların kaçsın! Dur! Yapma! Sınırını bil!" diyoruz.

Ve erkek adaleti değil gerçek adaleti bulana kadar, daha kullanışlı bir yöntem bulmadıkça bu araçla devam edeceğimiz gibi görünüyor.

Son yıllarda ifşa yöntemini kadın ve LGBTİ+'lar arasında, kendi şiddet davranışlarımızı açığa çıkarmak için de çoklukla kullanıyoruz. Öyle ya, şiddet davranışını ortaya koymak, konuşulabilir hâle getirebilmek için ifşayı kullanıyorsak, kadın ve LGBTİ+'lar içerisindeki şiddet davranışını da aynı şekilde ifşa etmemiz gerek... Gerçekten öyle mi acaba? Neden başka bir yol aramıyoruz? Başka bir yordam, başka bir yaklaşım? Ayrımcı olmamak için mi? Adil olmak için mi? Eşit davranmak için mi? Eşitlenemediğimiz bir dünyada beyaz cis hetero erkek faillele, kadın failleler, lubun failleler aynı mekanizmalara tabi tutulabilirler mi? Eril tahakküm sınırları içerisinde ürettiğimiz bu yöntem, eğer o sınırların ötesine geçen bir tahayyül içerisinde konumlanmaya çalışıyorsak artık geçersiz olmasın mı? Burası artık şiddet davranışını ortaya koyabilmemiz, konuşulabilir hâle getirebilmemizin ancak ifşa yoluyla mümkün olduğu bir alandan daha fazlası olamaz mı? Biz başka türlü diyalog kuramaz mıyız? İfşayı kullanmadan önce tüm diğer yolları düşünebildiğimizden, bulabildiğimizden, tükettiğimizden emin miyiz?¹

İFŞA ENVANTERİ

(Komünitede faillelerin, hayatta kalanların, tanık olanların, çevrenin, eş, dost ahbabın, süreçle ilgili sorumluluk alanların çeşit çeşit hallerinden bir uyumsuz harmoni)

İfşasını alıp uzaklaşmış olanlar... İfşası olan ama yokmuş gibi olanlar... Ne şekilde kaç kere, hangi mecradan beyan verilirse verilsin yerine ulaşamayan ifşalar... Karşılıklı failleşmekten içinden çıkılmaz yumaklaşmış ilişki ağları... İfşaya ifşa, beyana beyan çok sesli monologlar... Az kabul edilmiş beyanlar, kısmen dilenmiş özürler, ayrıntının içerisinde boğulmuş haki-

katler, anlatılmışsa da anlaşılmamış şiddet halleri... Gücü gücüne yetenler, arkadaşlıklar, süreç yürütürken zorbalastıklarını fark edemeyenler, duygularının akışına dayanmayıp süreçten kopanlar, ısrarcı takiplerle duyulur olmaya çalışanlar, karşıtını her yönden kuşatmaya çalışanlar, kımıldayamazlaşanlar, inkârdan başka çıkar yol görmeyenler, özür dileyeyim derken kendini kaybedenler, çok göze batmamayı seçenler, göz önünde olmamayı göze alamayanlar, failliklerinin miadı dolmuş gibi olanlar, üstünden ne kadar zaman geçse de içindeki ateşi söndürecek talepleri bulamamış olanlar, ne yardım ne serden geçemeyenler, arada kalanlar, kalakalanlar, korkanlar, güvende hissetmeyenler, susanlar, sessizleşenler...

KAFAMDA DELİ SORULAR

Harekette arkadaş çevrem içerisinde yakından tanıdığım failleler var, daha uzaktan tanıdıklarım var, "Haaa o mu? Evet, evet biliyorum" dediklerim ve

hiç tanımadan haklarındaki ifşaları okuduklarım ve bu şekilde tanıdıklarım var.

Failin kadın ve LGBTİ+ olduğu bütün bu hikayeler içerisinde içime sinmeyen bir şeyler var.

Bu faillelere haklarını okuyan oldu mu? Bir avukat atandı mı? İfadeleri alındı mı? Sağlık muayeneleri yapıldı mı? (Ya da buna denk düşecek bir şeyler?)

Failin iyilik halini istemek fail aklayıcılığı mıdır? Ya da faille dayanışmak mıdır?

Failin iyilik halini gözetmek onu uyguladığı şiddetten sorumlu tutmamak anlamına mı gelir?

Fail yaptıklarının sorumluluğunu almasın, aman üzülmesin, acı çekmesin değil elbette. Üzülün. Acı çeksin. "Ben neden, nasıl böyle davrandım? Ben nasıl oldu da bir başkasının acısına sebep oldum? Bunu nasıl telafi, tazmin edebilir; kendimi, hayatımı tekrar failleşmeyecek şekilde nasıl değiştirebilirim?" diye düşünerek bitimli, sonlu bir üzüntü, acı çeksin istememiz gerekmez mi? Cezaya, sosyal dışlanmaya, şiddete maruz kalarak tüm varoluşuyla direnç göstereceği, haksızlığa uğradığını düşüneceği bir üzüntü, acı yerine...

¹Bunu söylerken hayatta kalanın bu türlü bir duygusal, zihinsel ve hatta fiziksel emek verme sorumluluğu olduğunu söyleyemiyorum. Hareketin yeni yol ve yöntemler düşünmekle, hayatta kalanın ve failin çevresindeki kişilerin bu konuyla ilgili destek ve müdahalelerini kurarken bu çerçeveyi gözetmekle, sorumluluk alan bağımsız birey ve/veya örgütlerin süreçleri yürütürken ifşaya ihtiyaç duyulmayacak bir yol/alan oluşturabilmek için emek vermekle sorumlu olmaları gerektiğini söylüyorum.

Çizer: Hu An

Failin failliğini açığa çıkarma ve devamında yaptırım uygulama sürecinin kendisi bir zorbalığa dönüşmekteyse failin de bir canlı olduğunu, onun da savunulması gereken hakları olduğunu kim düşünecek, zorbalığı kim durduracak? Kim duymazdan, görmezden gelmeyecek, kim başını çevirmeyecek, kim göz yummayacak? Kim görünür kılacak, açığa çıkaracak? Yoksa o kişi fail olduğu için özenilmemeyi de zorbalığı da hak mı edecek? Faille kendimiz failleşmeden yüzleşebilecek miyiz?

Telafi etmek, tazmin etmek ancak cefa çekmek, cezalandırılmakla mı mümkündür? Onarıcı adaleti konuşurken faili onarmaya ne zaman gelebileceğiz?

Bir failin failliği biter mi? Ne zaman biter?

Bütün bunları sormak, faille ilgili sorumluluk almak, beyan esastır ilkesiyle çelişir mi?

Bütün bunları sormak, faililin iyilik halinin önemsenmesi, hayatta kalanın öncelenmesi ile çelişir mi?

Biz faille diyalogu konuşmaya ne zaman başlayacağız?

TOPARLAMAYA SÖZ VERMESEM DE DENEYECEĞİM

İki cinsiyetin kutuplaştığı heteronormatif dünya içerisinde kadınlar ve LG-BTİ+'lar, hayatlarında bu ikili cinsiyet sistemi ve patriyarkanın karşılığın-

da bir güç oluşturduğu her bir anda, failin "erkeklik" olduğu bir maruz bırakılan konumunu alırlar. Bu grubun kendilerini gerçekleştirmeleri her daim ketlenir, sınırları tekrar tekrar çizilir. Cinsiyetlendirilmiş ve cinselleştirilmiş pek çok eylem; sınır aşımı, taciz ve saldırı olarak yaşanır. Cishet beyaz erkek ile aradaki güç eşitsizliği uçurumu, rol, norm ve makullük dayatması; bir tarafı olabildiğince sindirirken diğer tarafı bu artan alanı kullanmaya, o alana yerleşmeye ve o alanı hakkı olarak görmeye davet eder. Gözünü dikip bakma, yı-

lışık bir sırtış, aşağılayıcı, küçük düşürücü bir "şaka", haddini aşan ısrarcı bir "flörtleşme", gibi gündelik hayatın içindeki çok "sıradan", "masum", "zararsız" olduğu kolaylıkla, çekinmeden ifade edilen davranışları, kadınlar ve LG-BTİ+'lar her seferinde endişe, korku olarak derinden deneyimlerler. Çünkü bu en basit davranışlardan her birinin, eğer kötüye gidecek olursa, kalıcı bir travmaya dönüşebilecek şekle gelebileceğini, utandırılacaklarını, hor görüleceklerini, fiziksel şiddete uğrayabileceklerini ve hatta öldürülebileceklerini gayet iyi bilirler. Bu durum maruz bırakılan taraf için bu şekilde yaşanırken fail tarafında derhal unutulmuş sıradan bir jest, mimik, başkalarına anlatılacak bir komiklik olarak yaşanabilir ve bu konuda ne kimse onları uyarır, ne de kimse onlara hesap sorar.

Özellikle Kadın ve/veya LG-BTİ+ faillele diyalogu konuşmaya bir an önce başlamamız gerektiğini düşünüyorum. Kadın ve LG-BTİ+ faillele cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelimleri üzerinden (ömür boyu süren) ayrımcılık ve şiddete maruz bırakılmanın hâlâ da "nesne"si, dolayısıyla hem feminist hareketin hem LG-BTİ+ hareketin öznesidirler. Faillele halının altına süpürdüğümüzde, bizim olmadığımız yerlere sürdüğümüzde yok olup gitmiyorlar. "Sen 8 Mart'a katılmıyorsun", "Artık buralarda örgütlenme" dediğimizde onları faillikleriyle yüzleştirmiş olmuyoruz. Evet biz sadece faille cezalandırmak için değil, hayatta kalanın bulunduğu alanı, hayatta kalan için güvenli alan² olarak korumak adına bunu yapıyoruz. Ancak böylece faille, hakkımız ve haddimiz olmayarak ait oldukları ezilenler grubunun özneliğinden çıkarmış (artık bu her ne kadar mümkünse) oluyoruz. Bizim alanlardan dışladığımız faillele, hetero erkek faillele dönüşmüyorlar, o faillelerin gördüğü desteği/dayanışmayı görmüyorlar. Aynı varoluşlarıyla altında her renge yer olan gökkuşaklarından, her kimliğe açık şemsiyelerden sürülüyorlar.

Faillele davranışı ayırmayı, davranışı mahkûm etmeyi öğrenmemiz gerek. Faillele sorumluluk almaya, dönüşmeye istekli olmaya teşvik etmek için elimizden geleni yapmıyor isek en başa dönüp kendimizde neyi değiştirmeyi atladığımız konusunu konuşmamız gerek.

Bize diyalog gerek.

² 2020'deki İstanbul Onur Haftası'nda "Güvenli Alan" başlığıyla yapılan etkinliğin çok verimli geçtiğini hatırlıyorum. Belki güvenli alanın nasıl bir alan olması gerektiği üzerine de konuşmaya, tartışmaya devam etmek gerek.

BİR ŞİDDETSİZİN İLETİŞİMLE SINAVI

Dil, çok güçlü bir araç. Kültürü değiştirme gücünü taşıyan bu kadar güçlüsü yok. Yasaklanan diller, kelimeler, cinsiyetçi ırkçı küfürler, başka kültürlerden devşirilmiş kelimeler hep bu kültürü belli bir muhafazakâr ideolojiye göre şekillendirme çabası. Bu çabaya karşı özgür bir dünya hayali kuranların mücadelesinde de dil tabii ki önemli. Cinsiyetçi ve ırkçı şaka ve küfürlerin dönüştürülmesi, başka tür şiddet içeren kavramların ve tavırların dönüştürülmesi, kendi alt kültürümüze ait bir dilin oluşturulması bu başka bir dünya mücadelesinde dil üzerinden yürüttüğümüz kısmı.

Şiddetsiz iletişimle ilgili bana gelen bu yazı talebi, şiddetsiz iletişimle olan derdimi, kendimce eksiklerini ve yaklaşımlarımızı sorguladığım bir dönemde ulaştı. Bunu da bir tür işaret olarak görme eğilimindeyim. Bu yüzden bu yazıda bu alanda çalışan bir kişi olarak şiddetsiz iletişim yöntemi ve bu yöntemin bu kültürdeki ele alınışı ile ilgili gözlemlerim, deneyimlerim ve düşüncelerimi paylaşmak istiyorum.

Öncelikle Marshall Rosenberg tarafından kurgulanmış olan bu şiddetsiz iletişim nedir biraz bahsedeyim, bunun için Şiddetsizlik Merkezi'nin metinlerinden birindeki bir tanımı alıntılayacağım:

Bu iletişimin temelinde tepkisel olarak davranmak ve aklımıza gelivereni söylemek yerine, bir olay karşısında veya bir konuşmada ne algıladığımızı, ne hissettiğimizi ve ne istediğimizi fark etmemizi sağlayan bir sistem.

Burada açıklık ve dürüstlük var. Aynı zamanda karşımızdaki kişiye saygı ve anlayış ile yaklaşan bir tarz var. Kendimizin ve başkalarının ihtiyaçlarının, derinlerde olan ama ilişkiyi etkileyen ihtiyaçlarının farkında olmayı hedefleyen bir tarz bu.

Şiddetsiz İletişim 4 ana unsurdan oluşuyor:

- 1- Gözlem
- 2- Duygular
- 3- İhtiyaçlar
- 4- İstek/Rica

Şiddetten arınmış bir tarzda iletişim kurmak isteyen kişi bu 4 unsurun yardımıyla kendini açıkça ifade edebilir ve empati ile dinleyebilir:

- Gözlemleyebildiğimiz ve iyilik halimizi etkileyen somut davranışlar
 - Gözlemlediklerimiz sonucunda kendimizi nasıl hissettiğimiz
 - Bu duygulara yol açan gereksinimlerimiz, değerlerimiz, dileklerimiz, vs.
- Hepimizin hayatını kolaylaştırmak için rica etmek istediğimiz somut tutum ve davranışlar.

Çizer: Kunduz

Somut durum

Çatışma yaşadığım, beni kızdıran bir durumu herhangi bir genelleme yapmadan, somut bir şekilde dile getirmek

“Sen şu gün, şu durumda bana bağırdın ve sözümü kestin”

Yaşadığım duygu

Tarif edilen somut durumdan dolayı yaşanan duygu halinin açıklanması

“...kendimi aşağılanmış hissettim”

“..bu beni sinirlendiriyor”

Gereksinimim ne?

Bu somut durumda kendimi iyi hissetmem için ne yapmanı istiyorum?

“kendimi değerli hissetmek istiyorum”

Rica etmek

Olmasını istediğim durumu karşımdakinden rica ediyorum

“sözümü sonuna kadar dinlemeni rica ediyorum”

Daha fazla öğrenmek isterseniz yöntemin kendisiyle ilgili kitaplar, yazılar çokça mevcut. Bu teoriye göre yaptığımız her şeyi ihtiyaçlarımızı karşılamak için yaparız ki ben de buna başka bir perspektiften katılıyorum. Dolayısıyla o ihtiyaçları görebilme ve tanımlayabilme becerisine sahip olduğumuzda ilişkilerimiz bir tür “gerçekçilik” kazanır. Herkes aynı şekilde her eylemini ihtiyaçlarını karşılayabilmek için yapıyorsa, dolayısıyla birbirimize bu ihtiyaçların karşılanabilmesi için destek olabiliriz. Bu kavrayışa sahip olduğumuzda kin veya düşmanlık duygularımızın tetiklenmesi çok daha zor olur. Buraya kadar eyvallah.

Şiddetsiz iletişim yöntemi, şiddetsizlik öğretilerinden koparılıp uygulamaya çalışıldığında ise yönetime dair sorular, sorunlar birer birer ortaya çıkmaya başlıyor. Tıpkı “beyaz yakalıların” önce yoga şimdi de şiddetsiz iletişimi bir kişisel gelişim aracı olarak ithal etmeleri gibi. Şiddetsizlik Merkezi’nin çalışmalarını politik çalışmalar yapmayan herhangi birine anlatma çabalarımız sırasında hep karşılaştığımız durum. Önce “pasifistler” olarak algılanmamız, şimdi de şiddetsizlik dediğimizde şiddetsiz iletişim olarak anlaşılması.

Bunlar kavramın popülerleşmesinin yan etkileri. Benim yöntem ile ilgili sorguladığım noktalardan birisi bu. Şiddetsiz iletişim, hayatımızı dönüştürecek bir güce sahip bir yöntem olsa da gücünü aldığı nokta olan şiddetsizlik, yöntemin arkasında yatan öğretidir. Yani değişim ve dönüşüm yöntemi, çatışmalara ve güç konusuna yaklaşım, hayal edilen kültür ile ilgili. Güç, kendi ihtiyacımızı karşılayabilmek için diğerlerini domine etmek veya yok saymak için kullanılırsa, şiddet kültürünü sürdürmekten başka bir şey yapmamış oluruz. Nitekim yazıldığı kadar kolay olmayan bu durum; yarış, tüketim, bireysellik vb. birçok değerle büyütüldüğümüz kültürlerimizde otomatik olarak uyguladığımız veya kaçınmanın çok zor olduğu durumlarda yıldırdığımız bir durum. Ya da çoğumuza bu konularla uğraşmak çok zor geliyor çünkü bu kültür ciddi bir şiddet kültürü ve bunun farkında olunca da baştan bir yenilmişlik duygusu çöküyor üzerimize. Şiddetsiz iletişim yöntemini uygularken de sık sık karşılaşılabilen bir yılgınlık bu. Ama bu yöntemin başarısızlığından ziyade kültürden öğrendiklerimizi ne kadar bozmayı başarıp yerine ne tür yeni değerler koyduğumuzla da ilgili.

Bu yeni değerleri koymadığımızda, koymuş gibi yaptığımızda, eski usule yeni bir kılıf bulduğumuzda kimisinin elinde şiddetsiz iletişim yöntemi yeni bir dominasyon aracı olarak karşımıza çıkıyor. Dahası böylesi çok daha korkutucu.

Bu yöntemle bir diğer derdim ise yöntemin Amerika'dan ithal olduğu haliyle hayatımıza geçirmeye çalışıyor olduğumuz. Tüm yöntemler gibi yeni bir yöntemi hayatımıza aldığımızda ilk başlarda mekanik gelir ta ki yöntemi kavrayıp sindirene kadar. Ama bu yöntemi kavrayıp sindirmenin önündeki bir diğer engel ise yöntemin bizim kültürlerimizdeki karşılığını henüz yeterince keşfetmemiş oluşumuz. Yani şiddetsiz bir dilin kurgusundaki doğallığı aramaktan bahsediyorum. Bu alana daha çok kafa yormamız gerektiği kesin. Lakin Türkiye'de öğretilen ve uygulanan şu anki haliyle tam da doğu kültürlerine ait bir formu oluşmadı. Zamanla oluşacağından eminim ve bunun için yöntemi deneyimleyen, üzerine düşünen her birimizin katkısı bence önemli.

Şiddetsizlik çalışmaları yaparken ısrarla ama ısrarla şiddetsiz iletişim atölyeleri talep eden sivil toplum örgütleri ve aktivistlerin kendi örgütlerindeki iç çatışmaları dönüştürecek sihirli aracın şiddetsiz iletişim olduğunu düşünmeleri konusu da uzun zamandır aklımda. Ama buna ayırabilecekleri zaman ise çoğu zaman çok kısıtlı. Yöntemin son zamanlardaki popülerliğinin getirdiği aşinalık ve yöntemin çatışmaları dönüştürme gücünün bunda tabii ki etkisi var ve bu arayışa girip bu tür atölyeler talep etmek gerçekten çok çok önemli bir adım, yine de ısrarla altını çizerek söylemem gerekirse şiddetsiz iletişim tek başına bir çözüm değil. Ana akım şiddetsiz iletişim atölyeleri dahi uzun süreli alıştırtma ve bireysel dönüşüm talep ediyorlar. Yöntemin başarısı ancak ve ancak hem örgüt hem de birey olarak güvene ve anlayışa dayalı şiddetsiz bir hayata/kültüre adım atmaya ne kadar istekli olduğumuz ile doğrudan orantılı. Çünkü bu yol uzun ve çetrefilli ama bir o kadar da tatminkâr, gerçek ve şiddetsiz.

LGBTİ+ HAREKETİNDE ŞİDDETSİZ İLETİŞİMİ KONUŞMAK

şakalaşma"nın bir örgüt kültürü haline geliyor oluşuna dair düşündükleri, kendini değiştirme çabasını düşünüyorum. Madilik LGBTİ+ alt kültürümüzün bir parça-

LGBTİ+ topluluklarında ve örgütlerinde de şiddetsiz bir kültür arayışı var ve bu da kıymetli. Bir arkadaşımın "iğneleyerek

sı, güllüm yapmak keza öyle. Lakin bunlar hem bize ait bir alan ve "bizlik" duygusu yaratırken bir yandan da kendi kuyumuzu kazdırıyor. Zaten kimliklerimizden, yönelimlerimizden dolayı çoğu zaman yok sayılan, ötelenen, ayrımcılığa uğrayan kişiler olarak bunu farklı formlarda dilimizde tekrar üretebiliyoruz. İçimizden hemen çıkan refleks ise şiddetsiz bir dilin sıkıcılığının karşısında eğlenceli bir dil ve kültürden vazgeçmek istemeyiş olabiliyor. Eğer durum böyleyse, kendimize ait şiddetsiz bir dili kuracak yine bizleriz. Bunu yaparken de "dil polisliğini" bir alışkanlık haline getirmeye de ayrıca özen göstermek lazım çünkü bu dönüştürmekten ziyade kontrol etmek amacını taşıyor. Kelimeler aracılığıyla yapmaya çalıştığımız şeyi sık sık hatırlamak lazım; iletişim kurmak, benim yüklediğim anlamıyla işbirliği yapmak, kelimelerle dominasyon, manipülasyon yaparak duygusal şiddet uygulamayı seçmek ancak ve ancak içinde yaşadığımız dünyayı ve ruhumuzu daha da karanlık bir hale getirir.

Tüm bu noktaları düşünürken kendi kendime beyin jimnastiği yapıyorum ve yöntemi hiç bilmeyen birine tarif etmeye çalışıyorum sık sık. Bunu yaparken kendimi bir duyguyu hatırlamaya çalışırken ve bunu kelimelere dökmeye çalışırken buluyorum hep. Bazen rakı masasında, bazen hiç tanımadığımız biriyle, bazen dostumuzla sözü sakınmadan, evirip çevirmeden olduğu gibi içimizden gelerek paylaştığımız muhabbetler var ya, ki genelde efkarlıyken bu noktaya daha kolay geliyoruz sanırım, işte o muhabbet sırasındaki konuştuğumuz kişiye duyduğumuz güven, savunmasızlığımız, açıklığımız, duygularımızı olduğu gibi anlatışımız ve bu diyalogun sonundaki tatmin duygumuz, yeniden canlanmış gibi hissetmemiz, aramızda kurduğumuz bağ veya var olan bağın güçlendiğini hissetmemiz, işte bu an ve bu tür bir diyalog şiddetsiz iletişimin anlatmaya çalıştığı şey. Bu tür bir diyalogu yaşamak için yöntem bilmek gerekmez, adım atmak gerekir. En azından ben ütopyamı hayal etmeye çalışırken gözümün önüne bu görüntüler geliyor.

Günümüzde fiziksel mesafelerin "güvenli" kılındığı, korkularımız, gelecek kaygılarımızla baş etmeye çalışırken; güvene, anlayışa dayalı, iş birliğini önemseyen, birbirimize destek olduğumuz ilişkilerin tam da zamanı şimdi değilse ne zaman?

Çizer: Kunduz

Alloseksüel Toplumda

Aseksüel Rıza¹

Yazıyı okumadan önce lütfen tetikleyici ve içerik uyarısını dikkate alınız.²

Sevgili aseksüeller, demi-seksüeller, gri-aseksüeller, acefluxlar, sorgulayanlar, tanımlayamayanlar, açılmayanlar, akışıp duranlar, kendini aseksüel şemsiyesi altında görenler ve tabii bir de alloseksüeller, merhaba!

Ben dethpraxis ve bugün sizlerle aseksüel spektrumunda akışan kimlikleri olan birisi olarak, değişen kimlikler ve dolayısıyla sıklıkla değişebilen rıza kavramı üzerine konuşmak istiyorum. Aseksüel kimliklerde akışmaktan kastım; alçalan veya yükselen libidodan ziyade, tabii bunların da içinde barınabildiği, ancak daha çok benim cinsellikle olan ilişkimin değişiyor oluşu. Libido pek tabii cinsellik için bir gerekçe olabilir. Aseksüel olan benim için de libido cinsellik için bir bahane olabiliyor. Ancak bunun için hangi noktalarda kendimden başka insanlarla cinsel paylaşımlarda bulunmak istiyorum, yani rızayı hangi noktada vermeye başlıyorum? Benim için önemli sorular, çünkü cinsel birlikliklerin öncesinde tamamen istekli olduğum pek an olduğunu sanmıyorum. Pek cinsel çekim yaşadığımı söyleyemeyeceğim, hiç yaşamıyor da değilim, ancak döngüselliği ve sıklığı psikolojime, kullandığım ilaçlara, regl döngüme, hayatımın genel akışına göre o kadar fazla şekilleniyor ki, “ha işte burada” diyebileceğim bir miktarda hissetmiyorum.

Ama bu demek değil ki cinsellik paylaştığım partnerlerimle aramda bir çekim yok. Başka

başka o kadar fazla çekim deneyimliyorum ki, cinsellik de onlarla paylaşmak istediğim bir yakınlık denemesi oluyor. Kesinlikle benim için çok deneysel bir süreç olmak zorunda kalıyor. Deneyene kadar ne hissedip istediğimi bilmiyorum. Bu yüzden rızam en başta “bi deneyelim görürüz” şeklinde olabiliyor. Yani cinsel birlikliğin ortasında devam edip etmemek istediğime karar vermem gerekiyor çoğunlukla. Bu da herhangi bir anda durup “sıkıldım duralım” diyebilmem gerektiği anlamına geliyor.

Tabii özellikle kendisi benzer deneyimleri yaşamamış veya yanında daha önce pek yaşayabilmiş insanlara denk gelmemiş olanlar, seks ortasında durmayı, bir şeylerin cinsel anlamda yolunda gitmediğini ve bu yüzden arzulanmama konumuna gelecekleri şekilde kendilerinin yanlış bir şey yapmış olabileceklerini sanabiliyorlar. Hele ki cinsel olarak yüksek oldukları bir anda denk geliyorsa oldukça kırılabilirler. Sekste neyi yanlış yapıyor olduklarını sorup devam edebilmek adına neler yapabilecekleri üzerine ısrar-

¹Bu yazıda geçen kavramlarla ilgili detaylı bilgiye <https://www.karoasarti.com/temel-kavramlar> adresinden ulaşabilirsiniz.

²Tetikleyici uyarısı: afobi, rıza inşası, allonormativite İçerik uyarısı: taciz, tecavüz

la fikirler üretebiliyorlar. Şimdi bir dakika, ben şu an bedenimle olan ilişkinin kesilmesine ihtiyaç duyarken ve bunun için bir sınır çekiyorken karşımdaki kişinin tek derdi arşa çıkmış libidosu ise, zerre umurumda olan bir durum değil demek isterdim, ama umurumda. Umurumda çünkü karşımdakinin cinsel arzulanmamakla yüzleştiği için sarsılan özgüvenini korumak adına, geçtiği sınırı fark etmeksizin bencilce yansıttığı hayal kırıklığı karşısında duygusal stres topu olmayı da reddediyorum.

Yanlış anlamayın, reddedilmenin insanlarda oldukça yoğun ve yıpratıcı etkileri olabilir, bu durum karşısında kişinin özgüveni o an sarsılabilir, insanların reddedilme travmaları olabilir ancak bu durumlar reddetmeye ve reddedilmeye engel değildir. İnsanların reddedilmeye karşı hassasiyetleri onları reddedilemez bir konuma sokamaz, sokmamalıdır, ayrıyeten reddediş şeklimizi karşımdakilerin psikolojisini de gözeterak şekillendirmemiz gerekebilir. Reddedilme durumu zaten her an gerçekleşebilecek bir şeydir. Herhangi bir bağlamda herhangi bir sosyal ilişkilene durumu her daim reddedilme potansiyelini taşır. Ancak sanki cinsel rızanın geri alındığı cinsel birliktelik sırasında bunun yaşanması olağan bir şey olamazmış gibi insanların şok olduğu tepkilere sebebiyet verebiliyor. Çünkü cinsellik her zaman sonuna kadar gidilmesi gereken, yani tarafların aşağı yukarı benzer fiziksel temas ve davranışlarda bulunduğu ve sonunda orgazma ulaşılmış olduğu belirli tekrarları olan süreçler olarak varsayılıyor. Bu da duygusal ve mental olarak özellikle taraflardan birinin yüksek olduğu durumlarda rızanın geri alınabilirliğini zorlaştırıyor. Hatta belki de o an için imkânsız bir hale getiriyor.

E peki ne yapacağım? Rızamı geri çektiğim için cinsel hayal kırıklığı yaşayan kişiye sorunun onda olmadığını, cinsel arzusunun ve rızanın sürekli ve sıklıkla değişiyor olduğunu hem anlatacağım hem de bunun normal olduğuna ikna edeceğim ve onu teselli edeceğim. Ya da diğer tercih olarak rızamı geri çekmeyeceğim. Yani rızamın olmadığını biliyor olduğum halde bunu yapmaya devam edeceğim. Anlattığım durum neredeyse her cinsel partnerimle ilk tanıştığımda düşünmek zorunda olduğum kaygılar. Tabi rıza ve aseksüellikle alakalı bilinçli olan partnerlerimle bu kaygıyı çok çok daha az yaşadığımı söyleyebilirim. Özellikle ace+ part-

nerlerim rıza konusunda en rahat hissettiklerim oldu diyebilirim. Tabi bu ace+ kimliklerin rıza konusunda daha bilinçli ve/ya dikkatli olacağına genellenemez. Ancak kendi rızalarını anlamak adına ace+ öznelerin cinsellikte rıza kavramı üzerine daha fazla düşünmek zorunda kaldığına işaret ediyor olabilir.

Ben de bu kavram üzerine çok fazla düşünmek zorunda kalmış bir ace+ olarak bazı sorular sormak istiyorum ve tekrar tekrar bazı şeyleri konuşmamız gerektiğini düşünüyorum. Öncelikli olarak cinsel ilişkilenemelerde rızayı düşünüyor olursak cinsel ilişkinin ne olduğunu sorarak başlayabiliriz. Cinsel ilişki, yani aktivite anlamıyla seks nedir? Bizim için nedir, ne değildir, hangi davranışlar, etkileşimler cinsellik olarak kodladığımız şeye dahildir, hangileri değildir? Oldukça kişisel cevaplar olacaktır ve herkes için her zaman kendi tecrübe ettiğimizden çok daha farklısını tecrübe edebiliyor olabileceklerini düşünmeliyiz. Kendi zevklerimiz ve tecrübelerimiz bu kadar çeşitli ve özelken, kendimizden başka insanların da kendilerine özgü zevk ve tecrübeleri olacağı bir gerçek. Her anlamda ve alanda geçerli olan bir gerçek ama daha sık hatırlıyor olmamız gereken bir gerçek. Çeşitlenebilirliğin potansiyelinin kavrayamayacağımız kadar çok olduğunu anladığımızda şunu düşünmemiz çok olası: Karşımdaki insanların ne sevip sevmediğini nasıl bileceğim ve ona göre nasıl yaklaşacağım? Cevabı bence çok basit; sorarak ve açık iletişim kurarak.

Konu "seks yapmak" ise her şeyden önce katılımcıların istekli ve kendinden emin verdikleri rızayı içermelidir. Rıza sesli verilmek zorunda değildir, her evet rıza değildir. Kafa karıştırıcı geliyor olabilir, "peki rıza verdiğimizden ya da aldığımızdan nasıl emin olacağız?" o zaman diye düşünüyor olabilirsiniz. Şunu belirtmekte fayda var, rıza kolay bir mesele değildir. İnsanın kendisinin ne istiyor olduğunu anlaması çok vakit alabilir, ömür boyu sürebilir, çok kısa sürede de olabilir. Ne istediğimiz sürekli değişiyor da olabilir. Biz insanlar olarak bu kadar çok değişme potansiyeline sahipken bu değişim potansiyelini göz ardı ederek kimlikleri ve davranışları kalıplaştırmak ve kısıtlamak; kendimizi, ne istediğimizi, dolayısıyla neye rıza vereceğimizi anlamayı fazlasıyla zorlaştırıyor.

Kendi adıma cinsel rızamı anlamamın oldukça karışık ve uzun bir süreç olduğunu söyleyebilirim. Bu sürecin benim için fazlasıyla karmaşık olmasının sebebi de her gün "eğer allonormatif bir dünyada yaşamıyor olsaydık hiç seks yapmadan hayatıma mutlulukla devam edebilirdim." diye düşünüp seks yapan biri olma mecburiyeti hissettiğimden seks yapmaya devam ettiğim bir hayat yaşıyor olmam. Allonormatif baskının altındayken ne zaman o an gerçekten istediğim için ilişkilieniyorum ne zaman cinsel bir varlık olmak zorundaymışım gibi hissederek ilişkilieniyorum ayırt edemiyorum. Karşımdaki kişiler rıza konusunda bilinçli olsa bile her seferinde yapmak zorundaymışım hissiyle baş etmem gerekiyor. Bu durum da kendi cinsel rızam konusunda üzerime kapıları kilitliyor, rızamı anlayamıyorum. Ama bu demek olmamalı ki ben ve benimle benzer durumda olan insanlar hiç seks yapmayı denemek istemiyor.

Sadece kendi adıma şunu söyleyebilirim ki benimle cinsel bir ilişkilienmede bulunmak istiyorsanız, kafam karışacak, fikrim değişecek, son dakikada iptal etmek isteyebileceğim, ama yine de denemek isteyeceğim. Bu sayede rızamı geri çekme kaygısı yaşamadığım ya da daha az yaşadığım durumlar oluştuğunda da ben daha güvende hissedeceğim ve dolayısıyla rıza verebilmem için uygun koşullar oluşmuş olacak. Ben bu şekilde deneyimliyorsam başka birçok kişi de benzer ihtiyaçlara sahip olabilir ya da başka nicelerine. Tabi ki bu sadece ilişkilienmenin ben olan tarafını bildiğim için bulunduğum yargılar. Benim rızama dair koşullarım ile ilişki de bulunacağım kişilerin rızaya dair koşulları arasında uzlaşma sağlanması sonrasında rıza temelli bir cinsel ilişki deneyimleme seçeneğimiz olmuş olur.

Cinsel ilişkilienmeden önce taraflar arzuladıkları ve rıza verdikleri şeylerden olabildiğince bahsederse en azından genel anlamda rıza üzerine bazı fikirler edinilmiş olur; bu benim için en iyi yöntem. BDSM kontratlarına benzetebilirsiniz durumu. Tabi kontrat olacak kadar her cinsel ilişkimiz öncesi belgeler imzalamak zorunda değiliz ancak cinsel rızanın BDSM pratiklerinde cinsellik öncesinde çok daha fazla konuşulan bir öncelik olabiliyor olmasına rağmen, spesifik olarak BDSM olmayan ilişkilienmelerde böyle bir rıza yoklamasında bulunma ihtiyacında dahi bulunmamak da şu soruyu sorduruyor: "E şimdi bu kimin seks?" Ana-akım cinsel pratikleri kapsayan deneyimlerin rızalar üstü olmak gibi bir ayrıcalığı var nedense.

Cinsel bir ilişki yaşayacağız diye bu kimsenin bana dokunabileceği anlamına bile gelmez. Cinsel pratik dediğimiz şey çeşit çeşit kinkler, fetişler, oyuncaklar, senaryolar, yöntemler içerebiliyorken neden her cinselliğin başında sanki öpüşülmesi şartmış gibi insanlar büyük bir cesaretle yanaşılıyor.

Birçoğunuzun varsayacağının aksine öncesinde konuşmak olayın heyecanını kaçırmıyor, tam tersine cinselliği daha güvenli bir alana getirip çeşitlenme potansiyelini arttırıyor. Üzerine düşünülüyor ve konuşuluyor olması seksiniz için daha az heyecanlı yapıyorsa bu kulağa sizin sorunuzmuş gibi geliyor. Çünkü düşünülmemiş ve konuşulmamış cinsel pratikler, yani bizlere öğretilen ve dayatılan haliyle cinsellik adı altında sınır aşımı (taciz/tecavüz) temelinde oturuyor. Ancak bizler rızayı temel alarak hem kendimizi, hem cinsel ilişkilerimizi, hem de dünyayla olan ilişkimizi yeniden kurabiliriz. Bunu da tabi ki her birimizin çabasıyla rıza temelli ilişkiler kurmak için işbirliğinde bulunarak gerçekleştirebiliriz.

Sevgi ve dayanışmayla.

Bedenlerin ve Hikâyelerinin Biricikliği:

Beden Olumlama Hareketi Üzerine Yeniden Düşünmek

“ Birbirimizi yok etme kudretimizle birbirimize şifa olma kabiliyetimiz birbirine denktir.

Bessel Van Der Kork

“ Mükemmeliyetçilik ezenin sesidir.

Anne Lamott

Beş yıl önce, yaşadığım şeyi anlamlandırabilmek için Google'da 'aynaya bakamama'yı arattığımda benim için konunun - yani kendi yüzüme, bedenime ve başkalarının bedenlerine bakışımın ve anlayışımın - bu kadar değişeceği ve detaylanacağı, bunlar üzerine bu kadar düşüneceğim, konuşacağım, bir şeyler yapacağım ve bu konuda hiç de yalnız olmayacağım aklıma

bile gelmezdi. Gece ikide yaptığım aramanın beni tanıştırdığı Beden Olumlama Hareketi aktivistleri ve ilkeleri, böyle yaşamak ve hissetmek zorunda olmadığımı inanmaya vesile etti beni. Belki de bu benim için bir bitiş değil başlangıç olacaktı çünkü belli ki korkularımda, kaygılarımda ve üzüntümde yalnız değildim. Belli ki bazı insanlar gerçekten çirkin, değersiz, yeter-

siz ve yanlış hissetmekten çok yorulmuştu ve bir araya gelerek birbirlerini ve kendilerini güçlendiren bir topluluk olmuşlardı. Bu kadar insan, görsel, makale, çaba, dayanışma bir amaç uğruna vardı belli ki ve tüm bunlar başlı başına bir çare hâline gelmişti. Ben de nihayet yüzümden, kendimden, varlığımdan nefret etmek dışında ama bir o kadar aynı tutkuyla yapabileceğim bir şey bulmuştum. Yaramazca ve asi bir şey. Bununla beraber, bu kadar insan “çirkin” olduğuna bu kadar inanmış ve acı çekmişse ve bunun kendi suçları olmadığını söylüyorsa dinlemekte fayda vardı çünkü ben de artık kendimle ne yapacağımı bilmiyordum. Bana zihnimdeki beden algı bozukluğu fısıltılarından daha mantıklı ve baskın gelen bir çareye ihtiyacım vardı ve şimdi geriye baktığımda onu bulmuş olduğumu görüyorum.

Beş yıl sonraya yani bugüne ileri sardığımızdaysa Avrupa güzellik standartlarının şişmanfobik, ırkçı, yaşçı, sağlamcı, cis normatif ve kapitalist olduğu gerçeği benim için havadaki oksijen kadar orada, benimle, etrafımda, ciğerlerimde.¹ O zamandan beri kendimi bir sığınakta, içeri verilen suni havayı soluyup verirken hayatta kalmaya çalışır gibi hissediyorum ve bu hayatta kalma çabamı bir şekilde kendi yazdıklarımla, çevirilerimle, konuşmalarımın anlatmaya çalıştım ve çalışıyorum. Başkalarıyla konuştuğumuzu, onları dinledikçe, beraber yas tuttukça yani mühim ve büyük bir şeyin bilgisinin peşinde olduğumuzu gördükçe beden olumlamanın dalına daha da tutunmuş olduğum bir gerçek.

BEDEN OLUMLAMA HAREKETİ HAYATLARIMIZA NASIL GİRDİ?

adlı hareketler kurarak, 2010'larda Beden Olumlama Hareketi adını alacak hareketin tohumlarını ektiler. Bu insanlar, eşitlik ve özgürlük fikirlerinden ve tabii ki Siyahların İnsan Hakları (Civil Rights) mücadelelerinden etkilenmişlerdi. Böylece, şişmanlar için hayatın her alanında eşit haklar talep ettiler ve diyet kültürü gibi endüstrileri düşman ilan ettiler. Şişmanların özgürlük ve eşitlik mücadelesi o zamandan beri devam ediyor olsa da, 2000'lerde internetin ve sosyal medyanın hayatımıza girmesiyle hareket Beden Olumlama adı-

1960'lı yıllarda verilen özgürlük mücadelelerinin etkisiyle bir araya gelen şişman siyahlar ve feministler Şişmanlığın Kabulü (Fat Acceptance), Şişmanların Özgürlüğü (Fat Liberation)

nı alarak odağını şişman bedenlerden ötekileştirilen tüm “kusurlu” bedenlere çevirdi.² Benim anladığım, Beden Olumlama Hareketi'nin norm dışı bedenleri toplum izinli şiddetten, devlet şiddetinden ve nefret suçlarından korumak için verilen bir insan hakları mücadelesi olduğuydu.

BEDEN OLUMLAMA ÜZERİNE YENİDEN DÜŞÜNMEYİ GEREKTİREN NEDİR?

Beden Olumlama Hareketi aktivistleri sayesinde bedenlerin ne kadar politikleştirildiğini ve bedenlerimize dair tarihsel imgelelere eleştirel bakmanın değerini öğrenmiş olduğum için oldukça mem-

nunum. Ancak öğrenmek, bilmek, anlamak ve ötesini merak etmek hayat boyu devam edebilen süreçler ve bir şey(ler)e eleştirel bakmaya başladığınızda vardığınız yer nadiren son durak oluyor. Dolayısıyla, kurtarıcı olarak gördüğüm beden olumlama içerden yöneltilen eleştiriler ve sitemlerden haberdar oldukça benim de zihnimdeki cevaplara yeni soruların eklenmesi kaçınılmaz oldu.

Mesela, kendimize benzeyenleri genellikle ekranlarda göremiyorken, görebildiklerimiz ise otantik değil tek tipleştirilmiş “karakterler” olabiliyorken; dünyadaki her aynanın ne kadar çirkin bir yüzü, uzvu, bedeni olduğunu söylediği beden algı bozukluğu ve/ya disfori yaşayanlar varken; aile / öğretmen / arkadaş / partner / reklam / doktor / yasa koyucu / endüstriler vb. bazı bedenler çirkin, değersiz, sağlıksız, anormal vb. derken ve siz onları ne zamandır dinlediğinizi bilmezken git-tikçe ana akımlaşan beden olumlama hareketi bizlere ne kadar yetecektir? Hedef kitlesi her geçen gün daha da beyaz, daha da zayıf, göbeksiz, engelsiz, cis ve hetero olan bir hareket ne kadar kapsayıcı olabilir? Beden otonomisi yani kişinin kendi bedenine dair kararları kendisinin alması çok esaslı ve mühim bir meseledir ve kimse kilo aldığı için ayrımcılıkla karşılaşmamalıdır, bunu biliyoruz. Ancak yarın öbür gün kilo vermek, detoks yapmak istediler diye onları yeterince radikal olamayan, zayıf iradeli olarak görmeye başlayabilir miyiz? Evet özellikle sizi Lizzo³ ve Gabourey Sidibe⁴ (Bu iki ünlü siyah kadın, şişman oldukları için vatandaşlık görevleriyim gibi beden olumlama aktivistleri olarak görülürken Lizzo detoks yaptığını, Sidibe ise diyabet tip iki korkusuyla mide ameliyatı olduğunu açıkladığında yeterince radikal olmadıkları için eleştirildiler).

¹Vanessa Rochelle Lewis'in 2019 tarihli yazısının tarafımdan Türkçeleştirilmiş hâlidir.

<https://morepifani.wordpress.com/2019/03/25/cirkin-guzellik-beyazlarin-ustunlugu-uzerine-insa-edilmistir/>

²Osborn, Tigress. <https://www.bbc.co.uk/bitesize/articles/z2w7dp3>

BEDEN OLUMLAMA ÜZERİNE YENİDEN DÜŞÜNMEKTEN BEKLEDİĞİMİZ NEDİR?

Bu sorular aklımı kurcalıyor, özellikle akademide, cinsiyet, milliyetçilik, ırkçılık ve bunlar gibi sabit, biyolojik ve tabiatımızdan olduğuna inanılan ve

60'ların sonlarına doğru siyah ve şişman, cis ve trans kadınların ve LGBTİA+'ların verdikleri mücadeleler olmasaydı, şişman özgürlük hareket(ler)i ve/ya Stonewall isyanı olmasaydı bugün Beden Olumlama Hareketi olurmuş gibi saldırdılar. Burada birçok yazısını Türkçeleştirdiğim Aubrey Gordon'ın şu söyledikleri aklıma geliyor: "Ben beden olumlama hareketine güzel olmayı değil insan olmayı umursadığım için geldim".⁵ Bu alıntıyı sadece bedenlerimizden beklenen normlar açısından değil, sürdürdüğümüz aktivizm üzerinden de düşünüyorum çünkü "kimsenin cisimleşmiş idealleri olmak zorunda değiliz" derken bunu güzellik, sağlık ve normallik ölçütleri açısından olduğu kadar aktivizm açısından da söylemek istiyorum.

Devam edeyim; "Beden olumlama herkes için" ve "Her beden güzeldir" sloganları ana akımlaşmayı başardı ve bu sloganlar ilk bakışta oldukça olumlu ve kapsayıcı duruyor. Tabii beden disforisi yaşamıyorsanız. Ya da bedeninize sadece nötr yaklaşabiliyor, onun hakkında güçlü ve olumlu duygular hissedemiyorsanız.⁶ Bu sloganlar onları dışlamıyor mu? Ve yine, bir mucize olsa ve herkes yarın bedeniyle barışık uyansa, bedenini sevse, "her beden güzeldir" en büyük inançlarımızdan biri olsa yoksulluk, gıda güvencesizliği, iş hayatında, sosyal hayatta, sağlık hizmetinde ayrımcılık gibi hayat memmat meseleleri de kendiliğinden düzelecek mi? Engellilerin toplumsal hayata erişimi kolaylaşacak mı? Yeterince zayıf ve "eli yüzü düzgün" bulunmayanların işsizlik derdi de bitecek mi? İnterseks doğan bebeklerin doktorlarının ve/ya ebeveynlerinin tasarrufuyla ameliyat edilmesi son bulacak mı? Trans kişilerin bedenlerinden çekilecek mi müdahaleci eller? Beğenilmeye, sevmeye ve kabul edilmeye dair korkularımız ve kaygılarımızdan suni gereklilikler üreten ve bunlar üzerinden aklımızın alamayacağı paralar kazanan şirketler duracak mı? Sistem de bizi bir beyaz, cis, hetero, engelsiz, zayıf erkek kadar değerli ve insan görececek mi?

doğduğumuzdan beri bizimle olan kavramları sosyal inşa bağlamında yeniden düşündüğümüzü görüyorum ve açıkçası bu çabayı çok yerinde ve işlevsel buluyorum çünkü ben de hayatı verili ikilikler içinde görmüyorum ve sosyal inşa teorisini başka kavramlar, bağlamlar içinde de düşünüyorum. Mesela bunlardan biri, kendiliğinden veya yaratılışımızdan var olduğunu düşündüğümüz 'estetik kaygılarımız ve tercihlerimiz'. Bunlarda öğretilmişlik/sosyal inşa payını ne kadar sorgulamaya açabiliyoruz içimizde, bunu gerçekten merak ediyorum. Yani bunu sadece birini 'tipimiz' ya da güzel bulmamamız açısından değil, "kendimi asla siyah / trans / kısa / engelli / yaşlı vs. biriyle yan yana göremiyorum" gibi yargılar açısından da merak ediyorum. 'Acaba bunlar bana öğretilmiş olabilir mi?'yi daha çok sorgulamamızı dilerdim çünkü yazının başında dediğim gibi Avrupai güzellik standartları şişmanfobik, ırkçı, yaşçı, sağlamcı, cis normatif ve kapitalist ve bu baskın güzellik standartlarının arkadaş veya partner edinirken aradığımız ve üzerine iki kez düşünme gereği görmediğimiz fiziksel özelliklere sirayet etmiş olması çok mu şaşırtıcı olur? Belki de gerçekten bir 'tipimiz' vardır ve bunun baskın güzellik standartlarıyla ne kadar örtüştüğü üzerine biraz düşünmemiz gerekir. Belki de sadece sistemin değil bizim de ayırdığımız insanlar vardır? Bunları sorgulayarak birbirimizin bedenlerinde ve bedenleriyle kendilerini ifade ediş biçimlerinde gördüğümüz "bize göre" farklılıklara tepkilerimiz ne olurdu ya da bu kadar olur muydu merak ediyorum.

³<https://www.teenvogue.com/story/lizzo-detox-posts-diet-culture>

⁴<https://wearyourvoicemag.com/stop-bashing-gabourey-sidibe/>

⁵Your Fat Friend, 2018. <https://medium.com/@thefatshadow/a-draft-agenda-for-fat-justice-db878d93cd98>

⁶Melissa A. Fabello'nun 18 Şubat 2016 tarihli yazısının tarafımdan Türkçeleştirilmiş hâlidir.

<https://morepifani.wordpress.com/2017/03/23/ya-beden-olumlama-ise-yaramazsa-beden-notr-olmaya-ne-dersiniz/>

Bunları merak ediyorum çünkü aktivist yazar Virgie Tovar, *Şişmanlık Hakkımız*⁷ adlı kitabında: “Uzun süre, başkalarının bana duyduğu nefretin benim hatam olmadığını ve bu nefretin bir adı olduğunu fark etmedim” diyor. Ben nefreti, öfkeyi, bilgisizliği ve başkalarını koruma niyetini çok sıklıkla birbirlerine karıştırdığımızı düşünüyorum. “Ben senin sağlığın için söylüyorum” gibi ekseriyetle iyi niyet barındırdığını düşündüğüm ancak bu ve bunun gibi başka endişelerle başkalarının beden otonomilerini ihlal eden ifadeler ve davranışlar bana kendi içinde ne tutarlı ne de işlevsel geliyor.⁸ Fiziksel sağlığını düşündüğünüz için ayıpladığımız, utandırdığımız, yetersiz ve başarısız hissettirdiğiniz insanların zihinsel sağlığı da bir endişe sebebi değil midir? Size başvuran birinin şikayetlerini yeterince irdelemeden ve araştırmadan mutlak surette kilosuyla bağdaştırarak ne kadar iyi bir sağlık hizmeti sunulabilir? Ayrıca, Aubrey Gordon başkalarının bedenleri üzerine endişelerimiz hakkında şöyle söylüyor: “Gerçek endişe kendisini kırılğan bir şekilde gösterir. Kendisini dayatmaz. Bağırıp çağırır. Samimi endişe nazikçe sorar, hafif adımlarla yürür. Arkeolojik bir kazının yumuşak fırçalarını getirir. Altında ne var görmek için delip geçmez, yolundaki her şeyi dümdüz etmez.”⁹ Ben de böyle düşünüyorum çünkü mesela çoğumuz “sağlıklı yaşa” demek isterken zayıf ol demek istiyor; “onu giyme, bunu yapma” dediğinde köşeleri sertçe belirli rollere uygun olmamızı bekliyor. Bedenler hakkında bir şey derken başka bir şey diyoruz aslında çoğu zaman. Şimdi pandemiyle birlikte sağlık dilekleri doğal olarak ağızımızdan düşüyor. Toplumsal hayata erişimimiz hayatlarımızda belki de ilk defa böylesine kısıtlandı. Tüm hayatı böyle geçenerler var halbuki. Aramızda kronik hastalar var ve bazılarının toplumsal hayata erişimi hep kısıtlı olacak çünkü sağlamlık neredeyse her yerde baskın bir ideoloji. Ve biz pandemi varken ve yokken, “sağlıklı değilsek hiçbir şeyin önemi yok” dediğimizde bu insanlara hayatlarının değeri hakkında ne demiş oluyoruz?

Velhasıl, benim ve birçok insanın böyle soruları ve endişeleri var ve yanıt bulabilmek adına birçok deneme yanılma sürecine giriyoruz çünkü yaşamak biraz da böyle bir şey; size uygun cevabı aramak, bulduğunuz cevabı unutmak ve yeniden bulmak, başka bir cevaba ihtiyaç duymak... Bu sırada tüm güzellik, sağlık ve normallik standartlarına karşı bedenlerimizi var etmeye, kutlamaya ve insanca, şiddetsiz ve nefretsiz yaşamaya çalışıyoruz. Bazen başkalarının bedenlerine siper olurken kendimizinkine sitemle bakıyoruz. Bedenimize dair fikirlerimizi binlerce kez değiştiriyoruz. Bazen “bedenimiz değişse hayatımız ne güzel olurdu” diye düşünmeden ve hayatımızı ertelemeyen geçemiyoruz. Çünkü yoruluyoruz. Sürekli tetikte olmaktan, ayrımcılığa uğramaktan, korkmaktan, korkulmaktan, nefret edilmekten, etrafımıza temel insan haklarına, sevgiye, mutluluğa değer olduğumuzu ispat etmeye çalışıp durmaktan yoruluyoruz. Kim yorulmaz ki? Kişinin bedenine, kendine, hayatına yerçekimi kadar doğal gelen normları, standartları bırakıp bambaşka gözlerle bakmayı öğrenmesi ve hep bu şekilde devam etmesi bu kadar kolay ve hızlı olabilir mi? Sonuçta normatifleştiremediğimiz bir şey için bu kadar çaba gösteriyoruz.

⁷Güldünya Yayınları, 2020.

⁸Melissa A. Fabello ve Linda Bacon'ın 2016 tarihli ve 11 Reasons Your Phony 'Concern' for Fat People's Health Has Got to Stop başlıklı yazısının tarafımdan Türkçeleştirilmiş hâlidir.

<https://morepifani.wordpress.com/2018/09/10/11-nedende-sismanlarin-sagligi-icin-sahte-endiseniz-sona-ermeli/>

⁹Your Fat Friend, 2017. <https://healthcareinamerica.us/if-youre-right-about-your-fat-friend-s-health-94a3aet1bdoca>

